

# Kansainvälisen oikeuden rooli nyky-Venäjän ulkopolitiikassa

erityisesti valtiosuvereniteetin, asevoiman käytön  
kiellon ja kansojen itsemääräämisoikeuden valossa

Lauri Hannikainen ja Tero Lundstedt  
3.6.2016

[www.defmin.fi](http://www.defmin.fi)



Puolustusministeriö  
Försvarsministeriet  
Ministry of Defence

Tutkimusraportti



## Tiivistelmä

Tutkimusraportin päämääränä on selvittää kansainvälisen oikeuden vaikutusta Venäjän federaation toimintaan ja argumentointiin kansainvälisissä kriiseissä vuosina 1991–2016 sekä arvioida kansainvälisen oikeuden roolia Venäjän kansainvälispoliittisissa valinnoissa ja ulkopolitiikan linjauksissa tulevana vuosina. Tutkimme aihetta erityisesti valtiosuvereniteetin, asevoiman käytön ja sillä uhkaamisen kiellon sekä kansojen itsemääräämisoikeuden periaatteiden valossa, sillä nämä ovat olleet eniten esillä viime vuosien kansainvälisissä kriiseissä.

Tutkimusraportin teema edellyttää Venäjän kansainvälispoliittisen ajattelun pääkohtien tuntemusta ja kykyä ymmärtää sen muutoksia. Kansainvälisestä oikeudesta esittelemme keskeisten sääntöjen merkitystä ja sisältöä sekä Venäjän kansainvälisen oikeuden traditiota ja nykydoktriinia. Näitä analysoimalla selvitämme kansainvälisen oikeuden asemaa nykyisessä ulkopolitiikassa. Raportin ensimmäiset luvut sisältävät taustatekijöiden esittelyä ja luvut 4-7 Venäjän konkreettisia toimenpiteitä – reagointia länsivaltojen rikkomuksiin, Georgian ja Ukrainan kriisejä sekä ns. hybridisodankäynnin ilmiötä - kansainvälisen oikeuden kannalta. Luvut 8-9 ovat johtopäätöksenomaista kansainvälisoikeudellista ja -poliittista analyysia.

Kylmän sodan jälkeen Yhdysvallat liittolaisineen oli saanut lähes yksinvaltaisen aseman maailmanpolitiikassa. Tuloksena oli useita kyseenalaisia tapauksia asevoiman käytöstä. Suurvaltastatuksensa menettäneen Venäjän rooliksi muodostui tuomitseva reagointi niihin. Koska länsimaat kuitenkin jatkoivat asevoiman käytön kiellon rajoja koettelevaa politiikkaa kriitikkien välittämättä, Venäjä on päätenyt itsekkin voimakkaamman ulkopolitiikan harjoittamiseen. Vuoden 2008 alku oli todellinen vedenjakaja, jossa Venäjän mielipiteet jälleen jätettiin huomioimatta Kosovon itsenäistymisessä. Samanaikaisesti Kremlissä katsottiin Venäjän vahvistuneen sotilaallisesti ja taloudellisesti suurvallaksi, jolla on Yhdysvaltoja vastaava oikeus luoda ”kosovoja” edistääkseen omia poliittisia tavoitteitaan. Tästä seurasi Georgian sota saman vuoden elokuussa. Venäjä ei kyennyt perustelemaan toimintaansa uskottavasti kansainvälisen oikeuden nojalla, mutta tapausta pidettiin yleisesti poikkeuksena maan muuten melko johdonmukaisesta, asevoiman käytön kieltä kunnioittavasta linjasta. Vuoteen 2013 saakka kansainvälisellä oikeudella näytti olevan merkittävä rooli Venäjän ulkopolitiikassa. Tämä ilmeni mm. maan ulko- ja sotilaspoliittisissa doktriineissa (2010 ja 2013) ja kansallisessa lainsäädännössä. Kuitenkin Ukrainan tapahtumat ovat luoneet tarpeen analysoida Georgian tapahtumia uudelleen. Venäjän kansainvälisoikeudelliset perustelut ovat olleet Ukrainassa päinvastaisia kuin sen aiemmat tulkinnat vuodesta 1991 eteenpäin. Ne ovat kuitenkin johdonmukainen jatkumo sen toiminnalle Georgiassa, jota ei tule enää pitää poikkeuksena.

Nyky-Venäjän ulko- ja turvallisuuspolitiikassa on kolme päätasoa: elintärkeät puolustukselliset intressit entisen Neuvostoliiton alueella, dominoivan aseman ylläpito alueella integroimalla entiset neuvostotasavallat (”lähiulkomaat”) Venäjän valtapiiriin etenkin Euraasian unionia kehittämällä, sekä Venäjän suurvalta-aseman turvaaminen

tulevaisuuden moninapaisessa maailmassa. Näiden päämääriensä toteuttamiseksi se on esittänyt seuraavaksi listattavia, vääristyneitä tulkintoja kansainvälisestä oikeudesta.

Venäjä painottaa omia erityisoikeuksiaan lähiulkomaissaan yli näiden valtiosuverenisuuden, vaatien niitä ottamaan ulkopoliittisissa päätöksissään sen suurvalta-asema ja legitiimit edut huomioon. Samalla kun Venäjä vaatii länsimaita kohtelemaan sitä tasa-arvoisesti, se kiistää valtioiden täysivaltaisen tasa-arvon lähiulkomailtaan. Tämä on kiistatta kansainvälisen oikeuden vastainen näkemys – entiset neuvostotasavallat ovat YK:n täysivaltaisia jäseniä ilman mitään juridista alistussuhdetta Venäjään.

Venäjä on todennut lähiulkomaihin jääneiden venäläisten tai venäläismielisten vähemmistöjen olevan hyvä työkalu vaikutusvaltansa lisäämiseksi näissä maissa. Se on osoittanut valmiutta kansalaistensa ja ”maanmiestensä” (epämääräinen formulointi) suojeluun tekosyynä tai liioiteltuna perusteena aseelliselle interventiolle, jolla pyritään peittämään todelliset imperialistiset tarkoitusperät. Vahvistaakseen asemaansa se on jakanut Venäjän passeja avomielisesti sen kanssa huonoissa väleissä olevien valtioiden vähemmistöille.

Venäjä katsoi aiemmin kansojen itsemääräämisoikeuden olevan alisteinen valtiosuverenisuudelle. Petyttyään Kosovon itsenäistymiseen ja YK:n kansainvälisen tuomioistuimen lausuntoon aiheesta, se muutti näkemystään radikaalisti. Venäjä on soveltanut Kosovon ”ennakkotapausta” IVY-alueen alueellisissa konflikteissa mielivaltaisella tavalla, kun se sopii Venäjän poliittisiin päämääriin. Se tulkitsee kuitenkin tuomioistuimen lausuntoa tahallaan väärin, katsoen olevansa oikeutettu edesauttamaan vähemmistöjen irtautumista emävaltioistaan näin halutessaan.

Nämä Venäjän tulkinnat ovat saaneet hyvin vähän tukea kansainvälisesti. Tästä osoituksena voidaan huomioida Abhasian, Etelä-Ossetian sekä Krimin itsenäistymisen tuomitseminen ja kollektiivinen tunnustamattomuus kansainvälisessä yhteisössä. Samaten Venäjän vuonna 2014 esittämä toive kansainvälisestä konferenssista, jossa uudelleen muotoiltaisiin keskeisiä kansainvälisen oikeuden sääntöjä, on jäänyt vaille huomiota. Nyky-Venäjän kansainvälisen oikeuden sekaannuksesta on hyvänä esimerkkinä kesällä 2014 kansainväliselle *International Law Association*- järjestölle lähetetty avoin kirje, jossa maan kansainvälisen oikeuden asiantuntijoiden eliitti listaa Venäjän tärkeimmät oikeudelliset Krim-argumentit, puolustaa voimakkaasti maansa hallinnon toimintaa ja Krimin liittämistä Venäjään sekä arvostelee länsivaltoja. Mälksoon mukaan asiantuntijat suorittivat tässä yhteydessä täyskäännöksen siihen nähden, mitä he ovat esittäneet edellisten 20 vuoden aikana. Kaiken kaikkiaan Krimin liittäminen tulee ymmärtää aivan räikeimmän luokan kansainvälisen oikeuden rikkomisena, jossa yksi YK:n jäsenvaltio anastaa toiselta jäsenvaltiolta osan sen aluetta itselleen.

Johtopäätöksenä kansainvälisen oikeuden vaikutuksesta Venäjän ulkopolitiikkaan esitämme seuraavaa: Venäjä pitää lähtökohtaisesti kansainvälistä oikeutta edelleen tärkeänä instrumenttina kansainvälisen järjestyksen ylläpidossa. Merkittävän poikkeuksen muodostavat kuitenkin suhteet lähiulkomaihin. Kaava muistuttaa kylmän sodan ajasta, jolloin Neuvostoliitto enimmäkseen kunnioitti kansainvälistä oikeutta, mutta sosialistisen blokin sisällä oli valmis interventioihin, koska koki näihin maihin pätevän eri säännöt. Venäjän

nykytoiminta pyritään perustelemaan kansainvälisen oikeuden mukaisena, tarvittaessa tosiasioita vääristelemällä, sillä se kokee tarvitsevänsä järjestelmän tarjoamaa suojaa eikä halua näyttää sen rikkojalta. Venäjän johdon viime aikojen toiminta ja osittain revisionistiset puheet viestittävät kuitenkin, että kansainvälisen oikeuden arvostus maassa voi olla laskemassa.

## **Abstract: The Role of International Law in the Foreign Policy of the Russian Federation**

The aim of this research report is to find out what kind of effects international law has had on the argumentation and actions of the Russian Federation in international crises between the years 1991-2015. We also analyze the role of international law in Russian foreign policy decision making in the near future. Our research will focus especially on three basic principles of international law – namely sovereign equality of states, the prohibition of the threat or use of force and the self-determination of peoples (including the right of secession). The application and interpretation of these principles have been at the center of international crises during recent decades.

The theme of this research report requires knowledge of the basics of Russia's international political thinking and ability to understand its changes. The same applies to Soviet and Russian doctrines of international law. The first chapters (2-3) focus on presenting the background, and chapters 4-7 cover Russia's own actions – its reactions to Western breaches of international law, its use of force in Georgia and Ukraine and the phenomenon of the so called 'hybrid' or 'psychological' warfare in the international law framework. The important chapters 8 and 9 analyze Russia's stances in international politics and international law in the past few years, after the crisis in Crimea.

After the end of the Cold War the United States had, along with its political allies, attained an almost complete dominance in world politics. This resulted in several incidents of questionable use of force. Russia, which had lost its Great Power status, assumed the role of a critic, calling on Western powers to uphold international law in their international relations. However, since Western powers continued to test the limits of the prohibition of the use of armed force despite criticism, as a response Russia found it advisable to employ more coercive foreign policy methods. The beginning of the year 2008 marks a watershed moment, when Russia's legal position was once again bypassed in the Kosovo affair. At the same time there was a general feeling in the ruling circles of Kremlin that Russia had again regained political and economic Great Power status and therefore has a comparable right to that of the USA to create 'Kosovos' in order to advance its own political goals. This combination was the catalyst that led to the Georgian war in August of 2008. While Russia could not justify its actions under international law, the case was ambiguous enough to be mostly seen in the international community as an exception to Russia's otherwise rather consistent stance of respecting the prohibition of the use of armed force. Until 2013 it seemed that international law continued to play a major role in Russia's foreign policy. This was seen for instance in the official military and foreign policy doctrines (2010 and 2013 respectively) and in Russia's national law, including even the Constitution (1993). However, after the Ukraine crisis it is necessary to re-evaluate what happened in Georgia in 2008. While Russia in 2014-2015 has given almost opposite interpretations of international rules than in previous decades, Russia's action in the Ukraine crisis is a logical continuation of its action in Georgia, which should no longer be seen as an exceptional case.

Contemporary Russian foreign and defense policy has three main goals: 1) safeguarding its vital defensive interests in the former USSR area, 2) domination of its 'near abroad', consisting of ex-USSR states (excluding the Baltic states), by reintegrating them in certain international organizations - most importantly the Collective Security Treaty Organization and the Eurasian Union – and at the same time preventing these states from joining NATO or the EU, and 3) to safeguard its Great Power status in the future multipolar world. To accomplish the first and second goals, Russia has resorted to distorted interpretations of international law.

A prime example of such distorted interpretations is Russia's 'special rights' in the near abroad states over their sovereignty, demanding that they take Russia's Great Power status into account when making important foreign policy decisions. At the same time that Russia insists that Western powers have to treat it as an equal, it rejects the equality of ex-USSR states. This view has no basis in contemporary international law. The ex-USSR states are sovereign UN member states without any kind of legal subordinate role to Russia.

Russia has seen the Russian diaspora communities of close to 30 million people in the near abroad countries as a useful tool to increase its influence in these states. It has used the need to protect its citizens or 'compatriots' (an appropriately ambiguous formulation) as a pretext, or as an exaggerated justification, for an armed intervention to mask its real, imperialistic goals. To corroborate its legal position Russia has been dealing out passports to minority peoples in several states that are not on good terms with Moscow.

Previously Russia's stance on the self-determination of peoples was that this principle is subordinated to the territorial integrity of states – therefore for example Chechnya had no right to secede from Russia. However after Russia was disappointed with Kosovo's declaration of independence and the International Court of Justice's advisory opinion on the matter, it has changed its stance radically. Russia has been applying the alleged Kosovo 'precedent' in some territorial conflicts in the near abroad countries in an arbitrary manner - claiming to have a right to actively assist separatist minorities to secede and to achieve independence (and – in the case of Crimea – to join the Russian Federation).

These Russian views have received very limited international support. Manifestations of this can be seen in the collective non-recognition of the Abkhazian, South Ossetian and Crimean independencies. Additionally, the Russian initiative in 2014 for an international conference with a goal of 'rewriting international law' has been left unnoticed. A telling example of the current disarray within the international law profession in Russia is displayed by an open letter to the *International Law Association* in the summer of 2014. In this letter the whole elite of the Russian international law profession collectively summarized the main Russian legal arguments with regard to Crimea - defending the annexation of Crimea and criticizing Western states heavily. According to Mälksoo, Russian experts are making a U-turn from what they have been arguing in the past 20 years. All in all, the annexation of Crimea can only be seen as one of the most flagrant contemporary violations of international law, where a UN member state usurps a piece of territory from another member state.

As a *conclusion* on the impact of international law on the Russian foreign policy we submit the following: Russia remains committed to upholding international law as an important instrument for securing international peace, solving international problems and regulating cooperation. However, its relations with the near abroad states form a significant exception. This reminds us of the pattern used by the Soviet Union during the Cold War. It used to respect public international law in its international relations, but inside the socialist bloc it was ready to intervene even with armed force, for it argued that its relations with the fraternal socialist states were regulated by the 'socialist international law'. Contemporary Russia tries to repeat the same denial of international law protection from the near abroad states. Russia is trying hard to justify its actions under public international law, and in order to achieve this it has resorted to the distortion of facts. The recent actions and speeches by the Russian leadership signal a decrease in the respect of international law.



## Esipuhe

Olemme valmistaneet tämän tutkimusraportin puolustusministeriölle Helsingin yliopiston Erik Castrén -instituutissa. Kiitämme instituuttia työtilojen tarjoamisesta sekä hyvästä työilmapiiristä, kuten myös puolustusministeriön tutkijaa OTT Katariina Simosta yhteistyöstä ja neuvoista. Tutkimuksen valmistumisvaiheen asiantuntevasta avusta kiitämme Johanna Frimania, Lotta Toivosta, Ukri Soirilaa sekä käännösavusta Aleksei Tsykarevia. Näkemykset eivät edusta toimeksiantajan näkemyksiä, vaan vastuun lopullisesta tekstistä kannamme vain me kaksi, ensimmäisenä vanhempi tutkija.

Emme ole kirjoittaneet tutkimusraporttiamme sydänverellä, mutta kylläkin aidosti paneutuen ja hyvässä keskinäisessä yhteistyössä. Ajatukset ja sähköpostit ovat sinkoilleet yhteisen työhuoneemme väliseinän yli ja läpi vinhaa tahtia.

Erik Castrén- instituutissa 3.6.2016

Lauri Hannikainen

Kansainvälisen oikeuden emeritusprofessori,  
dosentti

Tero Lundstedt

OTM, väitöskirjatutkija

## Sisällysluettelo

<b>Tiivistelmä.....</b>	<b>II</b>
<b>Abstract.....</b>	<b>V</b>
<b>Esipuhe.....</b>	<b>VIII</b>
<b>Lyhenteitä.....</b>	<b>X</b>
<b>1. Johdanto.....</b>	<b>1</b>
<b>2. Venäjä kansainvälisessä politiikassa 1991–2013.....</b>	<b>4</b>
<b>3. Neuvostoliiton ja Venäjän kansainvälisen oikeuden doktriinit.....</b>	<b>12</b>
<b>4. Venäjän ja Neuvostoliiton kansainvälisoikeudellinen argumentointi toisten valtioiden rikkomuksista viime vuosikymmenten tärkeimmissä aseellisissa kriiseissä .....</b>	<b>21</b>
<b>5. Venäjän politiikka koskien Abhasiaa ja Etelä-Ossetiaa - ja ”Kosovo-kortti” .....</b>	<b>26</b>
<b>6. Venäjä ja Ukrainan kriisi.....</b>	<b>37</b>
<b>7. Psykologinen sodankäynti ja hybridi-sodankäynti.....</b>	<b>52</b>
<b>8. Venäjä kansainvälisessä politiikassa vuodesta 2014 eteenpäin .....</b>	<b>55</b>
<b>9. Analyysia kansainvälisen oikeuden asemasta nyky-Venäjän ulkopoliitikassa .....</b>	<b>66</b>
<b>Lähdeluettelo.....</b>	<b>74</b>

## Lyhenteitä

BRICS	= Brasilia, Venäjä, Intia, Kiina ja Etelä-Afrikka
ETYJ	= Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö
ETYK	= Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssi
EU	= Euroopan unioni
FF-missio	= <i>Independent International Fact-Finding Mission in the Conflict in Georgia</i>
ILA	= <i>International Law Association</i>
ISIS	= Islamilainen valtio
IVY	= Itsenäisten valtioiden yhteisö
Nato	= Pohjois-Atlantin Liitto
OPEC	= Öljynviejämaiden järjestö
TN	= Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvosto
UNMIK	= <i>United Nations Mission in Kosovo</i>
YK	= Yhdistyneet kansakunnat

# 1. Johdanto

## Tutkimusraportin päämäärä, keskeiset tutkimuskysymykset ja menetelmät

Tutkimusraportin päämääränä on selvittää sitä, mikä rooli kansainvälisellä oikeudella on ollut Venäjän federaation toiminnassa ja argumentoinnissa kansainvälisissä kriiseissä vuosina 1991–2016 ja millaiseksi arvioimme kansainvälisen oikeuden roolin Venäjän ulkopolitiikassa tulevina vuosina. Keskeinen tutkimuskysymys on, miten kansainvälinen oikeus vaikuttaa Venäjän kansainvälisepoliittisiin valintoihin ja ulkopolitiikan linjauksiin. Tarkastelukulmamme on siinä mielessä rajattu, että suuntaamme huomiomme suurvallan toimenpiteisiin pienempää valtiota kohtaan, sillä suurin osa kylmän sodan jälkeisistä kriiseistä on ollut tämänkaltaisia. Koska kyseessä on kansainvälisen julkisoikeuden tutkimus, rajaamme kansainvälisen yksityisoikeuden kysymykset, esimerkiksi lapsiasiat ja maakaupat, tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkimme aihetta erityisesti valtioiden suvereenisuuden sekä asevoiman käytön ja sillä uhkaamisen kiellon valossa, sillä ne ovat olleet keskeisinä esillä viime vuosien kriiseissä. Tarkasteluun tulee mukaan myös kansojen itsemääräämisoikeus, etenkin yksipuolinen irtautumisoikeus emävaltiosta, sillä sitä koskevat erimielisyydet ovat olleet esillä Kosovon, Georgian sekä Ukrainan kriiseissä. Tärkeän aspektin asevoiman käytön kiellon käsittelyyn muodostaa valtion väitetty oikeus suorittaa interventio toiseen valtioon omien kansalaistensa suojelemiseksi, sillä Venäjä on käyttänyt sitä laajentavassa merkityksessä sekä Georgiassa vuonna 2008 että Krimillä vuonna 2014. Lisäksi selvitämme suppeasti Venäjän suhtautumista kansainvälisten tuomioistuinten pakolliseen tuomiovalttaan ja suostumista osapuoleksi (ml. vastaajaksi) oikeudenkäyntiin, josta tuloksena olisi osapuolia velvoittava päätös.

Johdantoa seuraa yleisesitys Venäjästä kansainvälisissä suhteissa kylmän sodan jälkeen aina vuoteen 2013 asti (2 luku). Sen jälkeen selvitämme Neuvostoliiton ja Venäjän kansainvälisoikeudellista traditiota ja doktriineja (3 luku). Seuraava luku (4) tarkastelee Venäjän kansainvälisoikeudellista argumentaatiota reaktiona Yhdysvaltojen ja johtavien länsimaiden kyseenalaisiin toimenpiteisiin tietyissä kriiseissä (Panama, Kosovo, Irak, Libya) löytääksemme toistuvia teemoja, epäjohtonmukaisuuksia tai trendimuutoksia. Sitten otamme tarkempaan analyysiin Venäjän perustelut toiminnalleen Venäjän ja Georgian välisessä sodassa elokuussa 2008 (5 luku) ja tuoreessa Ukrainan kriisissä (6 luku). Luku (7) käsittelee psykologista sodankäyntiä ja hybridisodankäyntiä. Etenkin Venäjän käyttäytyminen Ukrainan kriisissä on tuonut kuvaan monimutkaisen ulottuvuuden, eli Venäjän harjoittaman monimuotoisen propagandan ja painostuksen sekä näiden linkittämisen asevoiman käyttöön. Hyvänä esimerkkinä tästä on Venäjän toiminta Krimillä liittämistä edeltävinä viikkoina. Toiminnan lopputuloksena Ukrainan asevoimat eivät ampuneet laukaustakaan puolustaakseen Ukrainan suvereenisuutta niemimaalla. Kansainvälisessä oikeudessa hybridisodankäyntiä tulee tarkastella asevoiman käytön tai sillä uhkaamisen kiellon ja valtiosuvereniteetin (mm. valtion sisäisiin asioihin puuttumisen kiellon eri aspektien) näkökulmasta. Viimeiset luvut ovat johtopäätösluonteisia. Luku 8 analysoi Venäjää

kansainvälispoliittisena toimijana nykyperspektiivistä ja 9. luku tekee saman kansainvälisen oikeuden osalta.

Kun tarkastelun kohteena on erityisesti Venäjän argumentointi kansainvälisissä kriiseissä, tärkeän lähteen muodostavat Venäjän esittämät oikeudelliset argumentit kansainvälisissä järjestöissä, etenkin YK:n turvallisuusneuvostossa. Näitä kriisejä on analysoitu ansiokkaasti asiantuntijakirjallisuudessa. Tilanne on karkeasti se, että ennen vuotta 2008 Venäjä reagoi länsivaltojen suorittamiin kyseenalaisiin toimenpiteisiin, mutta on tämän jälkeen ”aktivoitunut” itse loukkaamaan kansainvälistä oikeutta. Ei kuitenkaan voida yleistää, että ennen vuotta 2008 Venäjä ei olisi esittänyt kansainvälisen oikeuden kannalta huolestuttavia näkemyksiä. Etenkin yksipuolisesti julistettu etupiiri entisen Neuvostoliiton alueella, jossa Venäjä on nähnyt ”historialliseksi” oikeudekseen suojella ”maanmiehiään” tarvittaessa asevoimin, on ollut hyvin ongelmallinen kansainvälisen oikeuden kannalta. Ennen vuotta 2008 nämä ”historialliset” oikeudet nähtiin ulkovaltojen silmissä ainoastaan osana retoriikkaa, Venäjän pitäytyessä melko hyvin noudattamaan kansainvälistä oikeutta suhteessa naapurimaihinsa.

### **Aiheen kannalta tärkeimmät kansainvälisen oikeuden säännöt**

Itsenäisten valtioiden *suvereenisuus ja tasa-arvoisuus* on kansainvälisen oikeuden järjestelmän perusta. Tämä ymmärretään melko laajasti: valtiolla on alueellinen koskemattomuus, eli sen alueelle ei saa kukaan ulkopuolinen tulla ilman sen viranomaisten antamaa suostumusta. Monilla sopimuksilla, esim. lentoliikennesopimuksilla, valtiot ovat rajoittaneet alueellista suvereenisuuttaan. Aivan selvää on, että minkään valtion alueelle ei saa tulla vieraiden valtioiden *asevoimia* ilman lupaa tai YK:n turvallisuusneuvoston valtuutusta. Jokaisella valtiolla on sisäinen toimivalta päättää omasta yhteiskuntajärjestelmästä.

Toinen keskeinen sääntö kansainvälisessä oikeudessa on valtioille asetettu *asevoiman käytön tai sillä uhkaamisen kielto* toisia valtioita vastaan. YK:n peruskirjan mukaan asevoimaa kansainvälisellä alalla saa käyttää vain yhteiseksi hyväksi ja siksi siitä päättää turvallisuusneuvosto (TN). Niinpä peruskirjan 2 (4) artikla velvoittaa jäsenvaltiot pidättymään ”kansainvälisissä suhteissaan väkivallalta uhkaamisesta tai sen käyttämisestä minkään valtion alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan”. Säännös on tarkoitettu tiukasti velvoittavaksi – tämän on yksiselitteisesti vahvistanut YK:n kansainvälinen tuomioistuin. Valtiot saavat selvittää riitansa vain rauhanomaisin keinoin.

Koska YK ei välttämättä kykene takaamaan jäsenvaltioidensa turvallisuutta, peruskirja sallii 51 artiklassa jäsenvaltioille kuitenkin yhden poikkeusperusteen käyttää omaehtoisesti asevoimaa toista valtiota vastaan oman alueensa ulkopuolella - puolustautumiseen aseellista hyökkäystä vastaan. Muilla valtioilla on oikeus tulla hyökkäyksen kohteeksi joutuneen valtion avuksi asevoimin, jos sen hallitus sitä pyytää. Puolustautumisoikeus on kuitenkin rajoitettu: asevoiman käytön saa ulottaa omien rajojen ulkopuolelle vain, jos se on välttämätöntä hyökkäyksen torjumiseksi. Tämä ehto täyttyy vain, jos hyökkäys on

laajamittainen. Puolustavan asevoiman käytön täytyy aina olla suhteessa hyökkäyksen voimakkuuteen. Lisäksi puolustautumisoikeus kestää vain siihen asti, kunnes TN on ryhtynyt tarpeellisiin toimenpiteisiin.

YK:n peruskirjan säännösten taustalla ovat seuraavat arvot ja pyrkimykset:

- kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitäminen ja aseellisten selkkausten ehkäiseminen;
- valtioiden suvereenisuuden, alueellisen koskemattomuuden ja turvallisuuden takaaminen;
- voimapolitiikan ehkäiseminen ja valtioiden tasa-arvoisuuden turvaaminen;
- väärinkäytösten ehkäiseminen; ja
- riitojen ratkaiseminen rauhanomaisin keinoin.

Osa valtioista on sitä mieltä, että jos TN:n ei kykene tekemään tarpeellisia päätöksiä jonkin pysyvän jäsenvaltion veto-oikeuden takia, myös kaksi muuta perustetta oikeuttavat valtion lähettämään asevoimiaan toisen valtion alueelle tavalla, joka ei uhkaa tuon valtion itsenäisyyttä: omien kansalaisten pelastaminen välittömästi uhkaavasta vaarasta ja humanitaarinen interventio kohdevaltion väestön pelastamiseksi välittömästi uhkaavasta vaarasta. Näitä väitettyjä perusteita on usein tulkittu laajentavasti etenkin eräiden suurvaltojen toimesta. Ne eivät ole saaneet yleistä hyväksyntää, mutta eräissä äärimmäisyystapauksissa tarkoitusperiltään ja laajuudeltaan rajattua aseellista interventiota on vaikeaa tuomita ainakaan jyrkästi. Korostamme, että kyseessä täytyy olla poikkeuksellisen vakava ja välitön vaara. Lisäksi interventio on rajoitettava vain ja ainoastaan siviilien pelastamiseen.

Useat valtiot ovat katsoneet kansalaistensa pelastamisen oikeuttavan niiden asevoiman käytön ulkomailla.<sup>1</sup> Otetaan esimerkiksi tilanne, jossa vieraan valtion kansalaiset ovat välittömässä hengenvaarassa eikä heidän asemavaltionsa hallitus suojele heitä. Ei-aseellisista keinoista ei ole apua. Heidän kansalaisuusvaltionsa saattaa kokea välttämättömäksi suorittaa nopea ja rajoitettu aseellinen tunkeutuminen asemavaltioon ja kuljettaa kansalaisensa takaisin kotimaahansa. Interventio ei kuitenkaan saa puuttua kohdevaltion politiikkaan.

Kansainvälinen oikeus sallii valtiolle erilaisia rauhanomaisia keinoja pyrkiä suojelemaan ulkomailla asuvia kansalaisiaan. Vaikeampi kysymys on kaksoiskansalaisten suojeleminen kahden valtion kilpaileva oikeus tähän. Tarkastelemme tätä jäljempänä luvuissa 5 ja 6. Kansainvälinen yhteisö pitää tärkeänä vähentää kansalaisuudettomien ihmisten määrää, pitäen sitä haitallisempänä kuin kaksoiskansalaisuudesta mahdollisesti aiheutuvia ongelmia kahden kansalaisuusvaltion välillä. Yleinen sääntö kuitenkin on, että kaksoiskansalaisen kansalaisuusvaltiolla ei ole oikeutta harjoittaa suojelemaan toista kansalaisuusvaltiota vastaan, paitsi jos yksi kansalaisuus on tehokas ja toinen on vain muodollisuus. Poikkeuksen

---

<sup>1</sup> Näin ovat toimineet muun muassa Iso-Britannia Suezillä (1956), Israel Ugandassa (1976) sekä Yhdysvallat Dominikaanisessa tasavallassa (1965) ja Iranissa (1980). Suezin ja Dominikaanisen tasavallan tapauksissa interventiota ei rajoitettu ainoastaan kansalaisten pelastamiseen.

ulottuminen kansalaisten suojeluun asevoimaa käyttämällä vaikuttaa mahdottomalta, paitsi tilanteissa joissa toinen kansalaisuus on kansainvälisen oikeuden mukaan laiton.

Jäljempänä käsiteltävä Venäjän suhtautuminen kansalaisten suojeluun käy vielä monimutkaisemmaksi, sillä Venäjä ei rajoita suojeluaan vain kansalaisuutensa omaaviin ihmisiin, vaan laajentaa suojeluoikeutensa kattamaan myös ”maanmiehensä” (*compatriots*).<sup>2</sup> Tämä kategoria sisältää henkilöitä, joilla on venäläinen tai neuvostoliittolainen alkuperä ja jotka ovat vähemmistönä uudessa kotivaltiossaan, esimerkiksi abhasialaiset, osseetit tai Krimin venäläiset. Koska kansainvälinen oikeus ei anna perustetta ”maanmiesten” suojeluun, heidän suojelunsa äärimmäistilanteissa lankeaisi yleisemmän humanitaarisen intervention käsitteen alle. Neuvostoliiton tapaan Venäjä on aiemmin vastustanut aseellisen humanitaarisen intervention oikeutusta, mutta viime vuosina se on katsonut sellaisen itselleen sallituksi – käyttämättä kuitenkaan humanitaarisen intervention nimitystä. Tätä aihepiiriä selvitetään tarkemmin luvuissa 5 ja 6.

*Kansojen itsemääräämisoikeuden* osalta käsittelemme kysymystä jonkin maantieteellisen alueen väestön *yksipuolisesta irtautumisoikeudesta* kotivaltiostaan, sekä tästä seuraavaa itsenäisyyttä tai mahdollisuutta liittyä toiseen valtioon. Tämä kysymys tulee korostetusti esille Kosovon, Abhasian, Etelä-Ossetian ja Krimin osalta. Valtiot suhtautuvat lähtökohtaisesti kielteisesti valtioalueiden pilkkomiseen tällä perusteella. Pääsääntö on, että irtautumiseen ei ole oikeutta ilman kotivaltion suostumusta. Itsenäisyys käy ehdottomasti laittomaksi, jos sen saavuttamista ovat auttaneet vieraan valtion asevoimat. Joissain äärimmäistilanteissa yksipuolinen irtautumisoikeus saattaa olla mahdollista – kun jonkin alueen väestö on joutunut laajamittaisen vainon ja sorron, joukkotuhonnan tai etnisen puhdistuksen kohteeksi.<sup>3</sup> Tuloksena olisi tilanne, jossa ko. alueen väestöä ei voi vaatia enää palaamaan aiemman kotivaltion alaisuuteen edes itsehallintoalueena. Vaikka Venäjä vastusti voimakkaasti Kosovon itsenäistymistä, se on kuitenkin ollut innokas käyttämään Kosovon tapaus perusteena oman asevoimansa käytölle entisissä neuvostotasavalloissa, joissa se on nähnyt tai ollut näkevinään vastaavanlaista laajamittaista vainoa ja sortoa – Georgiassa vuonna 2008 ja Ukrainassa vuonna 2014 – ja on puoltanut Abhasian, Etelä-Ossetian ja Krimin oikeutta päättää omasta statuksestaan.

Kun käsittelemme jatkossa tässä tutkimusraportissa Venäjän suhdetta kansainväliseen oikeuteen, tarkoitamme ensisijaisesti sen suhdetta edellä mainittuihin kolmeen sääntöön: valtiosuverenisuuteen, asevoiman käytön ja sillä uhkaamisen kieltoon, sekä kansojen itsemääräämisoikeuteen.

---

<sup>2</sup> I. Zevelev: *Russia's Policy Toward Compatriots in the Former Soviet Union*, *Russia in Global Affairs* 2.8.2008.

<sup>3</sup> Sekä tutkijayhteisö että valtiokäytäntö ovat hyvin jakautuneita asian suhteen.

## 2. Venäjä kansainvälisessä politiikassa 1991–2013

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjän ulkopoliittikan tärkeimmiksi välittömiksi tehtäviksi nähtiin suurvalta-aseman säilyttäminen - muun muassa jatkamalla YK:n turvallisuusneuvoston pysyvänä ja veto-oikeutettuna jäsenenä – sekä Neuvostoaikojen ydinaseiden ja muun sotilaskaluston palauttaminen entisistä neuvostotasavalloista Venäjälle. Näissä onnistuttiinkin, sillä YK hyväksyi Venäjän Neuvostoliiton jatkajavaltioksi ja Itsenäisten valtioiden yhteisön (IVY) piirissä saatiin sovittua 1990-luvun alkupuolella kaluston ja ydinaseiden siirtymisestä Venäjälle. Sisäpolitiikassa tärkeintä oli estää neuvostovaltion tuhonneen kansallisuusaatteen hajottavan vaikutuksen leviämisen Venäjälle.<sup>4</sup> Ongelmia ilmeni niin Tatarstanissa, Dagestanissa kuin Tšetšeniassakin, mutta federaatio onnistui pysymään yhtenäisenä. Esimerkiksi kun Krimin niemimaa yritti vuonna 1994 saada tukea itsenäistymishaaveilleen Ukrainasta, Venäjä tuki Ukrainan alueellista yhtenäisyyttä. Tärkeimpänä prioriteettina oli tuolloin federaation yhtenäisyys, ja separatismien tukeminen nähtiin vahingollisena. Venäjän kasassa pysymistä edesauttoi myös huomattavan liberaali ja edelleen voimassa oleva perustuslaki vuodelta 1993, joka pyrkii nimenomaisesti estämään diktatoriset käytännöt valtionhallinnossa. Johtamiskulttuuri on kuitenkin Venäjällä säilynyt melko autoritaarisena niin alueiden kuin keskushallinnonkin<sup>5</sup> osalta. Tämä johtuu sekä neuvosto-historiasta että oikeusvaltion konseptin osittaisesta epäonnistumisesta Venäjällä.<sup>6</sup>

Jo 1980-luvun lopulla kylmä sota oli todettu päättyneeksi ja 1990-luku oli yleisesti ottaen yhteistyön vuosikymmen Venäjän ja länsimaiden välillä, molempien omaksuessa sovittelivamman asenteen. Suurimman ongelman aiheutti Euroopassa Jugoslavian hajoaminen. Toisin kuin Jeltsinin Venäjä Neuvostoliiton johtavana valtiona, Miloševićin johtama Serbia ei hyväksynyt osavaltioiden eroamispyrkimyksiä, mikä johti hajoamissotiin.

### Venäjänsä kritiikki länsimaiden kansainvälisen oikeuden rikkomuksista

Kylmän sodan päättymistä seuranneen lyhyen yhteisymmärryksen kauden jälkeen Venäjä on vuodesta 1999 lähtien esittänyt useita protesteja kokiessaan länsimaiden rikkovan

---

<sup>4</sup> Venäjän neuvostotasavallan presidentti Boris Jeltsin lupasi vuonna 1990, suunnitellessaan jo aktiivisesti Venäjän irrottamista Neuvostoliitosta ja siten koko neuvostovaltion lakkauttamista, Venäjän lukuisille kansoille suverenisuutta, ehkäistäkseen Venäjän hajoamisen Neuvostoliiton tapaan. Venäjän federaatio muodostettiin Jeltsinin aloitteesta liittovaltiopohjalle. Myöhemmin mm. Putin on (25.4.2005) kuvannut Neuvostoliiton hajoamista 1990-luvun suurimmaksi geopolittiseksi katastrofiksi, lisäten että ”hajoamisen epidemia levisi samalla Venäjällekin”.

<sup>5</sup> Presidentillä on Venäjällä edelleen hyvin suuret valtaoikeudet, mutta neuvostoajasta eroavasti tämä huomattava valta perustuu ainakin osittain demokraattiseen legitimointiin ja presidentillä on suuren enemmistön kannatus tai ainakin hyväksyntä toimilleen. Jo Jeltsinin aikana aloitettu trendi perustuslain ajoittaisesta ohittamisesta presidentin antamalla asetuksilla on yleistynyt Putinin presidenttikausilla. Kuvaavaa on mm. se, että Putinin aikana mielipidemittauksessa yli 60 % venäläisistä uskoi, että heidän hallituksensa ei noudata perustuslakia.

<sup>6</sup> Aiheesta on kirjoitettu paljon tutkimusta. Kts. mm. G.A Gadzhiev: *The Russian Judicial Doctrine of the Rule of Law: Twenty Years After* teoksessa J. Silkenat, J. Hickey ja P. Barenboim (ed.): *The Legal Doctrines of the Rule of Law and the Legal State* (Rechtsstaat), Springer 2014, s. 209-229; sekä Y. Korgunyuk: *The End of the Rule of Law in Modern Russia?*, Russia Direct 26.5.2015.



kansainvälistä oikeutta. Listaamme näitä tässä lyhyesti ja tarkemmin luvussa 4. Venäjän voi todeta jatkuvasti korostaneen kansainvälisen oikeuden velvoittavuutta ja aivan erityisesti valtiosuvereniteetin kunnioittamista ja asevoiman käytön kiellon tiukkaa tulkintaa.

Jeltsinin viimeisenä presidenttivuotena 1999 entinen Jugoslavia nousi taas otsikoihin. Johtavat Nato-valtiot ryhtyivät – ilman TN:n valtuutusta Venäjän veto-oikeuden johdosta - Serbian pommittamiseen pakottaakseen tämän lopettamaan etnisen puhdistuksen politiikkansa Kosovossa, joka oli jäänyt hajoamissotien jälkeen osaksi Serbiaa. Venäjä syytti katkerana länsimaita laittomasta voimankäytöstä Serbiaa - perinteistä liittolaistaan - vastaan, mutta koki olevansa kansainvälispoliittisesti heikko ja tyytyi vain protestoimaan.

Kansainvälinen tilanne muuttui dramaattisesti terroristien hyökättyä useisiin tärkeisiin kohteisiin Yhdysvalloissa 11.9.2001. TN suuntasi voimakasta arvostelua Afganistanin Taliban-hallitusta vastaan, jonka katsottiin olevan epäsuorasti syyllinen iskuihin. Venäjä tuki Yhdysvaltoja terrorismin vastaisessa sodassa, koska se halusi rinnastaa oman toimintansa Tšetšeniassa osaksi tätä sotaa. Yhdysvaltojen aloittaessa sotilasoperaationsa Afganistanissa vuoden 2001 lopulla Venäjä antoi tukensa operaatiolle, vaikka ei osallistunutkaan sotatoimiin.<sup>7</sup>

Sen sijaan Yhdysvaltojen hyökkäys Irakiin, jatkona presidentti Bushin terrorisminvastaiselle sodalle, aikaansai pahan kansainvälisen kriisin alkuvuonna 2003. Argumentoinnissaan Venäjä vetosi jälleen tarpeeseen kunnioittaa TN:n roolia kansainvälisen rauhan ylläpitäjänä ja voimankäytön ehdottomaan kieltoon ilman TN:n valtuutusta. Kuten Kosovossakin, se näyttäytyi jälleen kansainvälisen oikeuden kunnioituksen puolustajana.

Myös lähempänä omia rajojaan Venäjä koki joutuneensa puolustuskannalle. Naton itälaajenemis-kierrokset vuosina 1999 ja 2004 toivat sotilasliiton joukkoja ja tukikohtia syvälle entisen Varsovan liiton alueelle ja Baltiassa jopa entisen Neuvostoliiton sisälle. Tämä on nähty systemaattisena suunnitelmana ”piirittää” Venäjä vihamielisillä joukoilla. Lisäksi 2000-luvun alusta lähtien sitä on huolestuttanut kansannousujen sarja ympäri entistä Neuvostoliittoa, joissa korruptoituneeksi ja/tai autoritaariseksi katsottu hallinto, joka on ollut Venäjän kanssa läheisissä suhteissa, on kaatunut katuprotestien seurauksena (Georgia 2003, Ukraina 2004 & 2014, Kirgisia 2005). Venäjä on syyttänyt ”ulkomaisia agenteja” näiden kansannousujen masinoinnista. Sama kaava on nyt toistunut Ukrainassa.

Tuorein aseellinen kriisi, jossa Venäjä tuomitsi länsivallat, oli Libyan kriisi 2011. Venäjä suostui olemaan käyttämättä veto-oikeuttaan päätöslauselmassa 1973, joka oikeutti puuttumisen Libyan sisällissotaan siviilien suojelemiseksi. Venäjä koki kuitenkin länsivaltojen ylittäneen päätöslauselman valtuutuksen kaataessaan Gaddafin hallituksen ja pettäneen siten Venäjän luottamuksen.

---

<sup>7</sup> A. Motyl, B. Ruble ja L. Shevtsova (ed.): *Russia's Engagement with the West: Transformation and Integration in the Twenty-First Century*, M.E. Sharpe New York 2005, s. 80.

Kosovon kiistanalainen itsenäistyminen vuonna 2008 oli niin ikään Venäjän mielestä vastoin kansainvälistä oikeutta, sillä TN:n päätöslauselma 1244 (1999) oli tunnustanut Serbian suvereenisuuden Kosovoon nähden. Suurin osa länsimaista kuitenkin tunnusti Kosovon itsenäisyyden, ml. Suomi. Venäjä ja Serbia saivat YK:n yleiskokouksen pyytämään kansainväliseltä tuomioistuimelta neuvoa-antavaa lausuntoa Kosovon itsenäisyysjulistuksen laillisuudesta. Valitettavasti tuomioistuin kiersi pääasian ja antoi vain typistetyn lausuman, jonka mukaan itsenäisyysjulistusta sinänsä ei voinut pitää laittomana. Se kuitenkin vahvisti yleisen oikeudellisen kannan suhteessa Kosovoon, eli että sen itsenäistymisen tunnustamiseen ei ollut mitään kaikenkattavaa sääntöä - tunnustus on poliittinen päätös, jonka jokainen valtio tekee tai jättää tekemättä omista lähtökohdistaan, pois lukien kollektiivisen tunnustamattomuuden tilanteet (kts. luku 5).

Kosovon tapaus on ollut hyvin tärkeässä asemassa Venäjän kansainvälisoikeudellisessa argumentoinnissa. Tapauksessa on kyse kaikkien kolmen tämän tutkimusraportin otsikon sääntöjen/periaatteiden tulkinnasta. Venäjä koki itsensä kansainvälisen oikeuden puolustajaksi mutta samalla joutuneensa kansainvälisepoliittisesti puolustuskannalle. Se on katsonut oikeudekseen käyttää Kosovon väitettyä ”ennakkotapausta” omien tarkoitusperiensä edistämiseen. Sekä tunnustaessaan Abhasian ja Etelä-Ossetian että myöhemmin liittäessään Krimin alueeseensa, Venäjä on vedonnut lännen luomaan ennakkotapaukseen Kosovossa, ja vaatinut kansainvälisen oikeuden sääntöjen johdonmukaista soveltamista kriiseissä.

### **Putinin linjaukset 2007 ja Venäjän toimet länsimaiden rikkomuksien varjolla**

Vuodesta 2007 alkaen Venäjä antoi ymmärtää olevansa kyllästynyt länsimaiden ”systemaattisiin” kansainvälisen oikeuden vastaisiin toimiin. Lisäksi se koki olevansa voimistunut takaisin suurvallaksi, jonka mielipiteitä ei enää voisi ohittaa. Todennäköisesti tämä yhdistelmä on johtanut Venäjän omiin kansainvälisen oikeuden loukkauksiin vuodesta 2008 eteenpäin. Tarkastelemme näitä rikkomuksia tarkemmin luvuissa 5 ja 6.

Putinin aseman vakiinnuttua presidenttinä hän katsoi aiheelliseksi ottaa kantaa Venäjän kansainväliseen asemaan. Vuonna 2005 hän totesi Neuvostoliiton romahduksen ”1900-luvun suurimmaksi geopoliittiseksi katastrofiksi” ja että kylmän sodan aikainen vakaa kaksinaisuus on korvaantunut Yhdysvaltojen johtamalla yksinapaisella maailmalla, mikä tekee kansainvälisestä yhteisöstä turvattomamman. Lisäksi länsimaat eivät hänen mielestään kohdelleet Venäjää ystävällismielisenä ja vertaisenaan valtiona. Vastakkainasettelu-asetelma jatkui ja monet Venäjän naapurivalloista identifioituivat länsimaailmaan; ne liittyivät tai ilmaisivat halunsa liittyä Natoon ja EU:hun. Putin veti tästä johtopäätöksen, että Venäjä on jäämässä melko yksin Euroopassa ja että sen täytyy ajaa etujaan vahvemmin keinoin.

Putin piti vuonna 2007 Münchenin turvallisuuskonferenssissa ulkopoliittisen puheen<sup>8</sup>, jota voidaan pitää selvänä merkinä Venäjän kasvavasta ärtymyksestä länsivaltojen omavaltaista politiikkaa kohtaan. Kansainvälisen oikeuden väheksymisestä ja rikkomisesta hän syytti

---

<sup>8</sup> <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/12/AR2007021200555.html>>.

etenkin Yhdysvaltoja, jonka politiikasta seuraa epäluottamusta kansainvälisen oikeuden kykyyn suojella valtioita aggressiolta. Putin korosti, että vain TN voi antaa valtuutuksen asevoiman käyttöön, eivät Nato tai EU. Putinin mielestä Venäjä oli aloitteellinen pyrkimyksissään aserajoitussopimukseen Euroopassa, mutta heidän rauhantahtoonsa ei vastata, vaan päinvastoin Yhdysvallat luo uusia sotilastukikohtia Venäjän rajojen läheisyyteen ja Nato jatkaa laajenemistaan. Tämä horjuttaa Euroopan sotilaallista vakautta ja keskinäistä luottamusta eikä se ole sopusoinnussa Naton silloisen pääsihteerin Wörnerin lupauksen<sup>9</sup> kanssa vuonna 1990, että Nato ei laajene entisen Varsovan liiton jäsenmaihin. Puheessa oli sekä sovittelevia osia että selkeitä ilmaisuja kasvavasta huolesta siitä, että länsivallat sivuuttavat kansainvälisen oikeuden velvoitteita ja luovat vastakkainasettelua.

Vuonna 2008 Venäjä siirtyi ensimmäistä kertaa kritiikistä tekoihin ja käytti asevoimaa rajojensa ulkopuolella Georgiassa ja tämän separatisti-provinsseissa. Kansainvälinen yhteisö oli tunnustanut Georgian suverenisuuden Etelä-Ossetiaan ja Abhasiaan nähden, mutta käytännössä separatistit olivat pitäneet valtaa alueilla 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Ne saivat tukea Venäjältä, jota myös alueen väestöt pitivät ystävänä.<sup>10</sup>

Humanitaarisen intervention osalta Venäjän kanta on Libyan jälkeen kääntynyt konseptia vastaan. Se on useaan otteeseen estänyt veto-oikeudellaan TN:n puuttumisen Syyrian sisällissotaan, toimittaen samalla aseistusta laillisena pitämälleen Al-Assadin hallitukselle. Kreml uskoo, että länsimaiden huoli ”humanitaarisesta katastrofista” on juoni kaataa Venäjälle suosiollinen hallinto Syyriassa ylitulkitsemalla mahdollista TN:n päätöslauselmaa.

### **Politiikka suhteessa ”lähiulkomaihin”**

Venäjä oli vuoden 1992 alussa ulkopoliittisessa tienristeyksessä. Millainen valtio siitä tulisi Neuvostoliiton laillisena seuraajana, mutta ilman maailmanlaajuista vallankumouksellista ideologiaa? Federaation ensimmäinen ulkoministeri Kozyrev selitti maansa ulkopoliittista doktriinia vuonna 1993 seuraavasti: ”Venäjän valtiokonsepti on vasta kehittymässä. Vasta sen ymmärrettyämme voimme suunnitella ulkopoliittikkaamme”. Yksi asia oli kuitenkin selvä: Neuvostoliiton seuraajana Venäjä katsoi olevansa erioikeutettu ”lähiulkomaissaan” eli entisissä neuvostotasavalloissa.

Venäjä kokee näiden ”lähiulkomaiden” suvereniteetin rajatuksi ja oikeudekseen puuttua näiden sisäisiin asioihin, ainakin kun sen omat elintärkeät edut ovat kyseessä.<sup>11</sup> Venäjä

---

<sup>9</sup> Venäjän viralliset tahot ovat usein viitanneet tähän pääsihteerin ”lupaukseen”, mutta tästä ei ole mitään dokumenttia ja asiantuntijoiden mukaan mitään tällaista lupaa ei ole olemassa. Neuvostoliiton entinen pääsihteerin Gorbatšov – jolle tämä lupaus väitetysti tehtiin – on myös kiistänyt sen olemassaolon.

<sup>10</sup> Neuvostoliiton aikana Abhasian ja Etelä-Ossetian autonomisilla alueilla oli tiiviit suhteet Moskovaan, jota ne pitivät autonomisen statuksensa takaajana. Alueet olivat ilmaisseet kansanäänestyksissä halunsa jäädä osaksi Neuvostoliittoa, mikäli Georgia itsenäistyisi. Neuvostoliiton hajottua ne ovat jatkaneet tukeutumistaan Venäjään, joka mm. otti osaa Georgian ja provinssien aseleponeuvotteluihin 1990-luvun alkupuolella.

<sup>11</sup> Kts. esim. S. Blank: *The Intellectual Origins of the Eurasian Union Project* teoksessa F. Starr ja S. Cornell (ed.): *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*, Central-Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program 2014,

suostui – vastahakoisesti – hyväksymään, että niistä oli tullut itsenäisiä valtioita, mutta ei suostunut näkemään niitä varsinaisesti ”ulkomaina”. Venäjän asennoituminen lähiulkomaiden itsenäisyyteen on myös vaihdellut historiallisten seikkojen mukaan. Se on kohdellut Baltian maita eri tavoin, koska ne liitettiin Neuvostoliittoon vasta vuonna 1940; ne ovat taloudellisesti ja väestöllisesti pieniä ja ovat muutenkin eri kulttuuripiiristä. Asenne on päinvastainen suhteessa itäslaavikansoihin, Valko-Venäjään ja Ukrainaan, joiden kanssa Venäjä on mm. ollut haluton edes pystyttämään rajapuomeja. Venäjä on useaan otteeseen vihjaillut niiden itsenäisyyden olevan tilapäistä ja että ne eivät ole ”oikeita” valtioita. Putin ehdotti elokuussa 2002 presidentti Lukašenkolle valtioliittoa, jossa Valko-Venäjä liitettäisiin osaksi Venäjän federaatiota, mutta Lukašenko hylkäsi suunnitelman.<sup>12</sup> Ukrainan osalta kuvaavana esimerkkinä on Putinin usein lainattu lause presidentti Bushille Nato-huippukokouksessa Bukarestissa 2008: ”Ukraina ei ole valtio. Suurin osa sen alueesta on meidän antamaamme”.<sup>13</sup> Viimeksi Valdai klubilla 24.10.2014 Putin kyseenalaisti Ukrainan rajojen legitimiuden. Syyskuussa 2014 Putin kommentoi vuorostaan Kazakstanin valtiollisuutta seuraavasti: ”Kazakstan nimistä valtiota ei ole koskaan aiemmin ollut olemassa ja nykyinen valtio on ainoastaan presidentti Nazarbayevin luomus... Kazakstan on osa venäläistä maailmaa”.<sup>14</sup> Venäjän erityisen kiinnostuksen kohteena ovat olleet lisäksi ne lähiulkomaat, joihin oli jäänyt paljon venäläisiä Neuvostoliiton hajotessa. Näitä maita ovat Kazakstanin, Ukrainan ja Valko-Venäjän ohella Moldova, Viro ja Latvia.

Johtuen neuvostoajan suunnitelmataloudesta, ”lähiulkomaiden” taloudet ovat hyvin keskinäisriippuvaisia ja yhteistyö on nähty tarpeelliseksi monilla aloilla. Tämä on auttanut Venäjää palauttamaan osan vaikutusvallastaan näillä alueilla. Itsenäisten valtioiden yhteisö (IVY) perustettiin Neuvostoliiton rauniolle loppuvuodesta 1991, jotta edes jonkinlaista koordinoitua voisi tapahtua entisten neuvostotasavaltojen välillä, mutta järjestö on jäänyt poliittisesti heikoksi ilman ylikansallisia valtuuksia.<sup>15</sup> Baltia ja Turkmenistan jäivät järjestön

---

s. 14-28. James Sherrin mukaan nyky-Venäjä on palauttanut tsaarin/neuvostoajan näkemyksen valtiosuvereenisuudesta, jossa Venäjä kunnioittaa lähiulkomaidensa suverenisuutta, mutta tätä käsitettä ei nähdä absoluuttisena ja ehdottomana kansainvälisoikeudellisena periaatteena, vaan tekijänä joka riippuu valtion voimasta, kulttuurista ja historiallisista tekijöistä. J. Sherr: *Hard Diplomacy and Soft Coercion: Russia's Influence Abroad*, Chatham House 2013, s. 61-62.

<sup>12</sup> A. Žulys: *Towards a Union State of Russia and Belarus*, Lithuanian Foreign Policy Review Vol. 15-16 Issue 148 (2005), s. 157. Presidentti Lukašenko on suostunut vain vähäisempään integraatioon mm. Euraasian unionin sekä Kollektiivisen turvallisuuden järjestön kautta.

<sup>13</sup> <<http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1900838,00.html>>.

On totta, että vuonna 1922 Neuvostoliiton luonut liittosopimus siirsi Ukrainan neuvostotasavallalle alueita Venäjän neuvostotasavallalta, mutta näitä aluesiirtoja tapahtui myös toiseen suuntaan, eivätkä ne tapahtuneet Ukrainan aloitteesta (*Treaty of the Creation of the Union of Soviet Socialist Republics*, 30.12.1922). Kyse oli valtion sisäisistä hallinnollisista järjestelyistä, aivan kuten vuoden 1954 Krimin siirto pääsihteeri Hruštšovin aloitteesta, eikä näissä kysytty alueen asukkaiden mielipiteitä. Siirrot tapahtuivat Neuvostoliiton korkeimman neuvoston esityksestä ja perustuslain mukaisesti.

<sup>14</sup> <<http://www.theguardian.com/world/2014/sep/01/kazakhstan-russian-neighbor-putin-chilly-nationalist-rhetoric>>.

<sup>15</sup> Järjestön peruskirjana toimii 21.12.1991 allekirjoitettu Alma-Ata pöytäkirja, joka on talletettuna YK:n valtiosopimusarkistoon. <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201819/volume-1819-I-31139-English.pdf>>.

ulkopuolelle ja Ukraina sekä Georgia erosivat siitä vuonna 2008. Suurin osa IVY-maista kuuluu Kollektiivisen turvallisuuden järjestöön, joka perustettiin vähin äänin IVY:n sotilasliitoksi vuonna 2002.<sup>16</sup> Molemmilla järjestöllä on tarkkailijastatus YK:n yleiskokouksessa. Järjestöt ovat kunnostautuneet lähinnä rauhanturvatoiminnassa jäsenmaissaan, ja Venäjä on kantanut päävastuun operaatioista, muiden osallistumisen ollessa lähinnä symbolista. Järjestön sisällä on neuvoteltu kiivaasti sotilasliiton mahdollisuuksista tai oikeuksista puuttua jäsenvaltion sisäisiin tapahtumiin, erityisesti Kirgisiassa, jonka presidentti pyysi apua taltuttamaan mielenosoitukset hänen yksinvaltaista hallintoaan vastaan vuosina 2005 ja 2010. Järjestö ei päässyt yksimielisyyteen eikä toiminut. Venäjä pyysi elokuussa 2008 Kollektiivisen turvallisuuden järjestön jäsenmaita (huomionarvoisesti ei IVY-maita) tunnustamaan Abhasian ja Etelä-Ossetian itsenäistymiset, mutta yksikään näistä ei tähän suostunut. Järjestö vaikuttaa koostuvan IVY:n sisäpiiristä, joka on ollut innokas tiivistämässä integraatiota Venäjän kanssa; kaikki järjestön jäsenmaat Tadžikistania lukuun ottamatta ovat liittyneet tai ilmaisseet kiinnostuksensa liittyä Euraasian unioniin<sup>17</sup>. Lisäksi on todettava, että Venäjä on painostanut niitä lähiulkomaitaan, jotka eivät ole olleet innokkaita syventämään integraatiota, mikä on nähtävissä äärimmäisessä muodossaan sekä Georgian että Ukrainan kriiseissä.

Venäjän valtion kansainvälisoikeudellinen doktriini sisältää yhden merkittävän ristiriidan: se korostaa kansainvälisen oikeuden periaatteiden, ml. valtioiden suvereenisuuden ja tasa-arvoisuuden, kunnioittamisen tärkeyttä, ylläpitäen samanaikaisesti näkemystä, että sillä on erityisiä oikeuksia lähiulkomaissaan yli näiden suvereniteetin. Kaikki entiset neuvostotasavallat ovat YK:n jäseniä ja kansainvälisoikeudellisesti täysivaltaisia valtioita.

### **Johtopäätöksiä vuosista 1991–2013**

Yleisenä johtopäätöksenä esitämme, että Venäjän federaatio ei ole löytänyt kestäväää kansainvälispoliittista linjaa suhteissaan länteen. Sillä on itse asiassa ollut ikään kuin *kolme eri linjaa* tänä aikana. Jeltsinin aikana 1991–1999 suhteet länteen olivat melko hyvät, eikä kiistoja juurikaan ollut. Tämä aika nähdään kuitenkin Venäjällä negatiivisessa valossa, johtuen sen omasta heikkoudesta ja kykenemättömyydestä vastata yhtäältä Naton Kosovon interventioon ja toisaalta ensimmäiseen itälaajenemiseen (Puola, Unkari ja Tsekki) vuonna 1999. Putinin aika voidaan jakaa kahteen eri linjaan, jakajana Münchenin turvallisuuskonferenssi vuonna 2007. Putinin alkuvuosina Venäjä arvosteli johdonmukaisesti länsimaita (erityisesti Yhdysvaltoja) kansainvälisen oikeuden rikkomisesta. Se koki rikkomusten johtuvan kaksinapaisen maailman korvautumisesta yksinapaisella johtajuudella, jossa ei ollut toista supervaltaa rajoittamassa Yhdysvaltojen toimintaa.<sup>18</sup> Venäjä koki lännen

<sup>16</sup> Peruskirja luettavissa Venäjän presidenttikanslian sivuilla: <<http://en.kremlin.ru/supplement/3506>>.

<sup>17</sup> Käsittelemme Euraasian unionia luvussa 8.

<sup>18</sup> Muun muassa L. Shevtsova: *Lonely Power: Why Russia Has Failed to Become the West and the West is Weary of Russia*, Carnage 2010, s. 129; A. Tsygankov: *Russia in the Post-Western World: The End of Normalization Paradigm?*, *Post-Soviet Affairs* Vol. 25, Issue 4 (2009) s. 347-369; sekä A. Melville ja T. Shackleina (ed.): *Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities*, Central European University Press 2005.

myös pyrkivän ”patoamaan” sen uutta nousua, mm. Naton seuraavalla massiivisella laajenemiskierroksella vuonna 2004, jolloin uusiksi jäsenmaiksi liittyivät Baltian maat, Slovenia, Slovakia, Bulgaria ja Romania.<sup>19</sup> Venäjän tämänhetkinen linja on vuodesta 2007 eteenpäin ollut voimistuvan vastakkainasettelun linja, jossa se on siirtynyt rikkomaan kansainvälistä oikeutta ja sopimusvelvoitteitaan, siinä missä se kokee muidenkin suurvaltojen tekemän. Kremlin nykynäkemyksen mukaan länsimaat aiheuttavat vastakkainasettelua, mihin Venäjä vastaa puolustuksellisilla liikkeillä. Esimerkiksi Syyrian sisällissotaan puuttumisen estäminen, ja syyskuusta 2015 eteenpäin suora osallistuminen sisällissotaan Syyria hallituksen puolella, on nähty puolustuksellisena toimintana, jolla ehkäistään ”väri vallankumous” ja Venäjän vaikutusvallan väheneminen Lähi-idässä.<sup>20</sup> Venäjä on myös vuoden 2010 ja 2014 sotilasdoktriineissaan määritellyt Naton suoraksi uhaksi itselleen. Nykylinjan peruspilarina on Venäjän määritelmä itsestään suurvaltana. Samanaikaisesti aiempi valtiosuvereenisuuden ja asevoiman käytön kiellon puolustaja on ajautunut toiminnassaan kansainvälisen oikeuden rikkojan rooliin Georgiassa ja etenkin Ukrainan kriisissä.

Venäjän ulkopolitiikan ymmärtämiseksi pitää lopuksi huomioida, että se on osittain oikeassa väittäessään länsivaltojen rikkovan kansainvälistä oikeutta ja syyttäessään niitä vastakkainasettelusta. Länsimaita ei voi kritisoida Naton ja EU:n laajenemiskierroksista, sillä nämä perustuivat hakijavaltioiden ilmaisemaan tahtoon ja jäsenyyksien anomiseen, negatiivisten neuvostokokemusten jälkeen. Ei olisi ollut realistista kieltää näiltä mailta jäsenyyksiä läntisissä liittoumissa, sillä tämä ei olisi ollut valtioiden tasavertaisuuden mukaista ja olisi toisaalta ollut Venäjän etupiiriä jättäen hiljainen hyväksyntä. Kuitenkin, Yhdysvaltojen politiikka Irakissa 2003 ja siihen liittyvä, yksinapaista maailmaa hahmotteleva retoriikka<sup>21</sup>, yhdistettyinä ohjuspuolustuskielisuunnitelmiin Euroopassa<sup>22</sup>, olivat merkittävässä osassa nykyisen vastakkainasetteluasetelman syntymisessä.

---

<sup>19</sup> Venäjältä on jatkuvasti viitattu tähän ”patoamispolitiikkaan”. Viimeksi näin teki presidentti Putin 4.12.2014 puheessaan Duumalle. <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/47173>>.

<sup>20</sup> Väri vallankumouksilla tarkoitetaan tapahtumia, joissa lähiulkomaan tai Venäjän liittolaisvaltion hallinto kaadetaan katuprotestien seurauksena. Näitä on tapahtunut mm. Georgiassa (2003), Ukrainassa (2004 ja 2014) ja Kirgisiassa (2005). Venäjän mediassa tapahtumat on esitetty ulkomailta johdetuiksi takaiskuiksi, joilla ”fasistit” ovat kaapanneet vallan lailliselta hallitukselta ja kansalaisten elintaso on kärsinyt tämän seurauksena. Kts. yleisesti esim. L. Mitchell: *The Color Revolutions*, University of Pennsylvania Press 2012; sekä Syyrian osalta A. Cordesman: *The Background to Putin's Actions in Syria and the UN: Russia's New View of the US and Western Strategy: The Color Revolution*, Center for Strategic and International Studies, 2.10.2015.

<sup>21</sup> Summarisoitu hyvin mm. teoksessa J. Dietrich: *George W. Bush Foreign Policy Reader: Presidential Speeches with Commentary*, Routledge 2005. Kylmän sodan jälkeisen ”yksinapaisen” maailman idean esitteli ensimmäisenä Charles Krauthammer vuonna 1990 (C. Krauthammer: *The Unipolar Moment*, Foreign Affairs, Vol. 70, No. 1 (1990)).

<sup>22</sup> Kremlistä on kuultu toistuvasti kommentteja, joiden mukaan Venäjä epäilee ohjuskielven olevan suunnattu heitä vastaan. Tämän ovat todenneet mm. Putin (10.10.2015 Sochissa) sekä Lavrov (5.8.2015 Moskovassa).

### 3. Neuvostoliiton ja Venäjän kansainvälisen oikeuden doktriinit

Tämän luvun tarkoituksena on selvittää keisarillisen Venäjän seuraajien, Neuvostoliiton ja Venäjän federaation, kansainvälisen oikeuden doktriineja asiantuntijakirjoitusten avulla. Aiempi kansainvälisoikeudellinen ajattelu ei ole tarpeellista tutkimuskysymystemme valossa, sillä kansainvälinen oikeus oli tuolloin kehittymätöntä verrattuna YK:n aikaan.

#### Neuvostoliiton kansainvälisen oikeuden historiallinen kehitys

Venäjällä vallankumouksella valtaan noussut bolševikkihallitus julisti, että neuvostovaltio ei ollut keisarikunnan seuraajavaltio vaan aivan uudentyyppinen työläisten ja talonpoikien johtama valtio. Pääsääntöisesti sille eivät siirtyneet keisarikunnan kansainväliset velvoitteet, vaan se pyrki aloittamaan puhtaalta pöydältä, suostuen noudattamaan vain niitä kansainvälisen oikeuden sääntöjä ja tsaarinaikaisia velvoitteita, jotka se jälkeenpäin hyväksyi.<sup>23</sup>

Heti vallankumouksen jälkeen Neuvosto-Venäjä ajautui veriseen sisällissotaan, johon myös useat ulkovallat ottivat osaa. Sisällissodan jälkeen hallinnon edun mukaista oli yhtäältä korostaa valtion suvereenisuuden kunnioitusta, samalla kun se pyrki edesauttamaan sosialististen vallankumousten toteutumista muissa maissa. Se aikaansaikin rajoitettua menestystä, liittäen osia Venäjän entisestä imperiumista takaisin itseensä, mutta maailmanvallankumous jäi tapahtumatta ja länsivallat kohtelivat Neuvostoliittoa kansainvälisenä lainsuojattomana. 1930-luvun alkuun mennessä neuvostojohto joutui toteamaan ainoaksi vaihtoehdokseen sopeutua elämään ainoana sosialistisena valtiona kapitalistivaltioiden keskellä ja että yhteistyöhaluisempi politiikka olisi kannattavampaa. Neuvostoliitto hyväksyttiin Kansainliittoon, jossa se toimi aluksi varsin rakentavasti.

1930-luvun lopulla Neuvostoliiton johto huolestui aiheellisesti Euroopan heikkenevästä turvallisuustilanteesta ja ryhtyi luovimaan etujensa puolustamiseksi. Se katsoi pienten naapurivaltioidensa oikeuksien olevan toissijaisia – tämän saivat kokea mm. Suomi ja Baltian maat. Maailmansodan lopulla Neuvostoliitto omaksui korostetusti voittoisan suurvallan imperialistisen asenteen ja alistti sotilaallisella ylivoimallaan itäisen Euroopan maat osaksi sosialistista blokkia ja Moskovan ohjaukseen.

Melko nopeasti ns. kylmä sota kehittyi sosialistisen blokin ja länsimaiden blokin välille. Neuvostoliitto piti tärkeänä varmistaa, että siltä ei voitu vaatia sen toisen maailmansodan jälkeen suvereenisuutensa alaiseksi liittämiä, toisille valtioille kuuluneita alueita. Se palasi uudelleen puolustukselliseen asemaan kansainvälisen oikeuden tulkinnassaan, aivan kuten se oli tehnyt vallankumouksen jälkeen, korostaen valtioiden suvereenisuutta ja asevoiman käytön kieltoa.

---

<sup>23</sup> Neuvostohallituksen kielteisestä suhtautumisesta valtioseuraantoon kansainvälisessä oikeudessa on hyvä aikalaiskuvaus: C. Fenwick: *The Russian Peace Treaties*, *The American Political Science Review*, Vol. 12, No. 4 (1918), s. 707.

Näin edettiin 1960-luvulle, jolloin sosialistisen blokin asemaa vahvisti siirtomaiden vapautuminen siirtomaavallasta. Suurin osa siirtomaavalloista oli johtavia länsimaita, joilla oli vaikeuksia sopeutua uuteen kansainväliseen tilanteeseen, jossa uudet valtiot – ns. kolmannen maailman sitoutumattomien valtioiden blokki – yhdessä sosialistisen blokin kanssa haastoivat länsiblokin valta-aseman. Ne korostivat kansojen itsemääräämisoikeutta ja vaativat tosiasiallista tasa-arvoa kaikille valtioille.

Neuvostoliitosta oli tullut kiistatta suurvalta, jonka johdolla oli edelleen lopullisena tähtäimenä sosialistinen maailmanvallankumous, joka kukistaisi kapitalismin. Neuvostoliitto olikin menestyksekkäs kolmannessa maailmassa, mutta vallankumouksen mahdollisuudet länsimaissa näyttivät heikoilta. Länsimaailma oli jatkuvasti taloudellisesti vahvin blokki. Tästä johtuen neuvostojohto alkoi soveltaa rauhanomaisen rinnakkaiselon ja liennytyksen politiikkaa suhteessa länsimaihin.

### **Neuvostoliiton kansainvälisen oikeuden doktriini**

Stalinin kauden jälkeisellä Neuvostoliitolla oli koherentti kansainvälisoikeudellinen doktriini, jota tukivat kaikki maan tärkeimmät oikeudelliset asiantuntijat. Maan johtava asiantuntija ja tärkein doktriinin kehittäjä oli Moskovan yliopiston professori Grigori Tunkin, joka oli ollut korkeassa virassa ulkoasianhallinnossa ja jonka kirja kansainvälisen oikeuden teoriasta julkaistiin mm. englanniksi vuonna 1974.<sup>24</sup> Neuvostodoktriinin mukaan kansainvälisen oikeuden keskeinen lähde oli valtioiden väliset sopimukset, joihin on sitouduttu vapaaehtoisesti. Niiden solmimisessa tapahtui *tahtojen yhtyminen* (meeting of minds). Täten sitoutumisessa ei ollut epäselvyyttä. Suurvallalle sopimukset ovat siinäkin mielessä edulliset, että sopimusneuvottelussa suurvalta saattaa painostaa pienempää valtiota alistumaan tahtoonsa. Toiseen kansainvälisen oikeuden päälähteeseen, tapaoikeuden normeihin, Neuvostoliitto suostui vain, jos se oli nimenomaisesti itse hyväksynyt tietyn normin.

Keskeistä neuvostodoktriinissa oli myös *kansainvälisen oikeuden johtavien periaatteiden korostaminen*. Neuvostoliitolla oli vahvat perusteet niiden korostamiselle. Ensiksi se saattoi vedota YK:n peruskirjaan, jonka 2. artikla listaa järjestön johtavat periaatteet. Niitä ovat valtioiden suvereenisuus ja tasa-arvoisuus, asevoiman käytön ja sillä uhkaamisen tiukka kieltä sekä valtioiden velvollisuus ratkaista kaikki riitansa rauhanomaisesti. Peruskirja kieltää YK:ta puuttumasta valtioiden sisäisiin asioihin, mutta ei ehdottomassa muodossa. Myöhemmän kehityksen tuloksena joukkoon kuuluvat myös kansojen itsemääräämisoikeus ja ihmisoikeuksien kunnioittamisvelvollisuus. Tätä todistaa mm. YK:n yleiskokouksen tärkeä ja yksimielisesti hyväksytty julistus YK:n peruskirjan mukaisista kansainvälisen oikeuden

---

<sup>24</sup> G.I Tunkin: *Theory of International Law*, Harvard University Press 1974. Kts. myös G.I Tunkin (ed.): *Contemporary International Law*, Progress Publishers 1969.



perusperiaatteista.<sup>25</sup> Julistustekstiä pidetään monilla tahoilla peruskirjan auktoritatiivisena tulkitsijana.

Neuvostoliitto sai tukea johtavien periaatteiden korostamiselleen sitoutumattomien valtioiden blokilta. Länsimaiden mielestä periaatteilla on tärkeä ohjaava rooli kansainvälisessä oikeudessa, mutta niiden yleisluontoisuuden takia ne eivät ole suoraan velvoittavia. Länsimaat muistuttivat tapaoikeuden normien velvoittavuudesta. Sosialistiset ja sitoutumattomat valtiot olivat toista mieltä periaatteiden velvoittavuuskysymyksestä ja katsoivat, että tietyt yleiset periaatteet olivat kehittyneet johtaviksi ja velvoittaviksi periaatteiksi. Tässä oli taustalla eri blokkien edut: länsimaat olivat luoneet valtaosan tapaoikeuden normeista, kun taas kaksi muuta blokkia olivat olleet tärkeässä asemassa periaatteiden oikeudellisen velvoittavuuden lisääntymisessä.

Euroopassa Neuvostoliiton toiveiden täyttymys oli ETYK:in Helsingin konferenssi vuonna 1975, joka hyväksyi mittavan loppuasiakirjan turvallisuuden vahvistamisesta ja yhteistyöstä. Erityisen kiinnostava on loppuasiakirjan osanottajavaltioiden keskinäisiä suhteita ohjaava julistus, joka kodifioi kymmenen tärkeää kansainvälisoikeudellista periaatetta. Länsimaat korostivat sen valmistelussa ihmisoikeuksien tärkeyttä, kun taas Neuvostoliiton ykkösprioriteetti oli valtiosuverenisuuden loukkaamattomuus. Julistuksessa valtiosuverenisuus korostuu seuraavien neljän periaatteen muodossa: valtioiden täysivaltainen tasa-arvoisuus, valtioiden alueellinen koskemattomuus ja poliittinen riippumattomuus, asevoiman käytön ja sillä uhkaamisen kielto sekä rajojen loukkaamattomuus. Valtiorajoja voidaan muuttaa vain rauhanomaisin keinoin ja sopimusteitse. Alueellisesta koskemattomuudesta todetaan:

...osanottajavaltiot pidättyvät toisten osanottajavaltioiden alueen sotilaallisesta miehityksestä tai muusta suorasta tai epäsuorasta voimakeinojen käytöstä kansainvälisen oikeuden vastaisesti tai alueen haltuunotosta tällaisten keinojen avulla tai niillä uhaten. Mitään sellaista miehitystä tai aluevaltausta ei tunnusteta lailliseksi.

ETYK-julistuksen periaatteet muodostavat edelleenkin sen kansainvälisoikeudellisen viitekehyksen, jolla rauhaa on ylläpidetty Euroopassa.

Valtiorajojen loukkaamattomuus sisältyy myös valtiosopimusoikeutta koskevan vuoden 1969 Wienin yleissopimukseen, jonka 62 (2) artiklan mukaan valtio ei voi vedota perusteeksi sopimuksesta irtautumiselleen olosuhteiden olennaiseen muutokseen - normaalisti yksi sopimuksesta irtautumisen yleisiä oikeutusperusteita - jos *sopimus luo valtiorajan*.

Kansojen itsemääräämisoikeudella oli tärkeä asema neuvostodoktriinissa aina vuoden 1917 vallankumouksesta lähtien ja perustuslaki sallikin neuvostotasavalloille irtautumisoikeuden. Ottaen huomioon Neuvostoliiton itsemääräämisoikeuden korostamisen ja retoriikan, olisi voinut kuvitella irtautumisoikeuden olleen todellinen oikeus. Tosiasiassa tämä oikeus kuului

---

<sup>25</sup> A/RES/2625.

kuitenkin ainoastaan siirtomaille tai muuten vieraan valtion alistamille kansoille. Sellaisia ei Neuvostoliitossa voinut olla virallisen ideologian mukaan.

Neuvostoliitto halusi pitää ulkopoliittisen päätäntävällän tiukasti omissa käsissään. Jos jokin sopimus loi kansainvälisen valvontaelimen tai riidanratkaisumekanismin, Neuvostoliitto teki aina tarvittaessa varauman sellaiseen sopimussäännökseen, joka sanoi jotain sopimusosapuolia velvoittavasta ulkopuolisesta päätäntävällästä.

Neuvostoliitto jakoi kansainväliset oikeudelliset suhteensa *kahteen osaan*: toisaalta yleinen kansainvälinen oikeus, jota on käsitelty edellä, ja toisaalta sosialistisen valtioiden keskinäisiä suhteita sääntelevä oikeus. Sosialistisen doktriinin mukaan sosialistinen valtio oli korkeamman tason valtio ja siksi sosialististen valtioiden keskinäiset suhteet olivat läheisemmät kuin kilpailuasetelmaan perustuvat kapitalististen valtioiden väliset suhteet. Keskeinen periaate oli sosialistinen tai proletaarinen internationalismi, jonka puitteissa sosialistiset valtiot antoivat toisilleen veljellistä apua tarvittaessa. Niinpä niiden välisissä suhteissa ei aggressiivisen asevoiman käytön kiellolla ollut funktiota, sillä niiden aseellinen apu toisilleen oli veljellistä apua. Tällä konstruktiolla Neuvostoliitto saattoi pitää laillisena Varsovan liiton joukkojen tunkeutumista Unkariin vuonna 1956 ja Tšekkoslovakiaan vuonna 1968.<sup>26</sup> Länsimaat eivät tietenkään hyväksyneet tällaisia perusteluja, mutta Neuvostoliitto saattoi mielestään pitää oman kansainvälisoikeudellisen doktriininsa ”puhtaana”.

Neuvostoliiton sosialististen valtioiden kansainvälistä oikeutta koskeva doktriini ei ollut käyttökelpoinen neuvostojoukkojen tunkeutuessa Afganistaniin vuonna 1979, sillä Afganistan oli takapajuinen kehitysmää. Neuvostoliitto tukeutuikin yleiseen kansainväliseen oikeuteen. Interventiolla oli aluksi laillinen peruste, sillä presidentti Hafizullah Amin oli useaan otteeseen pyytänyt Neuvostoliitolta aseellista apua ulkomaiden tukemia kapinallisia vastaan. Neuvostojoukot kuitenkin miehittivät pääkaupungin ja nostivat valtaan kommunisti Babrak Karmalin johtaman hallituksen. TN:ssa Neuvostoliitto selitti, että se ei osallistunut vallanvaihto-operaatioon ja että myös uusi hallitus oli pyytänyt siltä aseellista apua. Yleiskokouksessa se esitti perusteeksi kollektiivisen puolustautumisen, eli Afganistanin tukemisen ulkopuolista hyökkäystä vastaan. Yleiskokous ei hyväksynyt perusteluja, tuomien intervention äänin 111–22–12.<sup>27</sup> Neuvostojoukot juuttuivat Afganistanin taisteluihin koko 1980-luvun ajaksi ja vetäytyivät lopulta nöyryytettyinä vuonna 1989.

Neuvostoliiton kansainvälisoikeudellisiin tulkintoihin vaikutti lisäksi tekijä, joka ei kuitenkaan ollut osa virallista doktriinia. Se oli käsitys kansainvälisoikeudellisten sitoumusten muutoksista voimatasapainon muuttuessa. 1930-luvun lopussa Neuvostoliitto

---

<sup>26</sup> Pääsihteeri Leonid Brežnev perusteli puheessaan 13.10.1968 Tšekkoslovakian miehitystä seuraavasti: ”Emme voi olla huomioimatta väitteitä, että viiden sosialistisen maan toiminta on vastoin marxilais-leninististä suvereenisuuden periaatetta sekä kansojen itsemääräämisoikeutta vastaan. Nämä väitteet ovat perättömiä ja perustuvan abstraktiin, ei-luokkaperäiseen käsitykseen suvereenisuudesta ja kansojen itsemääräämisoikeudesta... Yhdenkään sosialistisen maan johtajien päätökset eivät saa vaarantaa sosialismia omassa maassaan, tai muiden sosialististen maiden perustavanlaatuisia intressejä, tai koko työväenluokan liikettä”.

<sup>27</sup> A/RES/35/37.

antoi ymmärtää, että 1920-luvun alussa se oli heikko, mutta 1930-luvun lopussa vahva ja tämän muutoksen tuli näkyä sen kansainvälisten sitoumusten tulkinnassa. Nyky-Venäjä on osittain pitäytynyt tässä doktriinissa argumentaatioissaan esimerkiksi Ukrainan kriisissä.

## Venäjän kansainvälisen oikeuden doktriini

1980-luvun glasnostin kaudella Neuvostoliiton yhteistyöhalukkuus kasvoi ja tämä heijastui myös maan kansainvälisoikeudelliseen asennoitumiseen. Vuosikymmenen vaihteessa käynnistyi tapahtumaketju, joka johti kylmän sodan päättymiseen, rautaesiripun kaatumiseen, Saksojen yhdistymiseen ja Neuvostoliiton hajoamiseen. Itsenäistynyt Venäjän federaatio jatkoi samalla sovitteluvalla linjalla, millä Gorbatšovin ajan Neuvostoliitto oli ollut.

Huomattavan muutoksen kansainvälisen oikeuden asemaan itänaapurissamme on aiheuttanut Venäjän vuoden 1993 perustuslain 15 (4) §, jonka mukaan Venäjän kansainvälisoikeudellisilla velvoitteilla on *etusija kansalliseen lainsäädäntöön* verrattuna ja ne ovat osa Venäjän kansallista oikeutta. Tämä säännös teki kansainvälisestä oikeudesta uudenlaisen tekijän venäläisten juristien toiminnassa. Venäjän perustuslakituomioistuin on tosin linjannut, että vaikkakin kansainvälisen oikeuden säännöt menevät Venäjän kansallisen lain edelle, se katsoo omaksi toimivallakseen katsoa yksittäistapauksessa, sovelletaanko tapaukseen kansallista vai kansainvälistä oikeutta. Johtava näkemys maan kansainvälisen oikeuden tutkijoiden piirissä on, että monet kansainvälisen oikeuden periaatteet ja säännöt ovat liian yleisluontoisia sovellettaviksi suoraan kansallisissa oikeuselimissä.<sup>28</sup>

Joulukuussa 2015 parlamentti hyväksyi ja presidentti allekirjoitti muutoslain perustuslaintasoiseen Venäjän perustuslakituomioistuimen toimivaltaa koskevaan lakiin.<sup>29</sup> Muutoslain mukaan perustuslakituomioistuimella on jatkossa toimivalta päättää, onko valtioiden perustaman kansainvälisen ihmisoikeuselimen päätös sopusoinnussa maan perustuslain kanssa, sekä miten elimen päätös toteutetaan, jos sen katsotaan olevan perustuslain mukainen. Asian voivat viedä perustuslakituomioistuimen ratkaistavaksi ne liittovaltion elimet, joiden toimivaltaan kuuluu Venäjän etujen suojeleminen.<sup>30</sup> Muutoslain taustalla on Venäjän halu saada veto-oikeus Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätösten toteuttamiseen - tai toteuttamatta jättämiseen. Venäjä ei ole ainoa valtio, joka suhtautuu kriittisesti ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen velvoittavuuteen, mutta muutoslaki on valitettava esimerkki kansainvälisen oikeuden arvostuksen heikkenemisestä Venäjällä. Nyky-Venäjällä perustuslain 15 (4) artiklan käytännön merkitys lienee jatkuvasti vähentymässä.

Venäjän näkemys kansainvälisen oikeuden lähteistä on ollut melko samanlainen kuin Neuvostoliitolla oli. Sopimukset – tahtojen vapaaehtoinen yhtyminen – on tärkeä lähde,

---

<sup>28</sup> B. Zimnenko: *International Law and the Russian Legal System*, Eleven International Publishing 2007.

<sup>29</sup> *Federal Constitutional Law No. 7-FKZ (14.12.2015) 'On amendments to the Federal Constitutional Law On the Constitutional Court of the Russian Federation'*.

<sup>30</sup> Venäjä on haastettu useasti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa. Kts. esim. P. Okowa: *The International Court of Justice and the Georgia/Russia Dispute*, Human Rights Review, Vol. 11, No. 4 (2014), s. 739-757.

samoin johtavat periaatteet. Kansainväliseen tapaoikeuteen Venäjän suhtautuminen on käynyt myönteisemmäksi, sillä 1960–80-luvuilla Neuvostoliitolla ja sen liittolaisilla oli aiempaa vahvempi rooli sen kehittämisessä.

Venäjällä on suuri määrä kansainvälisen oikeuden asiantuntijoita, jotka myös julkaisevat säännöllisesti analyysejaan. Venäjän kansainvälisestä oikeudesta tuoreen kirjan tehneen Tarton yliopiston professorin Lauri Mälksoon mukaan maan asiantuntijat ovat muusta maailmasta melko suljettu piiri, jonka jäsenet käyvät vuoropuhelua lähinnä toistensa kanssa ja osallistuvat kansainväliseen keskusteluun maan ulkopuolisilla areenoilla varsin rajoitetusti. He julkaisevat varsin vähän muilla kielillä kuin venäjäksi.

Mälksoon mukaan Venäjä on TN:n pysyvistä jäsenistä se, joka on viitannut eniten kansainväliseen oikeuteen julkaisemissaan ulko- ja sotilaspoliittisissa doktriineissaan. Venäjään verrattuna Yhdysvallat näyttäytyy kansainvälistä oikeutta haastavana suurvaltana.<sup>31</sup> Venäjän ulkopoliittinen doktriini helmikuulta 2013 – siis vain vuosi ennen Venäjän sekaantumista Ukrainan kriisiin - linjaa, että Venäjä tulee vastustamaan tiettyjen valtioiden yrityksiä haastaa kansainvälisen oikeuden tunnustettujen normien yleismaailmallisuutta.<sup>32</sup> Doktriinipaperi mainitsee *neljä normia* eli asevoiman käytön kiellon, riitojen rauhanomaisen ratkaisemisen, valtioiden suvereenisuuden ja alueellisen yhtenäisyyden sekä kansojen itsemääräämisoikeuden. Venäjä vastustaa näiden sääntöjen mielivaltaisia ja poliittisesti motivoituneita tulkintoja, esimerkiksi laillisen hallituksen kaatamista asevoimin käyttäen tekosyynä siviiliväestön suojelua.

Edustava yleisesitys *Venäjän kansainvälisen oikeuden doktriinista* on vuonna 2007 venäjäksi ja vuonna 2009 englanniksi julkaistu venäläinen yleisteos ”International Law: A Russian Introduction” (720 s), jonka ovat toimittaneet professorit V.I. Kuznetsov ja B.R. Tuzmuhamedov Venäjän ulkoministeriön alaisesta diplomaattiakatemiasta. Teos koostuu 25 luvusta ja paristakymmenestä eri kirjoittajasta. He ovat maan johtavia kansainvälisen oikeuden asiantuntijoita, joista monilla on kokemusta diplomaatiasta. Keskeisimpien lukujen kirjoittajat ovat joko suoraan ulkoministeriöstä tai diplomaattiakatemiasta. Esipuheen on kirjoittanut maan ulkoministeri Sergei Lavrov. Muutama sitaatti Lavrovin tekstistä:

”Kansainvälinen oikeus on Venäjän ulkopoliitiikan oikeudellinen perusta ja todellinen instrumentti, jolla puolustetaan Venäjän intressejä maailmalla. Venäjän kansainvälisoikeudellisen kannan tarkka ja oikea-aikainen muodostaminen, johdonmukaisesti aiemmin käytännön kanssa, on erittäin tärkeää, jotta Venäjän ulkopoliitiikka on tehokasta ja uskottavaa.

Venäjä on jatkuvasti ja vahvasti sitä mieltä, että kansainvälisen oikeuden tulee olla kaiken kansainvälisen toiminnan perusta. Yleisesti tunnustettujen periaatteiden, erityisesti YK:n

---

<sup>31</sup> L. Mälksoo: *Russian Approaches to International Law*, Oxford University Press 2015, s. 150-152.

<sup>32</sup> *Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation* (12.2.2013), artikla 15.  
<[http://archive.mid.ru//brp\\_4.nsf/0/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D](http://archive.mid.ru//brp_4.nsf/0/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D)>.

peruskirjan, tulee olla kansainvälisen yhteisön oikeudellinen perusta. Kansainvälinen oikeus ei kuitenkaan ole muuttumatonta, vaan kehittyy jatkuvasti ajassa. Tässä kehityksessä on ensiarvoisen tärkeää, että se tapahtuu jo voimassa olevia periaatteita kunnioittaen. Näin yhdistämme muutostarpeen ja kansainvälisten suhteiden tasapainon.”

Teoksen on kääntänyt Pennsylvanian yliopiston professori W.E. Butler, jolla on pitkä kokemus itänaapurimme kansainvälisestä oikeudesta. Esipuheessaan hän pitää teosta ehdottomasti tärkeimpänä Neuvostoliiton jälkeisen aikakauden kansainvälisen oikeuden teoksena Venäjällä. Teos esittelee kattavasti Venäjän sekä IVY-maiden valtiokäytäntöä. Monet kirjoittajat omaksuvat uusia ideoita, mutta poikkeuksetta todentavat jatkumon Neuvostoliiton aikakaudesta nykyaikaan. Neuvostodoktriiniin viitataan niin hyväksyvästi kuin kielteisestikin. Tunkinin perusnäkemys kansainvälisen oikeuden normien luomisesta tahtojen yhtymisellä pysyy kunniaa. Butlerin mukaan teos laajentaa ja soveltaa taitavasti Tunkinin näkemystä, riisuen sen täydellisesti tuon aikakauden ideologisista rajoitteista.

Butler pitää tätä kirjaa tuotteena sellaiselta aikakaudelta, jolloin Venäjän johto on pannut suurempaa painoa ja turvautumista kansainväliseen oikeuteen kuin milloinkaan Neuvostoliiton aikakautena. Kansainvälisen oikeuden asiantuntijoita kuunneltiin vielä tuolloin poliittisissa piireissä ja heillä oli pääsy korkeisiin virkoihin valtiohallinnossa. Se, että ulkoministeri kirjoittaa esipuheen kirjaan, kertoo jo aika paljon.

Kirjan ensimmäinen luku (useita eri kirjoittajia) esittää yleiskatsauksen teemaan Venäjä ja kansainvälinen oikeus. 1800-luvulla Venäjä osallistui kansainvälisen oikeuden kehitykseen etenkin sota-oikeuden sääntelyn alalla. Neuvostoajalla oli suuri merkitys kansainväliselle oikeudelle, erityisesti kansojen itsemääräämisoikeuden painotuksessa, jonka seurauksena oli mm. Suomen ja Baltian maiden itsenäistyminen. Stalinin aikakauden Neuvostoliitto suhtautui epäilevästi kaikkia valtioita velvoittavaan kansainväliseen oikeuteen, jonka asiantuntijat se alisti palvelemaan valtiota ja virallista ideologiaa. Stalinin jälkeisenä aikana Neuvostoliiton kansainvälisen oikeuden asiantuntijat saivat huomiota myös ulkomailla, mutta heidän ideologiset painotuksensa eivät useimmiten olleet hyödyllisiä. Gorbatšovin kaudella Neuvostoliitto purki useisiin ihmisoikeussopimuksiin tekemänsä varaukset, joilla se kieltäytyi sitoutumasta YK:n kansainvälisen tuomioistuimen pakolliseen tuomiovaltaan.

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjältä ei tullut vain Neuvostoliiton seuraajavaltio vaan jatkajavaltio<sup>33</sup>, joka lähtökohtaisesti omaksui kaikki Neuvostoliiton kansainväliset oikeudet ja velvollisuudet – päinvastoin kuin vuonna 1917 oli toimittu. Poliittisesti se oli kuitenkin aivan uusi valtio. Kansainvälisen oikeuden sisällyttäminen osaksi Venäjän kansallista oikeusjärjestystä ja sopimusvelvoitteiden ensisijaisuus kansalliseen lainsäädäntöön nähden

---

<sup>33</sup> Venäjä mm. otti Neuvostoliiton paikan YK:n yleiskokouksessa ja – mikä tärkeintä – TN:ssa, kun muut Neuvostoliitosta itsenäistyneet maat joutuivat pyytämään tunnustuksia itsenäistymisilleen ulkomailta ja hakemaan YK:n jäsenyyttä. Ukraina ja Valko-Venäjä muodostivat poikkeuksen, sillä ne oli hyväksytyt YK:n jäseniksi jo 1940-luvulla. Kts. yhteenveto teoksessa P. Dumberry: *State Succession to International Responsibility*, Martinus Nijhoff Publishers 2007.

koettiin merkittäväksi. Venäjän johtielinten kansainvälisoikeudellinen käytäntö ja lausunnot saivat laajamittaista huomiota etenkin Venäjän tuomioistuinlaitoksessa.

Kirjassa otetaan huomionarvoisesti kantaa kansalaisten suojeluun ulkomailla seuraavasti: ”Turvautuen erilaisiin kansainvälisoikeudellisiin instrumentteihin Venäjä puolustaa aktiivisesti kansalaistensa ja oikeushenkilöidensä, kuten myös maanmiestensä (compatriots), oikeuksia ulkomailla”. Mitään puhetta asevoiman käytöstä ei tässä yhteydessä kuitenkaan ole.

Vertaillenään nyky-Venäjän ja Neuvostoliiton ulkopoliittikkaa kirjoittaja toteaa Venäjän jättäneen taakseen dogmatismien ja maailmanlaajuisen ideologian; Venäjä suhtautuu asioihin käytännöllisesti. Valtion keskeinen tehtävä on puolustaa valtiovaltaa sekä Venäjän kansalaisten ja oikeushenkilöiden etuja kansainvälisen oikeuden avulla.

Kansainvälistä sopimusoikeutta käsittelevä luku noteeraa vuonna 1995 säädetyin Venäjän kansainvälisistä sopimuksista ja niiden vahvasta asemasta kansallisessa oikeudessa. Teksti selostaa uskollisesti valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen säännöksiä ja huomii, että jos sopimus X ei sano mitään irtisanomisoikeudesta, siitä saa irtisanoutua vain yleissopimuksen sallimilla perusteilla. Kirjoittaja noteeraa artiklan 62, joka sallii sopimuksen irtisanomisen olosuhteiden olennaisen muutoksen tapahduttua tiukoin rajoituksin. Tähän perusteeseen vetoaminen ei ole mahdollista rajasopimukseen nähden, eikä aggressioon syyllistyneelle/syyllistyvälle valtiolle. Kirjoittaja selostaa myös artiklaa 60, jonka mukaan kahdenvälisen sopimuksen osapuolella on oikeus saattaa sopimus päättyämään, jos toinen osapuoli loukkaa olennaisesti sopimusvelvoitteitaan, poikkeuksena humanitaarisen alan sopimukset. Jos vastapuoli on eri mieltä, osapuolten on turvauduttava neuvotteluihin.

Kansainvälisen oikeuden johtaville periaatteille on omistettu oma lukunsa (Ivanenko ja Kuznetsov), joka korostaa voimakkaasti valtioiden suvereenisuutta sekä alueellista koskemattomuutta ja rajojen loukkaamattomuutta. Käsitellessään kansojen itsemääräämisoikeutta luku selostaa tapahtuneita jonkin maakunnan irtautumisia kotivaltiostaan, mutta viittaa samalla valtion alueelliseen koskemattomuuteen. Perustaen näkemyksensä YK:n yleiskokouksen vuoden 1970 kansainvälisen oikeuden periaatteita koskevaan julistukseen<sup>34</sup> kirjoittajat pitävät mahdollisena yksipuolista irtautumisoikeutta tilanteissa, joissa osa väestöstä on jätetty kansallisen päätöksenteon ulkopuolelle tai valtiolta syrjii jotain etnisen vähemmistön asuttamaa maakuntaa. Samanlaisen tulkinnan on meistä esittänyt Lauri Hannikainen, asettaen kuitenkin riman korkealle: kyseessä täytyy olla vähemmistön vakava-asteinen ja laajamittainen sorto tai vaino. Kirjoittajat pitävät nykyajan monenlaisia irtautumisyrittäjiä vaarana valtioiden alueelliselle yhtenäisyydelle. He valittavat, että kansainvälinen yhteisö ei ole noudattanut yhtenäistä linjaa irtautumisyrittäjiin nähden ja mainitsevat yhtäältä Kosovon ja toisaalta Abhasian ja Transnistrian - jälkimmäistä tosin ei Venäjäkään ole tunnustanut. He toteavat, että minkään nykyisen valtion perustuslaki ei salli yksipuolista irtautumisoikeutta (tämä ei pidä tosin täysin paikkaansa).

---

<sup>34</sup> A/Res/2625 (XXV). *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*, 24.10.1970. Näkemys, että tämä juridista kieltä käyttävä julistus antaa tarkentavan ja auktoritatiivisen tulkinnan YK:n peruskirjan peruseriaatteille, on saanut laajaa kannatusta.

Käsittellessään voimankäytön ja sillä uhkaamisen kieltä kirjoittajat puoltavat kiellon tiukkaa tulkintaa. He selostavat useita eri asiakirjoja kuten ETYK-julistusta vuodelta 1975 ja YK:n yleiskokouksen hyväksymää hyökkäyskäsitteen määritelmää vuodelta 1974. Voimankäytöllä ei tarkoiteta vain asevoimaa, vaan muutakin voimankäyttöä. Valtioiden tulee pidättyä myös voimansoituksista (*from any manifestations of force*), joiden pyrkimyksenä on painostaa toista valtiota luopumaan täysimääräisistä oikeuksistaan, sekä taloudellisesta painostuksesta. Valtioiden tulee niin ikään pidättyä aseellisten ryhmien lähettämisestä tai sellaisten tukemisesta toisen valtion alueella. Kirjoittajat käsittelevät myös humanitaarista interventiota, johon he suhtautuvat epäilevästi ja viittaavat varoittavana esimerkkinä Naton suorittamaan Jugoslavian pommitukseen vuonna 1999. He viittaavat hyväksyvästi vuoden 2005 *World Summit*'in julistukseen YK:ssa ja sen lausumaan reaktiosta vakavimpiin kansainvälisiin rikoksiin, joihin TN:n tulee reagoida yhdessä alueellisten järjestöjen kanssa.

Riitojen rauhanomaista ratkaisemista koskevan periaatteen osalta kirjoittajat ilmaisevat maan näkemyksen YK:n kansainvälistä tuomioistuinta kohtaan: valtioilla ei ole velvollisuutta alistua sen pakolliseen tuomiovalttaan. Mm. Yhdysvallat ja Kiina jakavat tämän kannan.

Maantieteellisiä alueita ja rajoja koskeva luku (Kopylov ja Kuznetsov) painottaa Venäjän oikeutta pitää kaikki nykyiset rajansa. Venäjän kansainvälisen oikeuden doktriini on vahvasti sitä mieltä, että yksi laillinen alueen saantomuoto on tuon alueen väestön vapaasti ilmaisema tahto. Kansojen itsemääräämisoikeus sallii ko. väestön päättää alueensa statuksesta. Kirjoittajat muistuttavat kuitenkin valtion alueellisesta koskemattomuudesta ja siitä, että Venäjän perustuslaki kieltää yksipuolisen irtautumisen Venäjästä.

Johtopäätöksenä esitämme, että kirjasta ei löydy kovinkaan kiistanalaisia tai radikaaleja lausumia tai näkemyksiä. Se korostaa hyväksyvästi nykyisen kansainvälisen oikeuden velvoittavuutta. Asevoiman käytön ja sillä uhkaamisen kiellon tiukkuus hyväksytään. Ainoa yllättävä kohta on kenties edellä mainittu kansojen itsemääräämisoikeuden tulkinta, jossa yksipuolinen ”kansan tahdon mukainen” irtautumisoikeus vaikuttaisi koskettavan ainoastaan muita valtioita, mutta ei Venäjää itseään. Vaikka Venäjän suhtautuminen YK:n kansainväliseen tuomioistuimeen on varautunut, kirjoittajat viittaavat monessa yhteydessä tuomioistuimen ratkaisuihin.

## 4. Venäjän ja Neuvostoliiton kansainvälisoikeudellinen argumentointi toisten valtioiden rikkomuksista viime vuosikymmenten tärkeimmissä aseellisissa kriiseissä

### Panaman interventio 1989

Vuonna 1977 solmittujen Torrijos-Carter sopimusten nojalla Yhdysvallat oli sijoittanut amerikkalaisia sotilaita perheineen, yhteensä noin 35000 henkeä, Panaman kanava-alueelle. Maiden välisten suhteiden kiristyessä Panaman ja USA:n sotilaiden välillä tapahtui useita yhteenottoja. Lopulta Yhdysvallat miehitti Panaman ja nosti valtaan samana vuonna mitätöidyt vaalit voittaneen opposition. Sen toiminta sai osakseen voimakasta arvostelua YK:ssa. Neuvostoliitto syytti sitä törkeästä peruskirjan rikkomisesta, painottaen voimankäytön ja interventioiden kieltojen olevan valtioita poikkeuksetta velvoittavia.<sup>35</sup> Yleiskokous tuomitsi intervention numeroin 75–20, peräti 64 valtion pidättäytyessä äänestämästä. Koska suoraan itsepuolustukseen vetoaminen oli mahdotonta, Yhdysvallat jatkoi useasti<sup>36</sup> käyttämäänsä, kiistanalaista kansalaisten suojeleu-doktriinia, vahvistettuna Torrijos-Carter sopimuksen puolustamisella. Perusteluille oli jonkin verran pohjaa, sillä alueella oli suuri määrä amerikkalaisia, näihin oli kohdistunut todellista uhkaa ja Yhdysvalloilla oli sopimukseen perustuva oikeus suojella Panaman kanavaa. Kuitenkin lopputuloksena oli, että Yhdysvallat edesauttoi suosiollisemman hallinnon valtaan, jolloin kansalaisten suojeleu muuttuikin poliittisten tavoitteiden laittomaksi edistämiseksi.<sup>37</sup>

### Kosovon interventio 1999

Kosovon kriisissä vuosina 1998–1999 oli kyse Jugoslavian hajoamissotien loppunäytöksestä sekä valtiosuverenisuuden ja ihmisoikeuksien suojeleu ristiriidasta. Tilanne Jugoslavian liittotasavallan provinssissa Kosovossa, jonka asukkaista noin 90 % oli albaaneja, oli kärjistynyt serbien ja albaanien väliseksi yhteenotoiksi 1990-luvun kuluessa. Provinssin laaja autonomia oli kumottu yksipuolisella päätöksellä vuonna 1989. Separatistinen Kosovon vapautusarmeija aloitti aseellisen kansannousun vuonna 1998 ja Jugoslavian turvallisuuspoliisi ja armeija vastasivat tähän kasvavalla terrorilla. TN oli todennut päätöslauselmassaan 1199 (syyskuussa 1998), kuultuaan YK:n pääsihteerin raportin paikan päältä, Kosovon tilanteen ”lähestyvän humanitaarista katastrofia”, joka täytyy saada estettyä.

<sup>35</sup> *Items Relating to the Situation in Panama*, UN Security Council Archives, <[http://www.un.org/en/sc/repertoire/89-92/Chapter%208/AMERICA/item%2013\\_Panama%20-%203%20items%20-%20consolidated.pdf](http://www.un.org/en/sc/repertoire/89-92/Chapter%208/AMERICA/item%2013_Panama%20-%203%20items%20-%20consolidated.pdf)>.

<sup>36</sup> Muun muassa Dominikaanisessa tasavallassa (1965), Iranissa (panttivankikriisi 1980) ja Grenadassa (1983). Grenadan kohdalla yleiskokouksen äänestystulos oli Panama-äänestystulosta selkeämpi; 108-9, 41 maan äänestäessä tyhjää.

<sup>37</sup> Panaman miehitys on analysoitu tarkasti niin amerikkalaisten kuin ulkomaistenkin tutkijoiden toimesta. Kts. mm. B. Mowell: *Operation Just Cause: The U.S. Invasion of Panama* teoksessa A. Thompson ja C. Frentzos (ed.): *The Routledge Handbook of American Military and Diplomatic History, 1865 to the Present*, Routledge 2013, s. 315-323; sekä A. Olaosebikan: *United States' Invasion of Panama in 1989: A Paradox*, The Social Sciences, Vol. 2, No. 3 (2007) s. 270-274.



Neuvottelut osapuolten välillä kariutuivat alkuvuodesta 1999 Jugoslavian kieltäytyttyä allekirjoittamasta Rambouilletin sopimusta, joka olisi tuonut kansainväliset rauhanturvaajat provinssiin. Kosovon humanitaarinen tilanne heikentyi edelleen ja Nato-maat pyysivät TN:lta valtuutusta suorittaa interventio ”humanitaarisen katastrofin ehkäisemiseksi”.

Kuitenkin neuvotteluihin aktiivisesti osallistunut ja Jugoslaviaa tukenut Venäjä esti asian käsittelyn TN:ssa. Sen järkytykseksi 10 Nato-maata suorittivat sitten intervention ilman asiaankuuluvaa valtuutusta. Lisäksi Venäjän ehdotus intervention tuomitsemiseksi kaatui TN:ssa historiallisin murskaluvuin 3-12 (Venäjä, Kiina ja Namibia äänestivät ehdotuksen puolesta). Tapaus oli monin tavoin yllättävä. Interventioon osallistuneilla mailla oli vaikeuksia perustella toimintansa lailliseksi YK:n peruskirjan tai kansainvälisen tapaoikeuden nojalla, mutta toisaalta kansainvälisessä yhteisössä katsottiin laajasti, että Jugoslavian pyrkimykset Kosovon etniseen puhdistamiseen oli pakko saada estettyä ja TN oli Venäjän ja Kiinan vastustuksen johdosta kykenemätön käsittelemään asiaa. Myös Jugoslavian armeijan ja Bosnian serbiarmeijan sotarikokset Bosnian sodassa 1992–1995 olivat tuoreessa muistissa.

Tutkijayhteisö on ollut erittäin jakautunut suhteessa Kosovon intervention laillisuuteen. Interventiota tukeneet kansainvälisen oikeuden tutkijat kehittivät uuden konseptin kuvaamaan sotatoimia Kosovossa: Interventio oli ”laiton, mutta oikeutettu” (*illegal, yet legitimate*).<sup>38</sup> Jotkut katsoivat humanitaarisen intervention olevan muodostumassa oleva tapaoikeudellinen oikeusperiaate.<sup>39</sup> Vastustajat kuitenkin tulkitsivat tiukasti YK:n peruskirjaa, josta ei voi löytää oikeutusta Kosovon interventiolle.<sup>40</sup> Lisäksi valtiokäytännön ei voitu katsoa olevan tarpeeksi yksiselitteinen ja mittava, että tällainen periaate olisi syntynyt.<sup>41</sup>

Venäjä jatkoi vielä tässä vaiheessa neuvostoajoilta periytynyttä asennettaan interventiokiellon ja valtion sisäisiin asioihin puuttumattomuuden ehdottomuudesta. Sillä oli myös merkittäviä poliittisia motiiveja asiassa. Venäjän tärkeimpiin poliittisiin tavoitteisiin oli koko 1990-luvun kuulunut Neuvostoliiton hajottaneen nationalistisen ja separatistisen liikehdinnän

---

<sup>38</sup> Tämän kannan otti myös arvovaltainen, YK:n alainen The Independent International Commission on Kosovo loppuraportissaan *The Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned*, Oxford University Press 2000, s. 186. Kts. lisäksi mm. A. Roberts: *Legality vs. Legitimacy: Can Uses of Force be Illegal but Justified?* teoksessa P. Alston ja E. MacDonald (ed.): *Human Rights, Intervention, and the Use of Force*, Oxford University Press 2008, s. 179-214; M. Koskeniemi: *Kosovon pommitukset ja kansainvälinen oikeus: Laittomia mutta oikein?*, Ulkopoliittikka (Kosovo-erikoisnro.) 1999, s. 93–98; M. Koskeniemi: *‘The Lady Doth Protest Too Much’ – Kosovo, and the Turn to Ethics in International Law*, *Modern Law Review*, Vol. 65 (2002) s. 159-175; sekä L. Hannikainen: *Kosovon katastrofi horjuttaa kansainvälistä oikeutta*, Ulkopoliittikka (Kosovo-erikoisnro.) 1999, s. 76-92.

<sup>39</sup> Mm. L. Henkin: *Kosovo and the Law of “Humanitarian Intervention”*, *The American Journal of International Law*, Vol. 93, No. 4 (1999) s. 824-828; F. Tesón: *Kosovo: A Powerful Precedent for the Doctrine of Humanitarian Intervention*, *Amsterdam Law Forum*, Vol. 1, No. 2 (2009) s. 1-13; sekä I. Hurd: *Is Humanitarian Intervention Legal? The Rule of Law in an Incoherent World*, *Ethics and International Affairs*, Vol. 25, No. 3 (2011) s. 293-313.

<sup>40</sup> Mm. D. Joyner: *The Kosovo Intervention: Legal Analysis and a More Persuasive Paradigm*, *European Journal of International Law*, Vol. 13, No. 3 (2002) s. 597-619; A. Legault: *NATO Intervention in Kosovo: The Legal Context*, *Canadian Military Journal*, Vol. 1, No. 1 (2000) s. 63-66; sekä C. Burke: *An Equitable Framework for Humanitarian Intervention*, Hart Publishing 2013.

<sup>41</sup> A. Roberts: *NATO’s ‘Humanitarian War’ over Kosovo*, *Survival*, Vol. 41, No. 3 (1999) s. 102-123.

murskaaminen Venäjän sisällä, esimerkkinä Tšetšenia. Venäjä pelkäsi, että Kosovosta voisi muodostua vaarallinen ennakkotapaus, jota voitaisiin käyttää sellaisia valtioita vastaan, joilla on separatistisia ongelmia rajojensa sisällä. Mm. Kiina jakoi tämän huolen Venäjän kanssa.

### **Afganistanin miehitys 2001**

Yhdysvallat koki syyskuun 11 päivän iskut kansallisena shokkina, vannonen kosta terroristeja ja näitä tukevia valtioita vastaan. Syytökset kohdistettiin erityisesti Afganistaniin, joka toimi Osama bin Ladenin ja al-Qaida -terroristijärjestön tukijana ja turvapaikkana. Taliban-hallituksen kieltäytyttyä luovuttamasta bin Ladenia Yhdysvallat miehitti Afganistanin pyytämättä TN:n valtuutusta operaatiolleen. Asevoiman käyttöä perusteltiin artiklan 51 itsepuolustusosoikeuden laajentavalla tulkinnalla. Toiminta sai laajaa tukea ja vain vähän kritiikkiä. Halutessaan Yhdysvallat olisi varmaankin saanut TN:lta valtuutuksen, sillä talibanien todistettu tuki terroristeille muodosti uhkan kansainväliselle turvallisuudelle. Yhdysvallat ei kuitenkaan suostunut TN:n valvontaan, vaan halusi toimia ilman rajoituksia. YK mukautui Yhdysvaltojen valintaan, perustaen jälkikäteen kriisinhallintaoperaation Afganistaniin.

Venäjällä ei ollut syytä pyrkiä rajoittamaan kansainvälisiä pyrkimyksiä terrorismia vastaan, vaan se päinvastoin piti itsepuolustusosoikeuden laajentavaa tulkintaa taistelussa terrorismia vastaan oman etunsa mukaisena. Tämä kanta muuttui kuitenkin seuraavan kriisin yhteydessä.

### **Irakin miehitys 2003**

Irak oli Kuwaitin valtaamisesta lähtien koko 1990-luvun kansainvälisen yhteisön valvonnan alla, joutuen muun muassa rajoittamaan asevoimiaan ja aseistustaan. YK oli valtuuttanut kansainväliset asevalvojat suorittamaan tarkastuksia Irakissa, mutta nämä joutuivat vuonna 1998 vetäytymään maasta. Vuoden 2001 terrori-iskujen jälkeen Irak joutui jälleen tarkkailuun, sillä etenkin Yhdysvallat epäili sitä joukkotuhoaseiden valmistamisesta ja terrorismin tukemisesta. Asetarkastajat palasivat Irakiin loppuvuodesta 2002 ja TN hyväksyi tiukkasanaanaisen päätöslauselman 1441, jossa se velvoitti Irakin olemaan estämättä heidän työtään ja uhkasi Irakia vahvoilla – ei kuitenkaan aseellisilla – pakotteilla, jos se ei noudattaisi päätöslauselmaa.<sup>42</sup> Yhdysvallat ei lopulta saanut TN:lta haluamaansa valtuutusta johtuen mm. Venäjän vastuksesta, mutta hyökkäsi silti asevoimin Irakiin yhdessä muodostamansa valtiokoalition kanssa 20.3.2003.<sup>43</sup>

Yhdysvallat vetosi kolmeen perusteeseen, joilla se väitti interventiota lailliseksi: Ensinnäkin TN:n päätöslauselma 678<sup>44</sup> vuodelta 1990 valtuutti asevoiman käyttöön Irakia vastaan. Irakin jatkuva myöhempien päätöslauselmien rikkominen huomioiden, Yhdysvallat katsoi

---

<sup>42</sup> *Items Relating to the Situation between Iraq and Kuwait*, UN Security Council Archives, <[http://www.un.org/en/sc/repertoire/89-92/Chapter%208/MIDDLE%20EAST/item%2022\\_Iraq-Kuwait\\_.pdf](http://www.un.org/en/sc/repertoire/89-92/Chapter%208/MIDDLE%20EAST/item%2022_Iraq-Kuwait_.pdf)>.

<sup>43</sup> <<http://www.cfr.org/iraq/coalition-willing/p9340>>.

<sup>44</sup> Tämä päätöslauselma oikeutti vuoden 1991 Persianlahden sodan.

sotilasoperaationsa TN:n epäsuorasti valtuuttamaksi. Päätöslauselma 1441 ei nimenomaisesti vaatinut TN:a hyväksymään enää uutta päätöslauselmaa Irakin edelleen vastustellessa. Toiseksi Yhdysvalloilla väitettiin olevan oikeus käyttää asevoimaa ennaltaehkäisevästi itsepuolustukseksi aseellista hyökkäystä vastaan, joka saattaisi tapahtua joukkotuhohaseilla tai terroristihyökkäyksenä. Esitetyt perustelut eivät kuitenkaan vakuuttaneet valtioyhteisöä. Todisteita Irakin joukkotuhohaseista tai tuesta al-Qaidalle ei myöhemminkään ole löytynyt. Kansainvälisen oikeuden asiantuntijoiden piirissä vallitsee laaja yhteisymmärrys siitä, että Irakin miehitys loukkasi kansainvälistä oikeutta.<sup>45</sup>

Kritiikin kärkenä toimivat TN:ssa hyökkäystä vastustaneet Venäjä, Kiina, Ranska ja Saksa. Venäjä syytti Yhdysvaltoja törkeästä kansainvälisen oikeuden sääntöjen toistuvasta polkemisesta. Sen mielestä yksinapainen maailma oli muuttumassa rauhattommaksi paikaksi, jossa vahvat valtiot rikkovat heikompien maiden suvereniteettia laittomin perustein.

### **Libyan kriisi 2011**

Tuoreempana Venäjän kritiikin kohteena on ollut länsimaiden toiminta Libyassa vuonna 2011. Tapaus poikkeaa aikaisemmista, sillä TN oli valtuuttanut päätöslauselmallaan halukkaat valtiot suorittamaan humanitaarisen intervention Libyaan, jonka sisällissodan pelättiin aiheuttavan humanitaarisen katastrofin. Venäjä ja Kiina suostuivat olla käyttämättä veto-oikeuttaan. Päätöslauselma valtuutti suojelemaan Libyan siviiliväestöä tarvittaessa asevoimin, mutta maajoukkoja ei saanut lähettää. Tapaus olisi voinut olla malliesimerkki humanitaarisesta interventioista, mutta suurin osa interventioon osallistuneista Nato-maista tulkitsi päätöslauselman oikeuttavan aktiivisen osallistumisen sotatoimiin kapinallisten puolella. Ennen interventiota ja sen aikana useat länsimaiden johtajat myös ilmaisivat halunsa syrjäyttää Gaddafi Libyan johdosta. Venäjä oli raivoissaan Gaddafin hallinnon kaatamisesta ja koki Nato-maiden ylittäneen valtuutuksensa.<sup>46</sup> Tapaus saattaa merkitä kuoliniskua humanitaarisen intervention oikeutukselle tulevaisuudessa.

---

<sup>45</sup> Tunnettu sanomalehti The Guardian haastatteli maaliskuussa 2004 Ison-Britannian johtavia kansainvälisen oikeuden asiantuntijoita Irakin sodan oikeutuksesta, ja kaikki he tuomitsivat sodan laittomana. Asiantuntijoista voisimme mainita mm. kansainvälisesti erittäin tunnetut James Crawfordin, Malcolm Shaw'n ja Christine Chinkinin. <<http://www.theguardian.com/politics/2004/mar/02/uk.internationaleducationnews>>. Kts. myös S. Murphy: *Assessing the Legality of Invading Iraq*, Georgetown Law Journal, Vol. 92, No. 4 (2004) s. 173-257; D. McGoldrick: *From '9-11' to the 'Iraq War 2003': International Law in an Age of Complexity*, Hart Publishing 2014; J. Petman: *Irakin sota, hegemonia ja kansainvälinen oikeus*, Kosmopolis 2/2003, s. 11–32; sekä R. Cryer: *Iraq and the Use of Force: Do the Side-Effects Justify the Means?*, Theoretical Inquiries in Law, Vol. 7, Issue 1 (2006) s. 9-41. Myös YK:n tuolloinen pääsihteeri Kofi Annan tuomitsi myöhemmin sodan tiukkasanaisesti. <<http://www.theguardian.com/world/2004/sep/16/iraq.iraq>>.

Irakin sodan laillisuudelle löytyy myös puolustajia. Kts. esim. W. Taft ja T. Buchwald: *Preemption, Iraq and International Law*, American Journal of International Law, Vol. 97, No. 3 (2003) s. 557-563.

<sup>46</sup> Pääministeri Putin kutsui lehdistötilaisuudessa 26.4.2011 Libyan interventiota ”keskiaikaiseksi ristiretkeksi” ja kritisoi silloista presidentti Medvedeviä, antaen ymmärtää että olisi itse käyttänyt Venäjän veto-oikeutta TN:ssa jos olisi ollut presidenttinä. <[http://www.nytimes.com/2011/04/27/world/europe/27putin.html?\\_r=0](http://www.nytimes.com/2011/04/27/world/europe/27putin.html?_r=0)>.

## Johtopäätöksiä

Venäjän voidaan katsoa haikailevan kylmän sodan aikaista kaksinapaista maailmaa, jossa vallitsi voimatasapaino.<sup>47</sup> Kansainvälinen politiikka oli ennalta arvattavaa ja siten turvallisempaa. Pudottuaan tuon ajan mahtiasemasta, Venäjä katsoi kansainvälisen oikeuden olevan sille sopiva keino ajaa etujaan. Tarkoitamme tässä yhteydessä julkista, valtioiden välisiä suhteita säätelevää kansainvälistä oikeutta, emme valtioiden sisäisiä asioita kuten ihmisoikeuksia.

Venäjä profiloitui ennen vuotta 2008 kansainvälisen oikeuden puolustajana, pyrkien käyttämään sitä välineenä tasapainon palauttamiseksi kansainväliseen politiikkaan, jota Yhdysvallat dominoi yksin. Kansainvälisellä oikeudella oli merkittävä asema niin Venäjän ulkopoliittisessa doktriinissa kuin oikeusjärjestyksessäänkin.

Venäjä joutui kuitenkin toteamaan, että kansainvälinen oikeus ei ole riittävän tehokasta. Se katsoi Yhdysvaltojen toistuvasti rikkoneen voimankäytön kieltoa ja ehkäisseen veto-oikeudellaan TN:a puuttumasta asiaan. Venäjä näkee kansainvälisen oikeuden sisällön olevan se, miten sitä käytännössä sovelletaan. Koska nähtävästi suurvallat voivat rikkoa sitä halutessaan, Venäjän vahvistuttua takaisin suurvallaksi on siltäkin vastaava oikeus ajaa etujaan valitsemillaan keinoilla ja esittää toimintansa lailliseksi omaehtoisilla tulkinnoilla.

---

<sup>47</sup> Venäjän kansallisen turvallisuuden neuvoston varajohtaja Jevgeni Lukjanov ehdotti heinäkuussa 2014 kansainvälistä konferenssia, jossa kaikki YK:n turvallisuusneuvoston valtiot kokoontuisivat solmimaan sopimuksen jolla saatetaan kylmä sota päätökseen. Lukjanovin mukaan Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen ei tehty mitään sopimuksia, Yhdysvallat ainoastaan otti yksinäisen johtovallan roolin. Nyt kun Venäjä on hänen mukaansa palautunut Neuvostoaikaseen kansainväliseen voimaansa, maailmassa tulisi todeta moninapainen uusi maailmanjärjestys. <<https://www.rt.com/politics/169860-us-hegemony-brics-russia/>>.

## 5. Venäjän politiikka koskien Abhasiaa ja Etelä-Ossetiaa - ja ”Kosovo-kortti”

### Abhasian ja Etelä-Ossetian provinssit itsenäisessä Georgiassa

Neuvostoaikana Georgia oli malliesimerkki hierarkkisesta liittovaltiomallista; Georgia oli nimellisesti suvereeni Neuvostoliiton osavaltio, jonka alueella sijaitivat sille alisteiset Abhasian autonominen tasavalta ja Etelä-Ossetian autonominen alue. Kun Neuvostoliitto ja Jugoslavia hajosivat 1990-luvun alussa, noudatettiin universaalia kansainvälisoikeudellista *uti possidetis juris*-doktriinia, jonka mukaisesti liittovaltioiden entiset osavaltiot tunnustettiin itsenäisiksi valtioiksi ja hyväksyttiin YK:n jäseniksi niiden vanhojen hallinnollisten rajojen mukaisesti.<sup>48</sup> Georgian itsenäistyessä Abhasia ja Etelä-Ossetia jäivät siten Georgian kansainvälisesti tunnustettujen rajojen sisään, mihin yksikään taho kolmikosta ei ollut tyytyväinen. Georgia halusi olla mahdollisimman yhtenäinen ilman suvereenisuuttaan rajoittavia autonomioita, Abhasian aluejohtajat ilmaisivat halunsa itsenäisyyteen tai konfедераatioon Georgian kanssa, kun taas Etelä-Ossetia halusi osaksi Venäjää.<sup>49</sup> Itsenäistynyt Georgia lakkautti nopeasti kansallismielisen presidentti Gamsahurdian aloitteesta neuvostoajalta perityt autonomiansa. Abhasialaiset ja osseetit vastustivat tätä voimakkaasti ja tilanne kärjistyi tammikuusta 1991 eteenpäin aseellisiksi konflikteiksi, jotka johtivat tuhansiin kuolonuhreihin ja satoihin tuhansiin pakolaisiin.

Hauras rauhantila saavutettiin Abhasiaan ja Etelä-Ossetiaan Venäjän aloitteesta ja nimellisesti IVY:n välittämänä. Etelä-Ossetiaan saatiin aselepo Sotshin sopimuksella (24.6.1992), joka loi yhteisen kontrollikomission ja erikseen venäläisistä, georgialaisista ja osseeteista koostuvat kolme rauhanturvajoukkoa.<sup>50</sup> Abhasiaan aselepo aikaansaatii Moskovan sopimuksella (14.5.1994), jolloin rauhanturvajoukot tulivat IVY:stä, käytännössä enimmäkseen kuitenkin Venäjältä.<sup>51</sup> TN kiitti useaan otteeseen Venäjää rakentavasta roolista kriiseissä. Kansainvälisoikeudellisesti alueet kuuluivat edelleen Georgiaan, mutta tosiasiallisesti ne ovat olleet aseleposopimuksista lähtien poissa sen kontrollista niin sanottuina jäätyneinä konflikteina. Separatistihallitukset julistivat alueet itsenäisiksi, mutta mikään valtio ei tunnustanut niiden itsenäisyyttä. Ne tukeutuivat Venäjään, mutta tässä vaiheessa Kremlin virallinen politiikka suosi neuvostoajoilta perittyjä rajoja, eikä se halunnut avustaa

---

<sup>48</sup> EU:n piirissä muotoiltiin yhteiset ”Ohjesäännöt Neuvostoliitosta ja Jugoslaviasta syntyneiden uusien valtioiden tunnustamiseksi”. Jugoslavian hajoamissotien käynnistyttyä ohjesääntöjä täydensi vielä ns. Badinterin komission tulkinnat *uti possidetis*in soveltumisesta kriisiin. Komissio vahvisti, että muiden kuin entisten osavaltioiden kansojen tulee toteuttaa itsemääräämisoikeutensa uusien valtioiden sisällä autonomian kautta. Näin ollen esimerkiksi Serbitasavaltaa ei saanut tunnustaa valtioksi, vaan sen tuli jäädä osaksi Bosnia-Herzegovinaa. Samalla lailla Kosovo jäi tässä vaiheessa osaksi Serbiaa. *Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia*, Opinion No. 2. (11.2.1992).

<sup>49</sup> B. Coppitieters: ”*The Roots of the Conflict*” teoksessa C. Jonathan (ed.): *A Question of Sovereignty. The Georgia-Abkhazia Peace Process*, Conciliation Resources, Accord 7, 1999.

<sup>50</sup> Sotshin sopimusta täydentää vuoden 1996 *Memorandum on Measures to Provide Security and Strengthen Mutual Trust between Sides in the Georgian-South Ossetian Conflict*.

<sup>51</sup> *The Agreement on a Cease-fire and Separation of Forces*, 14.5.1994.

separatisteja yhtään enempää.

## **Kosovon itsenäistymisen vaikutukset**

Georgian ja provinssien välillä käytiin neuvotteluja vuosina 1994–2008 tasaisin väliajoin ilman sanottavaa menestystä, kunnes kaksi toisistaan riippumatonta tapahtumaa muuttivat Kaukasuksen alueen geopolitiikan Venäjän silmissä. Kosovon itsenäistyminen (18.2.2008), yhdistettynä Naton ja Georgian väliseen sopimukseen aloittaa erityisjäsenneuvottelut Georgian kanssa (3.4.2008)<sup>52</sup>, johtivat Georgian ja Venäjän välisen sodan syttymiseen elokuussa 2008.<sup>53</sup>

Kosovon intervention jälkeen oli vuonna 1999 hyväksytty TN:n päätöslauselma 1244, joka perusti Kosovoon YK:n väliaikaisen itsehallinnon (UNMIK), samalla kun se velvoitti Jugoslavian armeijan vetäytymään provinssista. Päätöslauselman mukaan UNMIK:n tarkoituksena oli johtaa alueen hallintoa, kunnes YK:n ohjaama poliittinen prosessi määrittäisi Kosovon lopullisen statuksen. Päätöslauselma ei ottanut suoraan kantaa, mikä tämä status olisi, mutta se viittasi ”merkittävään autonomiaan” joka tulee taata kosovolaisille UNMIK:in aikana. Päätöslauselma vahvisti Jugoslavian<sup>54</sup> alueellisen koskemattomuuden, jonka vuoksi jotkut tutkijat ovat katsoneet itsenäistymisen olevan poissuljettu vaihtoehto.<sup>55</sup>

UNMIK:n johdolla kosovolaiset saivat itse hallinnoida provinssia peräti kahdeksan vuoden ajan, samalla kun useat eri välittäjät pyrkivät YK:n valtuuttamina saamaan Kosovon ja Serbian edustajat sopimaan Kosovon lopullisesta statuksesta. Kosovon parlamentti yritti jo aiemmin julistaa Kosovon itsenäiseksi, mutta UNMIK:n erityisedustaja kumosi parlamentin julistukset, mihin hänellä oli oikeus väliaikaisen hallinnon korkeimpana auktoriteettina. Useista neuvottelukierroksista huolimatta kaikki välitysyrietykset törmäsivät samaan ylitsepääsemättömään esteeseen: Kosovon edustajat suostuivat neuvottelemaan ainoastaan itsenäistymisestä, Serbia taas ainoastaan autonomiasta. Serbia kärjisti tilannetta entisestään uudella perustuslaillaan 2006, jossa se määritteli Kosovon olevan ”erottamaton osa” Serbiasta,

---

<sup>52</sup> <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=17521>>

<sup>53</sup> Tästä liitännästä on, Venäjän virallisten tahojen lausuntojen lisäksi, merkittävästi kirjoitettu tutkijapiireissä. Kts. mm. R. Müllerson: *Precedents in the Mountains: On the Parallels and Uniqueness of the Cases of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia*, Chinese Journal of International Law, Vol. 8, Issue 1 (2009) s. 2-25; G. Friedman: *Georgia and Kosovo: A Single Intertwined Crisis*, Geopolitical Weekly, Stratfor, 25.8.2008; G. Toal: *Russia's Kosovo: A Critical Geopolitics of the August War Over South Ossetia*, Eurasian Geography and Economics, Vol. 49, Issue 6 (2008) s. 670-705; V. Sotirovic: *Kosovo and the Caucasus: A Domino Effect*, Advanced Research in Scientific Areas, 12/2012; sekä H. Bix: *The Russo-Georgia War and the Challenge to American Global Dominance*, Asia-Pacific Journal Vol. 6, Issue 10 (2008) s. 1-13.

<sup>54</sup> Kansainvälisessä yhteisössä ei hyväksytty Serbian pyrkimyksiä jatkaa valtiollista olemassaoloaan Jugoslavian, jonka katsottiin hajonneen. Serbia ja Montenegro joutuivat hakemaan YK:n jäsenyyttä uudelleen vuonna 2000 Jugoslavian liittotasavallan nimellä. Montenegron itsenäistyi riidattomasti liittotasavallasta vuonna 2006, jolloin liittotasavalta siis lakkasi olemasta. Kosovo julistautui itsenäiseksi jäljelle jääneestä Serbiasta vuonna 2008.

<sup>55</sup> Tätä mieltä oli myös YK:n kansainvälisen tuomioistuimen tuomari Koroma eriävässä mielipiteessään. J. Koroma: *Dissenting Opinion*, ICJ Reports 2010, 467, 473, para. 16.

joskin ”merkittävällä autonomialla”.<sup>56</sup> Lopulta YK:n pääsihteerin erityisedustaja Martti Ahtisaari esitti ratkaisuehdotuksenaan Kosovon itsenäistymistä Serbiasta YK:n valvonnassa.<sup>57</sup> Serbia ja Venäjä ilmoittivat, että ne eivät tule hyväksymään mitään yksipuolista ratkaisua. Viimeinen neuvottelukierros käytiin ”Troikan” – Yhdysvaltojen, EU:n ja Venäjän – kesken heinäkuusta joulukuuhun 2007. Putin ilmoitti, että kunhan Serbian ja Georgian separatistialueita kohdellaan *samojen standardien* mukaisesti, Venäjä hyväksyy lopputuloksen.<sup>58</sup> Neuvottelut päättyivät lopulta umpikujaan. Kosovo julistautui odotetusti yksipuolisesti itsenäiseksi helmikuussa 2008 ja sai nopeasti noin 50 valtion tunnustukset, etupäässä länsimailta. Huomattavaa oli, että UNMIK:n erityisedustaja pidättäytyi käyttämästä veto-oikeuttaan.

Tapahtuma järkytti Venäjää, sillä se muistutti Venäjän aiemmin kokemasta nöyryytyksestä Kosovon interventiossa vuonna 1999. Kremlissä tapaus koettiin taas osoituksen yksinapaisen maailman epävakaudesta, jossa Yhdysvallat liittolaisineen polkee kansainvälistä oikeutta eikä ota Venäjän legitiimejä intressejä huomioon.<sup>59</sup> Venäjän hallinto katsoi olevansa nyt voimistunut ja vaurastunut eikä sen kantoja voinut enää sivuuttaa ilman seurauksia.

Kosovon tunnustaneet valtiot pyrkivät perustelemaan Kosovon itsenäistymisen tunnustamista tapauksen erityispiirteillä, jotka poistavat mahdollisuuden käyttää sitä ennakkotapauksena.<sup>60</sup> Maailma on nimittäin täynnä separatistisia liikkeitä, ja yksikin ennakkotapaus yksipuolisesta itsenäistymisestä voisi horjuttaa maailmanrauhaa. Venäjä kuitenkin kiisti tämän Kosovon väitetyn *sui generis*-luonteen<sup>61</sup>. Venäjä ilmoitti useaan otteeseen ennen ja jälkeen Kosovon itsenäistymisjulistuksen, että entisen autonomisen provinssin itsenäistyminen voisi olla ennakkotapaus IVY-alueen jäätyneille konflikteille.<sup>62</sup> Venäjä viittasi toistuvasti Abhasiaan ja

---

<sup>56</sup> Arvovaltainen Venetsian komissio tuli siihen lopputulokseen, että Serbian perustuslaki ei takaa merkittävää autonomiaa Kosovolle, sillä perustuslaki delegoi liki kaiken lainsäädäntövallan Serbian parlamentille. European Commission for Democracy Through Law: *“Opinion on the Constitution of Serbia”*, Council of Europe, 18.3.2007

<sup>57</sup> UN Special Envoy M. Ahtisaari: *The Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement*, 2.2.2007.

<sup>58</sup> Presidentti Putin toisti tämän kannan useasti alkuvuodesta 2008 ennen Kosovon itsenäisyysjulistusta. <<http://www.theguardian.com/world/2008/feb/15/russia.kosovo>>, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7193225.stm>>.

<sup>59</sup> Putin on palannut sittemmin useasti tähän teemaan, mm. Krimin liittämisen jälkeisessä puheessaan 18.3.2014. <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>>.

<sup>60</sup> C. Rice: *U.S Recognizes Kosovo as Independent State*, U.S Department of State 18.2.2008. <<http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2008/02/100973.htm>>, <<http://www.un.org/press/en/2008/sc9252.doc.htm>>, <<http://kosova.org/post/England-recognizes-Kosovo-as-am-independent-state>>.

<sup>61</sup> Muun muassa Euroopan neuvosto, YK:n pääsihteerin ja Yhdysvaltojen ulkoministeri kuvasivat Kosovon itsenäistymistä ”ainutlaatuiseksi” (=sui generis), alleviivaten sen ennakkotapauskelvottomuutta. Tälle kannalle on esitetty paljon kritiikkiä, sekä Venäjän että tutkijayhteisön taholta. Kts. esim. J. Ker-Lindsay: *Preventing the Emergence of Self-Determination as a Norm of Secession: An Assessment of the Kosovo ‘Unique Case’ Argument*, Europe-Asia Studies, Vol. 65, Issue 5 (2013) s. 837-856; sekä C. Borgen: *Kosovo’s Declaration of Independence: Self-Determination, Secession and Recognition*, American Society of International Law: Insights, Vol. 12, Issue 2 (2008).

<sup>62</sup> Kts. esim. Venäjän parlamentin ylähuoneen puheenjohtajan, Sergei Mironovin kommentti joulukuussa 2007, sekä Duuman alahuoneen IVY-alueen komitean puheenjohtajan, Aleksei Ostrovskyn, kommentti 13.3.2008. <<http://arhiva.dalje.com/en-world/russia-seeks-to-deepen-links-with-rebel-regions/131742>>.

Etelä-Ossetiaan, ilmoittaen Kosovon mahdollisen itsenäistymisen pakottavan sen arvioimaan uudestaan tunnustamispolitiikkaansa suhteessa näihin. Georgiassa oltiin erittäin huolestuneita tästä mahdollisuudesta, ja jännitteet kasvoivat siten entisestään keväällä ja kesällä 2008.

### **Elokuun 2008 sodan syntyminen**

Georgian ja Venäjän väliset suhteet olivat alkaneet kiristyä jo 2000-luvun alussa Georgian kääntynyt poliittisesti kohti länsimaailmaa. Vuosi 2008 oli vaikea, ja Venäjän kommentit Kosovosta sekä Georgian Nato-jäsenyysneuvottelut kiristivät tilannetta. Heinä- ja elokuussa tapahtui aseellisia välikohtauksia Georgian ja Etelä-Ossetian asevoimien välillä lähes päivittäin ja syytökset vastapuolen asevoiman käytöstä sinkoilivat puolin ja toisin. 7. elokuuta oli kulminaatiopiste. Venäjä kutsui TN:n kokoon, mutta yritykset saada aikaan päätöslauselma epäonnistuivat, koska sanamuodoista ei päästy yksimielisyyteen. Venäjän edustajan Tšurkinin mukaan tämä johtui ”eräiden maiden haluttomuudesta esittää vaatimusta voimankäytöstä pidättäytymisestä”. Alkuillasta Georgian presidentti Saakashvili julisti yksipuolisen tulitauon, mutta perui sen muutama tunti myöhemmin, viitaten Etelä-Ossetian joukkojen suorittamaan georgialaiskylien jatkuvaan tulitukseen.<sup>63</sup>

Täyden sodan puhjetessa 7.8.2008 yöllä Georgian asevoimat hyökkäsivät aluksi tykistökeskityksellä ja sitten maavoimilla provinssin pääkaupunkiin Tshinvaliin. Tavoitteina olivat Etelä-Ossetian asevoimien kukistaminen ja koko kapinamaakunnan saattaminen takaisin Georgian kontrolliin, kuten presidentti Saakashvili oli koko virkakautensa ajan julistanut tekevänsä. Hyökkäys oli kuitenkin huonosti suunniteltu ja toteutettu; umpimähkäinen sodankäynti johti lukuisien siviilihenkilöiden kuolemaan sekä laajaan tuhoon. Venäjän vastaus tuli nopeasti: sen asevoimat ehtivät Etelä-Ossetiaan jo 8. elokuuta ja vastasivat tehokkaasti georgialaishyökkäykseen ilmaiskuina ja maavoimien tunkeutumisella konfliktialueelle. Kaksi päivää myöhemmin häviölle joutuneet georgialaisjoukot lopettivat sotatoimet ja vetäytyivät Etelä-Ossetiasta.

Aseleposopimus solmittiin ja astui voimaan 12.8.2008. Koko Etelä-Ossetia oli tämän jälkeen Georgian kontrollin ulkopuolella. Venäjän joukot eivät kuitenkaan jääneet paikoilleen, vaan etenivät Georgiaan sekä Etelä-Ossetiasta että Abhasiasta käsin, vallaten mm. tärkeän Gorin kaupungin ympäristöineen, satamakaupunki Potin ja Kodorin solan. Venäjä veti joukkojaan pois asteittain, ilmoittaen vasta 10.10 joukkojensa poistuneen Georgiasta. Venäläisjoukkoja jäi runsaasti separatistiprovinssihin, joihin Venäjä on sittemmin rakentanut sotilastukikohtia.

Georgia esitti kansainvälisoikeudellisiksi perusteluiksi asevoiman käytölleen itsepuolustuksen siviilien suojelemiseksi Etelä-Ossetiassa ja pyrkimyksen estää Venäjän joukkojen tunkeutuminen alueelle. EU:n perustama *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia* (FF-missio, 2009)<sup>64</sup> piti Etelä-Ossetiaa tosiasiallisesti

---

<sup>63</sup> <<http://www.un.org/press/en/2008/sc9417.doc.htm>>.

<sup>64</sup> *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*, Report (II), 9/2009. Tämän korkeatasoisen raportin 6. luku (s. 229–294) analysoi yksityiskohtaisesti asevoiman käytön laillisuutta ja laittomuutta elokuun 2008



Georgiasta erillisenä alueena ja viitaten Sotshin sopimukseen katsoi Georgian suorittaneen laittoman aseellisen hyökkäyksen Etelä-Ossetiaan. FF-missio hyväksyi Georgian tunkeutumisen Etelä-Ossetiaan vain siltä osin kuin sen joukot pyrkivät suojelemaan georgialaiskylä. Missio hyväksyi Georgian aseellisen itsepuolustuksen vasta venäläisjoukkojen tunkeuduttua varsinaiseen Georgiaan. FF-mission tiukka asennoituminen ei ole yllättävää ottaen huomioon Georgian kömpelästi toteutettaman asevoiman käytön ja tästä johtuneen siviiliuhrien korkean määrän.

### **Venäjän kansainvälisoikeudelliset perustelut ja FF-mission reaktiot**

Venäjä esitti kansainvälisoikeudellisiksi perusteluiksi Etelä-Ossetian interventiolleen:

- 1) itsepuolustusoikeuden johtuen aseellisesta hyökkäyksestä Venäjän rauhanturvaajia vastaan sekä rauhanturvatoiminnan jatkumisen varmistamisen;
- 2) Etelä-Ossetian johdon esittämän kutsun saapua avuksi;
- 3) kollektiivisen puolustautumisen;
- 4) väestön suojelemisen aseellista hyökkäystä vastaan (humanitaarinen interventio);
- 5) pyrkimyksen suojella muita Venäjän kansalaisia kuin rauhanturvaajia.<sup>65</sup>

FF-missio analysoi monipuolisesti Venäjän perustelua koskien rauhanturvaajien suojelua. Se joutui toteamaan, että Georgian yrityksestä hyökätä venäläisiä rauhanturvaajia vastaan ei löytynyt varmaa tietoa ja joka tapauksessa Venäjän käyttämä asevoima ei ollut oikeassa suhteessa tähän suojelutarpeeseen nähden. Mission mielestä rauhanturvaajien toiminnan jatkumista ei voi varmistaa laajamittaisen hyökkäyksen avulla. Rauhanturvatoiminta voi jatkua luotettavasti ainoastaan uuden aseleposopimuksen avulla.

Etelä-Ossetian johdolla ei ollut oikeutta kutsua Venäjän asevoimia apuun, sillä se oli tunnustamaton separatistiyksikkö, joka sijaitsi Georgian kansainvälisesti tunnustettujen suverenien rajojen sisällä. Sillä katsottiin kuitenkin olevan itsepuolustusoikeus Georgian hyökkäystä vastaan. Mission mielestä Venäjällä ei ollut oikeutta tulla ossetien avuksi myöskään kollektiivisen puolustautumisen perusteella.

Väitteessään siviilien suojelusta Venäjä ei käyttänyt termiä ”humanitaarinen interventio”, vaan puhui historiallisesta oikeudestaan<sup>66</sup> suojella Kaukasuksen kansoja ja vetosi siviiliväestön hätään. Missio ei hyväksynyt Venäjän perusteluita, huomauttaen että Venäjä on YK:ssa vastustanut äänekkäästi muiden kuin TN:n valtuuttamia humanitaarisia interventioita,

---

sodassa. Edellisissä luvuissa annetaan paljon faktatietoa ja 3. luku käsittelee mm. Venäjän passien myöntämispoliittikkaa lähiulkomaissa asuville ihmisille (etenkin s. 155–183).

<sup>65</sup> *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*, Report (III), 9/2009, s. 429-437.

<sup>66</sup> Kansainvälinen oikeus ei tunnusta yksipuolisesti ilmoitettuja ”historiallisia oikeuksia” yli toisen valtion suverenisuuden. Tätä Venäjän väitettä voi verrata Krimin liittämisen yhteydessä nostettuun perusteluun Krimin ”historiallisista siteistä” Venäjään.

muun muassa Kosovon tapauksessa vuonna 1999.<sup>67</sup>

Venäjä esitti myös kiistanalaisen kansalaisten suojeleu-doktriinin perusteluna toiminnalleen. Merkittävänä voidaan pitää sitä, että se oli toistuvasti kritisoinut Yhdysvaltoja tämän ”laittoman” doktriinin soveltamisesta imperialistisesti heikkoja maita vastaan, mutta nyt se perusteli juuri samalla tavalla omaa voimankäyttöään heikompaa naapuriaan kohtaan. Etelä-Ossetiassa oli hyvin vähän etnisiä venäläisiä, mutta paljon ossetteja, joilla oli Venäjän passi ja epävirallinen kaksoiskansalaisuus Georgian kansalaisuuden ohella. Venäjän kansalaisuuslaki 1990-luvun lopulta antoi entisille neuvostokansalaisille laajat mahdollisuudet hakea halutessaan Venäjän kansalaisuutta. Erityisesti entisten neuvostotasavaltojen vähemmistöt, jotka jo neuvostoaikana tukeutuivat Moskovaan autonomisten oikeuksiensa turvaajana, ovat olleet halukkaita tarttumaan tähän mahdollisuuteen. Lisäksi, johtuen jäätyneistä konflikteistaan Georgian kanssa, abhasialaisten ja ossettien ainoa mahdollisuus matkustaa ulkomaille on ollut Venäjän passin hankkiminen.

Kun tarkastelee Venäjän suojeleuoikeutta koskien sen kansalaisia ulkomailla, tulee ottaa huomioon sen toistuvat viralliset lausunnot sekä ”maanmiehistään” - venäjänkielisistä ihmisistä entisissä neuvostotasavalloissa - että interventio-oikeudestaan näissä ns. ”lähiulkomaissaan”. Ulkopoliittinen ohjelma vuodelta 1993 julisti lähiulkomaiden kuuluvan Venäjän ”elintärkeään etupiiriin”. Ulkoministeri Kozyrev ilmoitti samana vuonna Venäjällä olevan ”erityinen oikeus suorittaa interventio entisiin neuvostotasavaltoihin suojeleakseen ihmisoikeuksia, erityisesti etnisten vähemmistöjen oikeuksia”. Putin on jatkanut samalla linjalla. Puheessaan vuonna 2001 hän toisti entisten neuvostotasavaltojen kuuluvan Venäjän etupiiriin, jossa sillä on ”elintärkeitä strategisia intressejä”. Kuitenkin Georgiassa Venäjä vei kansalaistensa suojeleu uudelle tasolle, sanoista tekoihin. Venäjän perustuslaki ja sotilasdoktriini määrittävät hallinnon tehtäväksi suojele kansalaisiaan, myös rajojensa ulkopuolella. Abhasiassa ja Etelä-Ossetiassa oli kymmeniä tuhansia Venäjän passin haltijoita. Näin ollen Venäjä koki olevansa oikeutettu suorittamaan intervention Georgiaan suojeleakseen kansalaisiaan.

Venäjä vetosi myös YK:n peruskirjan 51 artiklan sallimaan itsepuolustukseen aseellista hyökkäystä vastaan. Kansainvälisessä oikeudessa ei kuitenkaan ole hyväksytty 51 artiklan soveltamista ulkomailla asuvien kansalaisten suojelemiseksi.<sup>68</sup> Hyväksyminen merkitsisi nykyisen kapean itsepuolustus-oikeuden – ja sitä kautta koko asevoiman käytön kiellon – vaarallista vesittymistä.

FF-missio katsoi Venäjän kansalaisuuden myöntämisen Abhasiassa ja Etelä-Ossetiassa olevan ilman riittäviä ja todellisia yhteyksiä Venäjään: ”laajamittaista ja laitonta kollektiivista kansalaistamista, joka on lisäksi vastoin useita yleisiä kansainvälisen oikeuden säännöksiä,

<sup>67</sup> <<http://www.un.org/press/en/1999/19990326.sc6659.html>>.

<sup>68</sup> Ks. N. Ronzitti: *Rescuing Nationals Abroad Through Military Coercion and Intervention on Grounds of Humanity*, Martinus Nijhoff Publishers 1985, s. 69; sekä M. Genoni: *Die Notwehr im Völkerrecht*, Zürich 1987, s. 187. Myöskään hyökkäys A-valtiossa sijaitsevaa B-valtion diplomaattista edustustoa vastaan ei oikeuta B-valtiota lähettämään asevoimiaan A-valtioon edustustoaan suojelemaan. A. Boll: *Multiple Nationality and International Law*, Martinus Nijhoff Publishers 2007.

mm. rikkoen Georgian alueellista suvereniteettia ja sekaantuen Georgian sisäisiin asioihin”.<sup>69</sup> Se kuitenkin katsoi – vastoin Georgian väitteitä – että Venäjän kansalaisuuden hankkiminen oli tapahtunut provinssissa asukkaiden omasta tahdosta, ei pakon tai painostuksen alaisena.

Venäjä vetosi perustuslakinsa artiklaan 61 (2), jonka mukaan Venäjä takaa kansalaistensa puolustamisen myös rajojensa ulkopuolella. Ulkoministeri Lavrovin mukaan tämä perustuslain pykälä velvoitti ryhtymään suojelutoimenpiteisiin.<sup>70</sup> FF-missio ei ollut vakuuttunut tästä perustelusta, sillä Venäjän kansainvälisoikeudelliset velvoitteet menevät perustuslain säännösten yläpuolelle. Tulee muistaa, että perustuslain artikla 15 (4) vahvistaa ”universaalisti tunnustettujen kansainvälisen oikeuden sääntöjen sekä kansainvälisten sopimusten” olevan ylempiarvoista kuin kansallinen lainsäädäntö. Venäjällä tuli voimaan loppuvuodesta 2008 puolustuslaki, joka niin ikään oikeuttaa voimankäytön maanmiestensä suojelemiseksi ulkomailla. Tämänkaltaiset lait voivat kuitenkin oikeuttaa Venäjän toimintaa vain maan sisällä; kansainvälisoikeudellisesti valtiot eivät voi lainsäädännöllään oikeuttaa laitonta puuttumista toisen valtion sisäisiin asioihin tai asevoiman käyttöä ulkomailla.<sup>71</sup>

Ainoa ajateltavissa oleva esimerkki laillisesta kansalaisten suojelusta ulkomailla olisi pienimuotoinen tunkeutuminen toiseen valtioon, kansalaisten pelastaminen ja nopea lähtö. Toiminnan tulee lisäksi olla tarpeellista ja oikeassa suhteessa uhkaan. Venäjän käyttämä asevoima ei kuitenkaan ollut pienimuotoista eikä lyhytkestoista. Sitä paitsi Venäjä oli luonut suuren kansalaiskategorian Abhasiaan ja Etelä-Ossetiaan myöntämällä passeja. Olisi nurinkurista, jos se voisi sitten legitimitä väittää voivansa suojella heitä asevoimin alueen laillista omistajavaltiota vastaan.

*Johtopäätöksenä* FF-mission voidaan todeta kritisoineen sekä Venäjää että Georgiaa. Raportti toteaa Venäjän loukanneen asevoiman käytön kieltoa sekä Etelä-Ossetiassa että ulottamalla asevoimansa käytön syvälle Georgiaan. Georgia oli myös loukannut asevoiman käytön kieltoa, sillä se oli Sotshin sopimuksessa (1992) sitoutunut pidättymään yksipuolisesta asevoiman käytöstä. Sekä Venäjällä että Georgialla oli kuitenkin mainittujen sopimusten osapuolina oikeus itsepuolustukseen. Venäjän osalta tämä tarkoitti rauhanturvaajien suojelemista Etelä-Ossetiassa ja Georgian osalta georgialaiskyläsuojelua.

Jos Venäjä olisi suorittanut vain rajoitetun aseellisen intervention Etelä-Ossetiaan ja korostanut suojelevansa koko väestöä, se olisi hyvin todennäköisesti saanut ainakin rajattua ymmärrystä osakseen. Tosiasiassa se kuitenkin suoritti laajan ja poliittisesti latautuneen intervention syvälle Georgian alueelle. Virallinen Venäjän perustelu oli varmistaa, että Georgia ei enää kykenisi hyökkäämään, mutta mukana lienee ollut myös rankaisupyrkimys. Sellaisenaan se on ilmaus imperialismista, jota vahva valtio harjoittaa pientä valtiota vastaan. Tämänkaltaisen toiminta on useaan otteeseen tuomittu YK:ssa, myös kansainvälisen tuomioistuimen toimesta.

---

<sup>69</sup> FF-mission raportti s. 169.

<sup>70</sup> <[http://archive.mid.ru//brp\\_4.nsf/0/F87A3FB7A7F669EBC32574A100262597](http://archive.mid.ru//brp_4.nsf/0/F87A3FB7A7F669EBC32574A100262597)>.

<sup>71</sup> <[http://www.rferl.org/content/Does\\_A\\_State\\_Have\\_The\\_Right\\_To\\_Protect\\_Its\\_Citizens\\_Abroad/1193050.html](http://www.rferl.org/content/Does_A_State_Have_The_Right_To_Protect_Its_Citizens_Abroad/1193050.html)>.

## Abhasian ja Etelä-Ossetian tunnustaminen

Konfliktin seurauksena Georgia joutui vetäytymään kokonaisuudessaan Abhasiasta ja Etelä-Ossetiasta. Venäjä tunnusti nämä itsenäisiksi valtioiksi, perustellen tätä Georgian toiminnalla ja rinnastaen tapahtuneita ihmisoikeusrikkomuksia Kosovossa suoritettuihin.<sup>72</sup> Se ei kuitenkaan pettymyksekseen saanut edes lähimpiä liittolaisiaan tunnustamaan Abhasiaa ja Etelä-Ossetiaa valtioiksi. Kansainvälisessä yhteisössä katsottiin yleisesti nämä itsenäistymiset laittomiksi<sup>73</sup>, vaikka Venäjän mielestä Kosovon ennakkotapaus oli sovellettavissa myös näiden kohdalla.

Abhasian ja Etelä-Ossetian *vähäisille tunnustuksille*<sup>74</sup> on selvä peruste. Kosovossa etniseen puhdistukseen ja laajamittaiseen väkivaltaan siviiliväestöä vastaan syyllistyi nimenomaan serbiosapuoli, kun taas Abhasiassa ja Etelä-Ossetiassa siihen syyllistivät erityisesti abhasialaiset ja osseetit. Vuoden 2008 sodassa Etelä-Ossetian joukot suorittivat georgialaiskylien etnisen puhdistuksen Venäjän joukkojen puuttumatta siihen.<sup>75</sup> Abhasiassa taas oli suoritettu mittava puhdistus jo 1990-luvulla, jolloin entisestä enemmistöstä, georgialaisista, oli tullut vähemmistö provinssissa. Lisäksi, provinssien itsenäisyysjulistukset olivat mahdollisia ainoastaan Venäjän laittoman asevoiman käytön<sup>76</sup> seurauksena ja niihin on siksi kohdistettu kollektiivinen tunnustamattomuus YK:n piirissä.

## Kansainvälisen tuomioistuimen neuvoa-antava lausunto Kosovon itsenäistymisestä 2010

Pian Kosovon itsenäistymisen jälkeen YK:n yleiskokous pyysi – Serbian ja Venäjän aloitteesta – kansainväliseltä tuomioistuimelta neuvoa-antavaa lausuntoa itsenäisyysjulistuksen lainmukaisuudesta.<sup>77</sup> Venäjän poliittisena tavoitteena oli saada tuomioistuin kategorisesti kieltämään yksipuoliset itsenäisyysjulistukset ja toteamaan jälkikäteen Kosovon itsenäistymisen yksiselitteisen laittomaksi.<sup>78</sup> Venäjä vaikutti siten

---

<sup>72</sup> <[http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2008/08/26/1543\\_type82912\\_205752.shtml](http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2008/08/26/1543_type82912_205752.shtml)>.

<sup>73</sup> Kts. esim. S. Fischer: *The EU's Non-Recognition and Engagement Policy towards Abkhazia and South Ossetia*, Seminar Report, European Union Institute for Security Studies 12/2010.

<sup>74</sup> Abhasian ja Etelä-Ossetian ovat tunnustaneet (11.6.2015 mennessä) Venäjä, Venezuela, Nicaragua, Nauru ja Tuvalu. Vanuatu tunnusti – erikoista kyllä - ainoastaan Abhasian. Tuvalu ja Vanuatu ovat kuitenkin peruuttaneet tunnustamisensa 30.3.2014, joten Abhasian ja Etelä-Ossetian tunnustaa tällä hetkellä yhteensä neljä YK:n jäsenvaltiota, kun Kosovon tunnustaa vastaavasti 108 YK:n jäsenvaltiota.

<sup>75</sup> Ks. em. FF-mission raportti, s. 430, ja L. Hannikainen & A. Kärkkäinen: *Etelä-Ossetian elokuun 2008 sota kansainvälisen oikeuden näkökulmasta: Oliko Venäjällä oikeus reagoida asevoimin?* Kosmopolis 3/2009, s. 9-10 ja 15-17.

<sup>76</sup> Tuomittu mm. siteeraamamme FF-mission toimesta. Venäjä ajoi laittomalla asevoiman käytöllään Georgian joukot ensin ulos Etelä-Ossetiasta, ja sitten eteni vielä molempien provinssien kautta syvälle Georgiaan. Osa Venäjän Mustanmeren laivastosta operoi myös Abhasian satamien kautta. R. Allison: *Russia Resurgent? Moscow's Campaign to 'Coerce Georgia to Peace'*, *International Affairs*, Vol. 86, Issue 6 (2008) s. 1145-1171.

<sup>77</sup> M. Kmak: *The Independence of Kosovo: The ICJ and the Advisory Opinion Required by UN General Assembly*, Eric Castrén Institute 2010.

<sup>78</sup> *Written Statement by the Russian Federation, Kosovo Advisory Opinion Hearings of the International Court of Justice*, 16.4.2009.

olevan valmis uhraamaan Abhasian ja Etelä-Ossetian, joiden itsenäistymisistä olisi todennäköisesti tullut vastaavasti laittomia.

Valtiot saivat esittää omia kantojaan tuomioistuimelle itsenäistysjulistuksen laillisuudesta. Muutamat maat (mm. Yhdysvallat, Iso-Britannia, Saksa, Suomi ja Venäjä) väittivät, että kansainvälisessä oikeudessa on olemassa poikkeustapauksissa yksipuolinen irtautumisoikeus, jos vähemmistöön kohdistuu emämaan taholta systemaattista, pitkä-aikaista ja mittavaa vainoa tai sortoa. Vaikka Venäjä tukikin tällaisen irtautumisoikeuden olemassaoloa yleisesti, se alleviivasi, että Kosovossa ei ollut tällaista sortoa eikä se ollut oikeutettu irtautumiseen.<sup>79</sup> Suurin osa valtioista ei kuitenkaan halunnut tukea tällaisen väitetyn oikeuden olemassaoloa, koska siitä voisi tulevaisuudessa seurata merkittäviä ongelmia valtioiden alueelliselle koskemattomuudelle. Yleinen kanta Kosovon tunnustaneissa valtioissa olikin, että vaikei ole olemassa yleistä normia yksipuolisesta irtautumisoikeudesta, Kosovo on erityistapaus johtuen erityisesti TN:n päätöslauselmasta 1244<sup>80</sup> ja siksi Kosovolla on oikeus itsenäistymiseen, mutta tästä ei seuraa vastaavaa oikeutta muille separatisteille.

Tuomioistuin antoi vuonna 2010 asiasta erikoisen lausunnon, sillä se vältti ottamasta kantaa yksipuolisen irtautumisoikeuden kriteereihin. Tuomioistuimen mukaan kansainvälinen oikeus ei sääntele ollenkaan itsenäistymisjulistuksia. Julistus itsessään on ainoastaan fakta, ei juridinen kysymys. Tuomioistuin kuitenkin jatkoi, että itsenäistymisestä *tulee laiton*, jos se on aikaansaatu laittomin keinoin. Näin ei ollut Kosovon tapauksessa, sillä vaikka interventio vuonna 1999 olikin monien mielestä laiton, päätöslauselma 1244 oli asettanut Kosovon YK:n valvontaan, kunnes poliittinen neuvotteluprosessi olisi saatu loppuun. Tämän päätöslauselman olivat kaikki TN:n jäsenet hyväksyneet, joten intervention laittomuus katkesi siihen. Sittemmin poliittisessa neuvotteluprosessissa ei valitettavasti päästy yhdeksässä vuodessa sopuun, mutta päätöslauselma 1244 ei edellytä mitään tiettyä lopputulosta prosessille. Näin ollen tuomioistuin katsoi, että Kosovon itsenäistyminen ei ollut laiton. Se merkityksellisesti ei ottanut kantaa siihen, olivatko ulkovaltojen tunnustukset Kosovolle laittomia.

Lausunto oli kiistanalainen, ja useat tuomarit antoivat eriävän mielipiteensä.<sup>81</sup> Sen jälkeen tunnustukset Kosovon itsenäisyydelle ovat nousseet nopeasti jo yli sadan valtion, nyt kun tälle ei enää katsota olevan mitään juridista estettä. Venäjä oli pettynyt, mutta on pitänyt omassa tulkinnassaan Kosovoa ennakkotapauksena. Kremlin toimesta on useasti Georgian ja

---

<sup>79</sup> <<http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=141&code=kos&p3=1>>.

<sup>80</sup> Päätöslauselma 1244 on katsottu nimenomaan siksi erityispiirteeksi, joka erottaa Kosovon muista vastaavanlaisista tapauksista – joissa emämaa sortaa tietyn provinssin vähemmistöä tai estää näiltä todellisen itsehallinnon, kuten Kosovossa todistetusti tapahtui – ja estää siten Kosovon käyttämisen ennakkotapauksena muualla. Tähän ”ennakkotapauskelvottomuuteen” viittasi nimenomaisesti mm. suurin osa EU:n jäsenvaltioista, mukaan lukien Saksa, Ranska, Italia ja Suomi. Päätöslauselma 1244:ssä TN yksimielisesti legitimoit Serbian hallinnon päättymisen provinssissa, ehdollistettuna poliittisen neuvotteluprosessin käynnistämiseen Serbian ja kosovolaisien kesken, ja siirsi Kosovon YK:n hallintaan.

<sup>81</sup> Näin tekivät tuomarit Koroma (<<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15991.pdf>>), Bennouna (<<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15999.pdf>>), sekä Skotnikov (<<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/16001.pdf>>).

Ukrainan kriisien yhteydessä siteerattu tuomioistuimen lausuntoa valikoivasti. Presidentti Putin sanoi mm. puheessaan duumalle 18.3.2014: ”Krimin itsenäisyysliike viittasi Kosovon ennakkotapaukseen, jonka meidän läntiset kollegamme omin käsin loivat samankaltaisessa tilanteessa”. Putin lainasi lausuntoa kohdista, joissa tuomioistuin linjaa, että yksipuoliset itsenäisyysjulistukset eivät itsessään ole laittomia. Hän jätti ilmeisen tarkoituksellisesti pois kohdan, jossa laittomin keinoin aikaansaadut itsenäistymiset linjataan laittomaksi.

## Venäjä ja ”Kosovo-kortti”

Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikka johti tilanteeseen, jossa ympäri entisiä neuvostotasavaltoja oli luotu suuria määriä erilaisia autonomisia provinssieja. Useissa tapauksissa näistä aiheutui konflikteja Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen ja monet seuraajavaltiot ovat jääneet sisäisesti hajanaisiksi. Venäjä on ollut 1990-luvun alusta lähtien aktiivisesti mukana näissä konflikteissa, välillä YK:n kiittelemänä puolueettomana rauhanvälittäjänä ja välillä kiistan osapuolena. Kosovon itsenäistyminen aktivoi voimansa tunnossa olevan Venäjän aivan uudella tavalla ja antoi sen omasta mielestä sille kansainvälisoikeudellisen perusteen puuttua IVY-maiden sisäisiin konflikteihin. Tämä nähtiin ensimmäisenä Georgiassa vuonna 2008, mutta on tärkeää huomata, että vastaavanlaisia potentiaalisia kohteita ”Kosovo-kortin” käytölle on useissa muissakin entisissä neuvostotasavalloissa – etenkin niissä, joista löytyy merkittäviä venäläisiä tai venäläismielisiä vähemmistöjä. Lisäksi Venäjän liberaali kansalaisuuspolitiikka suhteessa entisiin neuvostotasavaltoihin, yhdistettynä näiden maiden vähemmistöjen perinteiseen turvautumiseen Moskovaan oikeuksiensa turvaajana, mahdollistaa Venäjän passien jakamisen ja suurien ihmisjoukkojen ”kansalaistamisen” nopeassa tahdissa tarpeen mukaan.

Venäjä on turvautunut näihin vähemmistöihin, kun se on katsonut tarpeelliseksi päästä puuttumaan lähiulkomaidensa asioihin. Kaava ei ole sinänsä uusi, sillä Venäjä on 1990-luvusta eteenpäin käyttänyt neuvostoajalta perittyjä etnisiä kiistoja eli ns. ”jäätäneitä konflikteja” taitavasti hyväkseen mm. ehkäistäkseen lähiulkomaiden jäsenyyden EU:ssa tai Natossa (Moldova, Georgia, Ukraina), tai painostaakseen näitä liittymään Euraasian unioniin (Armenia)<sup>82</sup>. Tällä kaavalla lähiulkomaan mahdollisuuksia päättää itsenäisesti ulkopoliitikastaan kavennetaan vaatimalla valtion muuttamista liittovaltioksi, antaen

---

<sup>82</sup> Useat viralliset tahot Armeniassa ovat myöntäneet liittymispäätöksen johtuvan suoraan Vuoristo-Karabakhin tilanteesta. Kyseessä on armenialais-vähemmistön itsenäiseksi julistautunut ”tasavalta” Azerbaidzhanin tunnustettujen rajojen sisällä. Esimerkiksi kansanedustaja Mher Sadrakia perusteli omaa äänestyspäätöstään kannattaa liittymistä Euraasian unioniin 4.12.2014 seuraavasti: ”Ilman Venäjää me emme olisi ikinä saaneet vallattua Karabakhia. Ilman venäläisiä, Azerbaidzhan ja Turkki tuhoavat Karabakhin”.

Myös useat asiantuntijalausunnat ovat pitäneet Armenian loppuvuoden 2013 täyskäännöstä EU-integraatiosta pikaliittymiseen Euraasian unioniin seurauksena Venäjän uhkauksesta vetää tukensa Karabakhilta. Katso esim. E. Abrahamyan: *Russia's Main Strategy for the Nagorno-Karabakh Issue*, Foreign Policy Journal 28.11.2014; sekä A. Grigoryan: *Armenia: Joining under the Gun* teoksessa F. Starr ja S. Cornell (ed.): *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*, Central-Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program 2014, s. 98–109.

venäläiselle tai venäläismieliselle vähemmistölle käytännön veto-oikeuden päätöksiin.<sup>83</sup> Kuitenkin Kosovon itsenäistymisen jälkeen Venäjän politiikkaan on tullut *uusi, vaarallinen aspekti*: Venäjä on katsonut tämän ”ennakkotapauksen” toimivan oikeutuksena tunnustaa jopa rajamuutoksia IVY-alueella, kuten sekä Putin että Medvedev ovat presidenttikausillaan toistuvasti sanoneet. Niin Abhasiassa, Etelä-Ossetiassa kuin Krimilläkin se on ensin jakanut Venäjän passeja paikallisille, sitten puolustanut ”kansalaisiaan” aseellisesti ja lopulta tunnustanut niiden yksipuolisen itsenäisyysjulistuksen. Samalla Venäjä on vedellyt keinotekoisia analogioita Kosovon tapaukseen. Analyysimme mukaan Kreml kokee Yhdysvaltojen saaneen etua kansainvälisen oikeuden rikkomisistaan ja katsoo Venäjänkin omaavan suurvaltana samanlaiset etuoikeudet tulkita kansainvälistä oikeutta omaa intressiään edistävällä tavalla, erityisesti omassa etupiirissään.

---

<sup>83</sup> Tämä on ollut Venäjän suosima politiikka suhteessa Transnistriaan, esim. Kozak- muistion ehdotuksessa vuodelta 2003. Ulkoministeri Lavrov sanoi viimeksi Bloombergin haastattelussa 25.4.2014, että Venäjä kannattaa poliittista ratkaisua, joka ”kunnioittaa Moldovan alueellista yhtenäisyyttä”. Lisäksi Venäjä on ajanut voimakkaasti Ukrainan muuttamista liittovaltioksi mm. Minskin sopimusneuvotteluissa.

## 6. Venäjä ja Ukrainan kriisi

### Ukrainan vallankumous 2014

Ukrainassa käytiin syksyllä 2013 kiihtyvää vääntöä maan poliittisen integraation pääsuuntauksesta Venäjän ja EU:n välillä. Osittain Venäjän harjoittaman painostuksen vuoksi vaihtoehdot polarisoituivat toisensa poissulkeviksi, eikä mitään keskittien ratkaisua harkittu vakavasti. Ukraina oli antanut ymmärtää olevansa valmis assosiaatiosopimukseen EU:n kanssa, mutta marraskuussa 2013 presidentti Viktor Janukovitš yllättäen kieltäytyikin allekirjoittamasta sopimusta, saatuaan lupauksen Venäjältä taloudellisesta avusta. Tästä seurasi toistuvia mielenosoituksia hallitusta vastaan. Hallitus pyrki tukahduttamaan kansalaisliikehännän kovin ottein, mutta tämä johti ainoastaan mielenosoitusten laajenemiseen. 20.2.2014 tilanne eskaloitui lopullisesti, kun Kiovan keskustan Maidanin aukiolla ilmeisesti hallituksen tarkka-ampujat avasivat tulen mielenosoittajia vastaan, johtaan väitetyt jopa 50 ihmisen kuolemaan. Sekä tarkka-ampujien henkilöllisyys että heidät valtuuttanut taho ovat kuitenkin yhä epäselviä.<sup>84</sup> Tämän jälkeen presidentti Janukovitš pakeni Venäjälle ja Ukrainan parlamentti äänesti yksimielisesti 328-0 hänen erottamisestaan virastaan. Paenneen Janukovitšin väitettiin esittäneen Venäjälle pyynnön lähettää asevoimia Ukrainaan palauttamaan hänet valtaan ja turvaamaan järjestystä. Janukovitš ensin kielsi ja sitten myönsi esittäneensä sellaisen pyynnön.<sup>85</sup>

Ukrainan parlamentti nimitti maalle väliaikaisen presidentin ja uusi väliaikainen ”Kansallisen yhtenäisyyden hallitus” nousi valtaan. Mielenosoittajilla oli vahva asema hallituksessa ja he painostivat parlamenttia kiistanalaisiin päätöksiin. Parlamentti mm. hyväksyi lain, jolla venäjän kielen asemaa olisi tuntuvasti heikennetty Ukrainassa. Virkaa tekevä presidentti kuitenkin kieltäytyi ratifioimasta lakia, joka olisi ollut myös ongelmallinen Ukrainan kansainvälisten vähemmistönsuojeluvuotteiden valossa. Venäjä on toistuvasti viitannut tähän lakiin (joka ei missään vaiheessa ollut lainvoimainen) osoituksena venäläisten syrjimisestä Ukrainan ”fasistihallituksen” taholta. Väliaikainen hallitus sai pidettyä yllä järjestystä, eikä Ukraina ajautunut pelättyyn sekasortoon, vaikka pienessä osassa maata alkoikin venäläismielinen kansannousu irtautumisen puolesta.<sup>86</sup> Onnistuneet presidentinvaalit

---

<sup>84</sup> Ukrainan parlamentin teettämän selvityksen (3.4.2014) mukaan syyllinen oli hallituksen valtuuttama Berkut-turvallisuuspoliisi. Todisteita ei kuitenkaan ole annettu julkisiksi. Useat tutkijat sekä Venäjän ulkoministeri Lavrov ovat syyttäneet ääri-oikeistolaisia oppositiorhymiä, erityisesti Oikeaa sektoria, ampumisista ja Janukovitšin lavastamisesta syylliseksi.

Kts. <[http://historiavivens.eu/2/snipers\\_at\\_maidan\\_who\\_shot\\_and\\_why\\_investigation\\_and\\_findings\\_1039010.html](http://historiavivens.eu/2/snipers_at_maidan_who_shot_and_why_investigation_and_findings_1039010.html)>.

<<http://russialist.org/the-snipers-massacre-on-the-maidan-in-ukraine/>>, sekä

<<http://www.telegraph.co.uk/sponsored/rbth/politics/10857920/ukraine-murder-maidan.html>>.

<sup>85</sup> <[https://www.washingtonpost.com/world/deposed-yanukovych-wants-russia-to-give-crimea-back-to-ukraine/2014/04/02/e37124b6-561b-45c6-9390-a0d7d346ded6\\_story.html](https://www.washingtonpost.com/world/deposed-yanukovych-wants-russia-to-give-crimea-back-to-ukraine/2014/04/02/e37124b6-561b-45c6-9390-a0d7d346ded6_story.html)>.

Myöhemmässä haastattelussa (2.4.2014) Janukovitš kuvaili päätöstään pyytään Venäjän interventiota ”virheeksi” ja aikovansa vaatia Krimiä takaisin Venäjältä.

<sup>86</sup> Kts. alaluku ”Itä-Ukrainan separatistien tukeminen”.



suoritettiin toukokuussa ja parlamenttivaalit syksyllä 2014 kansainvälisten vaalitarkkailijoiden valvonnassa.<sup>87</sup>

### **Krimin tie osaksi Venäjän federaatiota**

27.2.2014 Krimin niemimaalle ilmestyi vihreisiin univormuihin puettuja miehiä ilman tunnuksia, tukenaan monipuolista sotilaskalustoa. Samanaikaisesti alueen venäjänkielisen enemmistön piirissä tapahtui voimakasta liikehdintää. Muutaman päivän aikana nämä tunnuksittomat sotilaat ja paikalliset puolisoitilaalliset joukot valtasivat mm. alueparlamentin ja monia hallintorakennuksia sekä ottivat paikalliset tiedotusvälineet hallintaansa. Päällepäin näytti siltä, että pääroolissa valtauksessa olivat paikalliset venäjämieliset asejoukot, mutta tosiasiallisesti vihreiden miestien rooli oli tärkein, sillä he varmistivat, ettei kukaan kyennyt vastustamaan valtausta.<sup>88</sup> Vihreät miehet valtasivat myös mm. Simferopolin lentokentän. Sevastopolin laivastotukikohtaan sopimuksella sijoitetut Venäjän armeijan sotilaat osallistuihin niin ikään operaatioon, huolehtien mm. Ukrainan asevoimien Krimillä sijaitsevien joukkojen neutralisoinnista. Koko operaatio eteni ennalta tehdyn suunnitelman mukaisesti.<sup>89</sup> Venäjän federaatiokokous – parlamentti, joka koostuu duumasta ja federaationeuvostosta eli alemmasta ja ylemmästä kamarista - antoi 1.3.2014 presidentti Putinille valtuutuksen käyttää asevoimaa ”venäläisväestön suojelemiseksi Ukrainassa”. Valtuutus on hyvin kyseenalainen Venäjän perustuslain artiklan 15 (4) valossa, jonka mukaan ”universaalit kansainvälisen oikeuden periaatteet” ovat ylempiä voimaisia Venäjän sisäisiin lakeihin nähden.

Epäselvissä oloissa Krimin alueparlamentti erotti pääministerin ja valitsi tilalle radikaalin venäjämielisen Sergei Aksjonovin. Hän oli ”Venäläinen yhtenäisyys” nimisen puolueen puheenjohtaja, joka oli saanut ainoastaan 4 % kannatuksen edellisissä Krimin paikallisvaaleissa 2010. Uutena pääministerinä hän ryhtyi välittömästi organisoimaan Krimin itsenäistymisjulistusta ja esitti Venäjälle pyynnön lähettää asevoimia niemimaalle turvaamaan järjestystä. Krim julistautui yksipuolisesti itsenäiseksi ja uudistettu hallitus ilmoitti järjestävänsä ilman viivytystä alueen kansanäänestyksen, jossa tarjottiin kahta vaihtoehtoa: liittymistä Venäjään tai vuoden 1992 ”Krimin tasavallan” perustuslain palauttamista.<sup>90</sup>

<sup>87</sup> <[http://osce.usmission.gov/oct\\_30\\_14\\_ukraine.html](http://osce.usmission.gov/oct_30_14_ukraine.html)>.

<sup>88</sup> K. Kniivilä: *Krim on meidän. Imperiumin paluu*, Into 2015, s. 15-35; R. Sakwa: *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, I.B Tauris 2015, s. 102-104.

<sup>89</sup> Krimin valtauksesta ja sen toteutusaikataulusta tehtiin päätökset Kremlissä 22.–23.2.2014 yöllä. *Crimea: The Road to Motherland*, Rossija-1, esitetty 15.3.2015.

<sup>90</sup> Jälkimmäisessä vaihtoehdossa Krim olisi säilynyt nimellisesti Ukrainan osana. Kuitenkin, vuoden 1992 perustuslaissa Krim oli käytännössä Ukrainasta irrallinen valtio: perustuslaki kuvaili Krimiä suvereeniksi valtioksi joka antoi Ukrainalle ainoastaan ne valtuudet, jotka perustuslaissa erikseen määriteltiin. Perustuslaki myös takasi ”Krimin tasavallalle” yksipuolisen irtautumisoikeuden Ukrainasta. Näin ollen, ottaen huomioon Krimin sen hetkisen itsehallinnon venäjämielisyyden, vaihtoehtoina olisi ollut käytännössä suora liittyminen Venäjään (kuten tapahtuikin) tai itsenäistyminen, jonka jälkeen ainoana realistisena vaihtoehtona olisi liittyminen Venäjään, koska niemimaa ei ole lainkaan omavarainen valtio itsessään. K. Giles: *Crimea's Referendum Choices Are No Choice at All*, Chatham House 20.3.2014. <<https://www.chathamhouse.org/media/comment/view/198079>>.

Ukrainan yhteydessä pysymistä voimassa olevan itsehallinnon puitteissa ei tarjottu vaihtoehdoksi, vaikka niemimaa oli täysin riippuvainen Ukrainasta mm. elintarvike-, sähkö- ja vesihuollon osalta.<sup>91</sup> Kansanäänestys järjestettiin 16.3.2014 epäselvissä olosuhteissa ilman kansainvälisiä tarkkailijoita.<sup>92</sup> Tulokseksi ilmoitettiin suuren enemmistön halu liittyä Venäjään, mikä tapahtuikin lähes välittömästi. Samalla myös Sevastopol, jonka Venäjä oli vuokrannut Ukrainalta laivastotukikohdaksi, liittyi Venäjään.<sup>93</sup> Tukikohdan ja siihen liittyvän kaupungin väestön valtaosa on venäläisiä, koostuen mm. sotilashenkilöstöstä ja heidän perheistään.

## Putinin puheita 2014-2015

Presidentti Putin avasi omaa näkemystään Ukrainan ja Krimin tapahtumista puheessaan 18.3.2014.<sup>94</sup> Putin sanoi ymmärtävänsä Ukrainan kansan halun poliittiseen muutokseen ja kyllästymisen korruptioon. Maidanin mielenosoitukset olivat ensin luonnollinen ilmaus tästä halusta, mutta sitten niissä pääsivät määräävään asemaan ”sovinistiset uusnatsit sekä venäläis- ja juutalaisvastaiset voimat, jotka turvautuivat terroriin ja murhiin”. Uusien vallanpitäjien kansalliskiihkoinen politiikka uhkasi vähemmistöjä ja kaikki tämä tapahtui ”länsimaiden tuella”. Vainon kohteeksi joutunut Krimin väestö kääntyi Venäjän puoleen pyytäen siltä suojelua.

Krimin tapahtumia Putin kuvasi seuraavasti: uhkaava tilanne saatiin vältetyksi Krimin alueellisten itsepuolustusjoukkojen toimesta. Venäjän asevoimien ei tarvinnut puutua tilanteeseen – riitti että se lisäsi voimaansa alueella, pysytellen sopimussäännösten puitteissa. Putin kiitti Ukrainan armeijaa pidättyvyydestä, niin että Krimillä ei ammuttu laukaustakaan.<sup>95</sup> Hänen tulkintansa mukaan kyseessä ei voinut olla aseellinen interventio, koska venäläiset

---

<sup>91</sup> <<http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-crimea-economy-idUSKBN0EG0BJ20140605>>.

<sup>92</sup> Kansanäänestys on tuomittu jyrkästi kansainvälisesti. Kts. esim. *European Commission for Democracy Through Law: Opinion on Whether the Decision Taken by the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea in Ukraine to Organise a Referendum on Becoming a Constituent Territory of the Russian Federation or Restoring Crimea's 1992 Constitution is Compatible with Constitutional Principles*, Euroopan Neuvosto, 21.3.2014. Raportti katsoi äänestyksen rikkoneen sekä Ukrainan perustuslakia että yleisiä demokraattisia prosessisääntöjä. Kts. myös A. Peters: *Sense and Nonsense of Territorial Referendums in Ukraine, and Why the 16 March Referendum in Crimea Does Not Justify Crimea's Alteration of Territorial Status under International Law*, *European Journal of International Law: Talk!*, 16.4.2014.

<sup>93</sup> Sevastopolin kaupungin ja sotilastukikohdan juridinen asema on ollut hieman epäselvä. Kun Krimin niemimaa siirrettiin Venäjän Neuvostotasavallalta Ukrainan Neuvostotasavallalle vuonna 1954, Sevastopolin alue jätettiin kuitenkin liittovaltion lainsäädännön alaisuuteen ”fедераатиokaupunkina”. Venäjän Neuvostotasavallan Korkeimman Neuvoston viralliset päätökset Krimin siirrosta (5.2.1954 sekä 19.2.1954) eivät mainitse sanallakaan Sevastopolia. Useat venäläistahot ovatkin väittäneet, että Neuvostoliiton seuraajavaltiona Venäjän olisi tullut saada Sevastopolin alue suvereenisuutensa piiriin Neuvostoliiton hajotessa. Kts. mm. Z. Brzezinski ja P. Sullivan (ed.): *Russian and the Commonwealth of Independent States: Documents, Data, and Analysis*, M.E. Sharpe New York 1997, s. 285-286.

<sup>94</sup> <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>>.

<sup>95</sup> Tämä ei aivan pidä paikkaansa. Laukauksia ammuttiin, mutta hyvin vähäisessä määrin ja ihmisuhrien määrä jäi niin ikään pieneksi. <<http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-military-idUSBREA360GB20140407>>.

eivät käyttäneet aseita, vaan kaikki tapahtui rauhanomaisesti. Kansanäänestys järjestettiin ”täysin demokraattista menettelyä ja kansainvälisiä sääntöjä noudattaen”. Ilmoitettu äänestysprosentti oli 82 ja Venäjään liittymistä kannatti 96 prosenttia äänestäjistä. Putin rinnasti Kosovon itsenäistymisen ja Krimin kansanäänestyksen. Hänen mukaansa Krimin siirtäminen Venäjän neuvostotasavallasta Ukrainan neuvostotasavaltaan vuonna 1954 oli tapahtunut Neuvostoliiton perustuslain vastaisesti. Lisäksi hän tunnelmoi Krimin historiallisilla siteillä Venäjään.

Sitten Putin osoitti syyttävän sormen Ukrainan ja länsimaiden johtajiin. Kohdeltuaan Ukrainaa ystävällisesti ja annettuaan jopa periksi sen vaatimuksille Venäjä saattoi odottaa saavansa ystävällistä vastakohtelua, mutta toisin kävi. Ukraina antoi periksi länsimaille ja näköpiirissä oli tilanne, jossa Ukrainan johto olisi osallistunut Yhdysvaltojen harjoittamaan Venäjän piiritys- ja patoamispolitiikkaan (*containment*) liittoutumalla lännen kanssa. Tässä tulee mielestämme huomioida jälleen selkeä osoitus siitä, miten Venäjä näkee lähiulkomaidensa suvereenin liikkumavaran rajoitetuksi, aivan erityisesti Valko-Venäjän ja Ukrainan osalta.

Putin katsoi Venäjän toimineen kansainvälisen oikeuden mukaisesti. Myöhemmässä puheessaan venäläisille diplomaateille presidentti Putin painotti, että kansainvälisen oikeuden tulisi olla pakollista kaikille valtioille ja sitä tulisi tulkita johdonmukaisesti.<sup>96</sup>

Eri venäläistahoilta saatiin lausumia, jotka myönsivät Venäjän asevoimien osallistuneen vallansiirtoon Krimillä, vaikka virallinen Venäjä oli tämän jatkuvasti kiistänyt. Maaliskuun 28. päivä Putin myönsi ensimmäistä kertaa suoraan venäläisjoukkojen roolin Krimin operaatiossa, kun hän palkitessaan upseereja ”Krimin palautuksen mitalilla”<sup>97</sup> ylisti Venäjän armeijaa Krimin kansanäänestyksen mahdollistamisesta. 17.4.2014 pidetyssä televisioidussa ohjelmassa Putin vastasi kysymykseen Krimin vihreistä miehistä, että toki venäläiset taistelijat tukivat Krimin itsepuolustusjoukkoja. Selväksi tuli se, että virallisella Venäjällä oli kiistatta rooli Krimin valtauksessa. Lisäksi Putinin 1.3.2014 vastaanottama valtuutus Venäjän federaatiokokoukselta asevoiman käyttöön Ukrainassa (peruutettu Putinin pyynnöstä 24.6.2014) voidaan katsoa jo itsessään laittomaksi asevoimalla uhkaamiseksi.

Lopulta 15.3.2015 Rossiya-1 tv-kanavan haastattelussa Putin myönsi - vastoin kaikkia aikaisempia lausuntojaan, joiden mukaan Krimin liittämistä Venäjään päätettiin vasta kansanäänestyksen jälkeen 16.3.2014 – että *hän päätti Krimin valtauksesta* 22.–23.2.2014 yökokouksessa. Hän teki päätöksen reaktiona Janukovitšin laittomaan erottamiseen, samalla kun hän päätti tämän pelastamisesta Venäjälle. Tämän jälkeen Venäjän juridisesta vastuusta

---

<sup>96</sup> <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/46131>>.

<sup>97</sup> Mitalin kääntöpuolella lukee ”Kunnianosoitus Krimin palauttamisesta 20.2.2014–18.3.2014”. Kuitenkin 20.2.2014 Viktor Janukovitš oli vielä tiiviisti vallankahvassa kiinni ja presidenttinä Kiovassa. Hän pakeni pääkaupungista Harkovaan 22.2 ja Venäjälle 26.2.2014. Venäjän sotilaat aloittivat sotilastoimensa Krimillä valtaamalla alueparlamentin 27.2, josta presidentti Putin teki sittemmin virallisen juhlapäivän ”erikoisjoukkojen päivän” nimellä. Päivämäärät herättivät eri maiden lehdistöissä epäilyksiä siitä, että Krimin valtaus olisi ollut etukäteen suunniteltu operaatio.

ei ole epäselvyyttä. Sen tunkeutuminen asevoimin niemimaalle on laiton aseellinen hyökkäys ja Krimin liittäminen Venäjään on Ukrainan alueellisen yhtenäisyyden räikeä loukkaus.

Venäjän virallisten tahojen kommentit suhteessa Krimiin ja Itä-Ukrainaan eivät lakkaa hämmästyttämästä meitä. On hyvin harvinaista, että valtion ylin johto jää toistuvista valheista kiinni ja vielä myöntää myöhemmin siihen kohdistuneet syytökset tosiksi. Voi olla mahdollista, että Venäjän suora rooli Itä-Ukrainassakin myönnetään myöhemmin. On vaikeaa yksiselitteisesti sanoa, miksi Venäjä valitsi tällaisen kategorisen kiistämisen tien ja mille yleisölle tämä faktojen muokkaus oli tarkoitettu. Yksi mahdollinen tarkoitus voisi olla pelotella naapurimaita arvaamattomalla käytöksellään, pakottaen ne huomioimaan Venäjän edut toiminnassaan.

### **Venäjän sotilaspoliittiset perusteet Krimin valtaukselle**

Presidentti Janukovitšin vallan järkkäminen ja lopulta kukistuminen hälyttivät Venäjän nykyjohton mahdollisuudesta, että Ukrainan uusi, länsimielinen hallinto onnistuisi taivuttamaan Naton hyväksymään Ukrainan jäsenekseen. Naton joukot saattaisivat uhata Sevastopolia ja yleisemminkin Venäjän asemia Mustallamerellä, sekä suorittaa sotilasharjoituksia Ukrainassa lähellä Venäjän strategisia alueita.<sup>98</sup> Sevastopolin tukikohdan arvoa Venäjälle ei voi liioitella: alue on oikeastaan sotilaskompleksi, jossa sijaitsee useita tukikohtia, logistisia keskuksia, telakka laivastolle jne.<sup>99</sup> Venäjällä on olemassa korvaava tukikohta Mustallemerelle, mutta se on vielä keskeneräinen ja monessa mielessä heikompi vaihtoehto Sevastopolille. Sotilaspoliittiselta kannalta nämä olivat Kremlille tarpeeksi hyvät perusteet antaa länsimaille konkreettinen osoitus Venäjästä sotilaallisena suurvaltana valtaamalla Krimin niemimaan.

### **Venäjän kansainvälisoikeudelliset perustelut Krimin liittämiseksi**

Venäjä katsoi, että mielenosoitusten kiehuttua yli Ukraina oli ajautunut sekasortoon, jossa sen perustuslaillinen järjestys ja sitä kautta koko valtiollinen olemassaolo murtui.<sup>100</sup> Parlamentti teki tynkämudossa ja Maidanin mielenosoittajien painostaessa venäläisvähemmistöä syrjiviä päätöksiä, näiden joutuessa siten väkivallan ja vainon kohteeksi. Fasistit olivat nousseet vahvoihin aseisiin Ukrainan hallinnossa. Tässä tilanteessa Venäjän federaatiokokous myönsi presidentti Putinille toimivallan tunkeutua Ukrainaan asevoimin suojelemaan venäläisvähemmistöä. Vuoden 2014 virallisen totuuden mukaan tätä ei

---

<sup>98</sup> Kts. esim. E. Nyström: *Krimin valtaus vahvisti Venäjän asemia*, Ulkopolitiikka 1/2016; P. Schwartz: *Crimea's Strategic Value to Russia*, Center for Strategic and International Studies, 18.3.2014; C. Le Miere: *Evaluating Russia's Black Sea Fleet*, International Institute for Strategic Studies, 26.2.2014; sekä Sakwa (2015), s. 102 ja 106–107.

<sup>99</sup> V. Litovkin: *The Importance of Sevastopol for Russia*, Russia and India Report, 4.3.2014; sekä S. Glebov: *The Russian Black Sea Fleet and Ukraine's Security Strategy: Agenda 2017* teoksessa L. Rodrigues ja S. Glebov: *Military Bases: Historical Perspectives, Contemporary Challenges*, IOS Press 2009, s. 183-185.

<sup>100</sup> Putinin puhe 18.3.2014. Kts. myös P. Hilpold: *Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History*, Chinese Journal of International Law, Vol. 14, Issue 2 (2015) s. 256-258.

kuitenkaan tarvinnut tehdä venäläisväestön itsensä ryhdyttyä tehokkaiisiin toimenpiteisiin niemimaalla. Krim toteutti itsemääräämisoikeutensa järjestämällä kansanäänestyksen, itsenäistymällä äänestystuloksen mukaisesti ja hakeutumalla sitten osaksi Venäjää.

Venäjän näkemys ”Ukrainan valtiollisen olemassaolon murtumisesta” on selvästi ylimitoitettu. Ei ole mitenkään epätavallista, että valtiossa tapahtuu valtiosäännön vastainen vallanvaihto. Valtio voi myös ajautua pitempiäaikaiseen sekasortoon, sisällissotaan ja jopa hajota.<sup>101</sup> Ukrainassa poikkeuksellinen tilanne oli lyhykestoinen, eikä maa ajautunut vakavaan sekasortoon. Venäjä saattoi argumentoida, että Ukrainan poikkeustila oikeuttaisi Venäjän keskeyttämään eräiden keskinäisten sopimusten noudattamisen, mutta lukuisten monenkeskisten sopimusten velvoittavuus on pysyvää. Ensin on tietenkin syytä mainita YK:n peruskirja ja toisena valtiosopimusoikeutta koskeva Wienin yleissopimus<sup>102</sup>, joka 62 artiklassa sulkee pois oikeuden irtisanoutua yksipuolisesti rajasopimuksesta. Mainitsemme tässä yhteydessä myös ETYK:n Helsingin päätösasiakirjan vuodelta 1975<sup>103</sup>, IVY:n perustamissopimuksen vuodelta 1992<sup>104</sup> sekä Budapest Memorandum<sup>105</sup> vuodelta 1994.

*Toinen Venäjän perustelu* koski Ukrainan venäläisvähemmistön joutumista väkivallan ja vainon kohteeksi. Väite ei pidä paikkaansa. Neljä erilaista ihmisoikeusvaltuuskuntaa Euroopan neuvostosta, YK:sta ja ETYJ:stä suoritti tarkastusmatkan Ukrainaan ja *niiden kaikkien johtopäätös* oli, että venäläisvähemmistö ei ollut minkäänlaisessa vaarassa.<sup>106</sup> Jos

---

<sup>101</sup> Tutkijayhteisössä vastaavanlaista teoriaa ”valtio-olemassaolon murtumisesta” on käytetty Somalian sekasorron (1991-) aikana. Yleensä alan kirjallisuudessa Somaliaa kutsutaan termillä ”epäonnistunut valtio” (failed state). Kuitenkin, minkään maan edustajat eivät ole väittäneet että Somalia olisi valtiona kadonnut, sen ”olemassaolo olisi murtunut” tai että kaikki kansainväliset sopimukset suhteessa Somaliaan olisivat lakanneet. Somalia kärsii valtiona ”vain” pitkittyneestä kriisistä ja sisällissodista, sen valtiollisuuden ollessa yhä juridisesti täysin olemassa. Tätä taustaa vasten Venäjän väitteet suhteessa Ukrainaan ovat tältä osin kestävämpiä. Kts. lisää esim. A. Jamal: *Identifying Causes of State Failure: The Case of Somalia*, Atlantic-community, 13.8.2013; sekä <<http://adst.org/2015/06/somalia-from-great-hope-to-failed-state/>>.

<sup>102</sup> <<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>>.

<sup>103</sup> <<http://www.osce.org/mc/39501?download=true>>.

<sup>104</sup> <<http://www.dipublico.org/100617/charter-establishing-the-commonwealth-of-independent-states-cis/>>.

<sup>105</sup> Tätä on pidetty kaikista painavimpana Ukrainan rajat turvaavana sopimuksena, sillä siinä kaikki viisi TN:n pysyvää jäsenmaata nimenomaisesti takaavat Ukrainan rajojen koskemattomuuden vastineeksi tämän luopumiselle neuvostoaikaisista ydinaseistaan. <[http://www.larouche.org/eiw/public/2014/eirv41n08-20140221/34-35\\_4108.pdf](http://www.larouche.org/eiw/public/2014/eirv41n08-20140221/34-35_4108.pdf)>. Kts. myös V. Orlov: *The Crimean Crisis and the Issue of Security Guarantees for Ukraine*, International Affairs, No. 2 (2014) s. 22-34.

<sup>106</sup> Nämä olivat Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan yleissopimuksen noudattamista valvovan neuvoa-antavan komitean, YK:n ihmisoikeusvaltuutetun, Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun sekä ETYJ:n vähemmistövaltuutetun valtuuskunnat. Kts. *The Advisory Committee’s Ad hoc Report on the situation of national minorities in Ukraine*, adopted on 1 April 2014, Council of Europe Doc. ACFC(2014)001, para. 15; *Report on the human rights situation in Ukraine*, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 15 June 2014, <<http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMUReport15June2014.pdf>>; *Human Rights Abuses in Crimea Need to Be Addressed*, Council of Europe Commissioner for Human Rights, 12 September 2014, <<http://www.coe.int/en/web/commissioner/-/human-rights-abuses-in-crimea-need-to-be-addressed?inheritRedirect=true&redirect=%2Fit%2Fweb%2Fcommissioner%2Fnews-2014>>; sekä *Statement by the OSCE High Commissioner on National Minorities on her Recent Visit to Ukraine*, 4 April 2014, <<http://www.osce.org/hcnm/117175>>. , ja *Statement of 19 September 2014*, <<http://www.osce.org/hcnm/123805>>.

jokin vähemmistö oli vaarassa, se oli romanivähemmistö. Venäjä lisäksi jakoi – tutun kaavan mukaisesti - tuhansia passeja Krimillä asuville venäläisille<sup>107</sup> ilmeisessä pyrkimyksessään vahvistaa väitettään, että sillä olisi oikeus tunkeutua Krimille suojelemaan kansalaisiaan. Tuollainen kansalaisuus ei ole aito kansalaisuus, joka perustuu vahvaan yhteyteen yksilön ja valtion välillä.

Venäjä esitti *kolmanneksi perusteluksi* vallasta syöstyn presidentti Viktor Janukovitšin sekä Krimin parlamentin pyynnöt lähettää joukkoja Ukrainaan ja Krimille palauttamaan ”legitimiteetti, laki ja järjestys Ukrainaan” sekä suojelemaan väestöä.<sup>108</sup> Janukovitšin erottaminen oli Venäjän mukaan tapahtunut vastoin Ukrainan perustuslakia, joten hän oli edelleen laillinen presidentti, joka on oikeutettu pyytämään ulkomaista interventiota.<sup>109</sup> Krimin alueparlamentti oli julistanut alueen itsenäiseksi ja saattoi uuden valtion ominaisuudessa pyytää ulkopuolista apua.

Venäjän viittaus Janukovitšin kutsuun kuitenkin ontuu, sillä Ukrainan perustuslain 85 (23) § mukaan ulkopuolisen valtion aseistettua apua voi pyytää vain parlamentti, ei presidentti. Venäjä on oikeassa siinä, että Janukovitšin erottaminen ei tapahtunut täysin perustuslain mukaan, sillä parlamentin päätöksen takana piti olla  $\frac{3}{4}$  kansanedustajista. Parlamentissa on 449 jäsentä, joista 121 jättäytyi pois erottamisäänestyksestä. Näin 328 ääntä jäi vajaat 10 ääntä vaaditusta  $\frac{3}{4}$  enemmistöstä. Toisaalta Janukovitš syöstiin vallasta kansanliikkeen toimesta, ei minkään sotilasvallankaappauksen avulla. Parlamentti jatkoi toimintaansa. Tyytymättömyys Janukovitšin korruptoitunutta hallitusvaltaa vastaan paisui ja erottamispäätöksen yksimieliset numerot puhuvat puolestaan. Janukovitš oli joutunut jopa pakenemaan maasta. Hän ei voinut enää esiintyä uskottavasti legitiiminä Ukrainan presidenttinä. Kansainvälinen oikeus ei kiellä kansaa tekemästä vallankumousta, se ainoastaan kieltää ulkopuolisia valtioita olemaan organisoimatta tai tukematta vallankumousta tai -kaappausta toisessa valtiossa. Lisäksi oikeus kutsua ulkomaan joukkoja maahan edellyttäisi kutsujataholta ainakin melkoisen tehokasta kontrollia maassa, mitä paenneella Janukovitšilla ei missään nimessä voida katsoa olleen hänen pyytäessään Venäjän interventiota.<sup>110</sup>

Aivan ilmeisesti Janukovitšin pyynnön kohta ”legitimiteetin palauttamisesta” sisälsi toiveen paenneen presidentin palauttamisesta valtaan. Pyyntö ei mainitse Krimiä laisinkaan. Venäjä ei kuitenkaan edes yrittänyt palauttaa Janukovitšia valtaan, ja joka tapauksessa Venäjälle

---

<sup>107</sup> Jo vuonna 2008 Venäjä alkoi jakamaan passejaan Krimin venäläisille, jotka olivat Ukrainan kansalaisia. Ukrainan ulkoministeri arvosteli silloin Venäjän passipolitiikkaa, jolla onkin imperialistinen leima. Kts. J. Green: *The Annexation of Crimea: Russia, Passportisation and the Protection of Nationals Revisited*, Journal on the Use of Force and International Law, vol. 1 (2014) s. 3-10.

<sup>108</sup> Venäjän YK:n suurlähettilään Vitali Churkinin lainaus presidentti Janukovitšin lähettämästä pyynnöstä. Esitetty turvallisuusneuvoston kokouksessa 3.3.2014. S/PV.7125.

<sup>109</sup> Kts. esim. L. Doswald-Beck: *The Legal Validity of Military Intervention by Invitation of the Government*, British Yearbook of International Law, Vol. 56, Issue 1 (1985) s. 189-252.

<sup>110</sup> <<http://rada.gov.ua/en/news/News/News/89024.html>>.

esitetty pyyntö ei voinut merkitä sitä, että Venäjä saisi ryhtyä toimenpiteisiin Krimin irrottamiseksi Ukrainasta Venäjän suvereenisuuden alaisuuteen.

Krimin aluejohtajilla ei ollut oikeutta pyytää ulkopuolisen valtion aseellista interventiota. Krimillä oli osana Ukrainaa rajoitettu alueellinen itsehallinto, ei enempää. Jälkeenpäin Krim liittyi Venäjän alaisuuteen, mutta YK:n yleiskokous julisti liittymisen laittomaksi selvän äänin. Jos Krim ei olisi liittynyt Venäjään, vaan olisi pyrkinyt saamaan tunnustuksia itsenäisyydelleen, varmaa on, että se olisi saanut joko vain Venäjän tai korkeintaan muutaman valtion tunnustuksen ja olisi jäänyt Venäjältä riippuvaiseksi alueeksi kuten Abhasia ja Etelä-Ossetia.

Tähän liittyen voidaan lisäksi todeta, että Venäjän ja Krimin edustajien välinen sopimus niemimaan liittämistä Venäjän federaatioon on katsottava laittomaksi kahdesta syystä. Ensinnäkin, riippumatta siitä, pidetäänkö tunnustamisia<sup>111</sup> määrittävänä tekijänä uuden valtion muodostumiselle vai ei (Venäjä oli ainoa joka tunnusti Krimin yhden päivän itsenäisyyden), Krimin itsenäisyys oli niin lyhytikäinen ja Venäjään nojaava, että sen hallitusta ei voida pitää itsenäisenä toimijana. Näin ollen kyseessä ei ole valtioiden välinen sopimus, eikä Krimin hallinnolla ole oikeutta solmia tällaista sopimusta. Toiseksi, sopimus tehtiin Ukrainan suvereenisuuden räikeän loukkauksen seurauksena. Kansainvälisen oikeuden *ex injuria jus non oritur*-periaatteen mukaisesti Venäjän laitton toiminta määrittää myös Krimin itsenäistymisen laittomaksi.<sup>112</sup> YK:n kansainvälinen tuomioistuin on toistuvasti vahvistanut tämän periaatteen ehdottomuuden, viimeksi Kosovon neuvoo-antavassa lausunnossa 2010.

Lopuksi toteamme, että kriittinen analyysimme Venäjän esittämistä kansainvälisoikeudellisista argumenteista edustaa laajaa yhteisymmärrystä kansainvälisen oikeuden asiantuntijoiden keskuudessa Venäjän ulkopuolella.<sup>113</sup>

---

<sup>111</sup> Tutkijayhteisössä sekä valtiotasolla ollaan jakautuneita tämän kysymyksen suhteen. Kts. mm. *International Law Association: Recognition/Non-Recognition in International Law*, Sofia Conference 2012; S. Taimon: *The Constitutive versus the Declaratory Doctrine of Recognition: Tertium Non Datur?*, *British Yearbook of International Law*, Vol. 75 (2004) s. 101-181; sekä A. Eckert: *Constructing States: The Role of the International Community in the Creation of New States*, *Journal of Public and International Affairs*, Vol. 13 (2002) s. 19-39.

<sup>112</sup> Kts. esim. O. Schaefer: *A Minimal Proceduralist Argument against Crimean Independence*, University of Oxford 2014.

<sup>113</sup> Kts. esim. C. Marxsen: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective*, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Vol. 74, Issue 2 (2014) s. 367-391; Hilpold (2015) s. 237-270; V. Bilkova: *The Use of Force by the Russian Federation in Crimea*, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, Vol. 75 (2015) s. 27-50; B. Roth: *The Virtues of Bright Lines: Self-Determination, Secession, and External Intervention*, *German Law Journal*, Vol. 16, Issue 3 (2015) s. 384-415; D. Wisehart: *The Crisis in Ukraine and the Prohibition of the Use of Force: A Legal Basis for Russia's Intervention?*, *European Journal of International Law: Talk!*, 4.3.2014; J. Vidmar: *Crimea's Referendum and Secession: Why it Resembles Northern Cyprus More than Kosovo*, *European Journal of International Law: Talk!*, 20.4.2014; M. Nikouei & M. Zamani: *The Secession of Crimea: Where Does International Law Stand?*, *Nordic Journal of International Law*, Vol. 85, No. 1 (2016) s. 37-64; *Oxford Public International Law Debate Map: Ukraine Use of Force* (tietokanta josta löytyy hyvin kattavasti kansainvälisoikeudellista analyysia Ukrainan kriisistä. <<http://opil.ouplaw.com/page/ukraine-use-of-force-debate-map>>); sekä *Voimankäytön oikeussäännöt: Selvitys Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle*, Ulkoasiainministeriö (2015) s. 40-41.

## YK:n yleiskokouksen tuomitseva päätöslauselma

Krimin osalta toistuva teema Venäjän julkilausumissa on ollut toiminnan oikeuttaminen Kosovon ”ennakkotapauksella”. YK:n kansainvälinen tuomioistuin kuitenkin nimenomaisesti linjasi vuonna 2010, että yksipuolinen itsenäistyminen on laitton, mikäli se on aikaansaatu laittomin keinoin. Krimin irtautumisessa Venäjän osallistuminen tapahtumiin tapahtui kansainvälistä oikeutta räikeästi loukaten. Lisäksi Krimillä ei ollut perustuslaillisesti yksipuolista irtautumisoikeutta Ukrainasta, ja ns. kansanäänestys ei täyttänyt ensimmäistäkään hyväksyttävän kansanäänestyksen kriteeriä. Näistä seikoista johtuen Krimin liittäminen Venäjään sai vähän ymmärtämystä YK:ssa. TN:ssa 15.3.2014 Venäjä tuomittiin äänin 13-1-1 Kiinan pidättäytyessä.<sup>114</sup> Veto-oikeutensa käytöllä Venäjä esti luonnoksen hyväksymisen. Tämän jälkeen asia vietiin yleiskokoukseen, joka tuomitsi Krimin liittämisen Venäjään ja vaati jäsenvaltioita ja kansainvälisiä järjestöjä olemaan tunnustamatta liitosta lailliseksi. Päätöslauselma hyväksyttiin selvin numeroin 100–11, joskin pidättyneiden määrä oli korkea 58.<sup>115</sup> Venäjän YK-lähettilään Vitali Tšurkinin mukaan äänestämisestä pidättyneiden määrä oli Venäjälle ”moraalinen ja poliittinen voitto”.<sup>116</sup> Tämä tulkinta ei kuitenkaan pysty kätkemään karuja numeroita siitä, että selvästi kantansa ilmaisseiden maiden kesken toiminta tuomittiin kiistattomasti.

Yleiskokouksen äänestystulosta on luettu monin tavoin. Venäjällä on huomioitu, että se on saanut jalansijaa latinalaisessa Amerikassa, missä päätöslauselmaa vastustaneiden Kuuban, Bolivian, Nicaraguan ja Venezuelan lisäksi pidättyneiden määrä oli merkittävä.<sup>117</sup> Toisaalta lähiulkomaistaan Venäjä sai vain Valko-Venäjän ja Armenian tuen. Päätöslauselmaa vastustaviin ääniin Venäjä sai mukaan edellä mainittujen lisäksi vain Sudanin, Zimbabwen, Syyrian ja Pohjois-Korean. Vastustajien joukkoa ei voi pitää edustavana osana kansainvälistä yhteisöä. Kaikki muut BRICS maat pidättäytyivät äänestämästä, mutta toisaalta julkaisivat yhteisen julkilausuman jossa tuomitsivat kansainvälisen yhteisön pyrkimykset eristää Venäjä.<sup>118</sup> Suurin osa OPEC-maista ja Afrikan unionin jäsenmaista kannatti päätöslauselmaa. Vaikka pidättyneiden valtioiden suuri määrä herättää kysymyksiä, sitä ei tule mielestämme tulkita Venäjän toiminnan hyväksymiseksi vaan heijastukseksi siitä, että monet ns. kolmannen maailman maat muistavat länsimaiden monet kansainvälisen oikeuden loukkaukset viime vuosikymmeniltä. Ne antavat rajattua poliittista ymmärtämystä sille, että Venäjäkin loukkaa kansainvälistä oikeutta. Vastaan äänestäneet valtiotkin tekivät se vain

<sup>114</sup> <<http://www.un.org/press/en/2014/sc11319.doc.htm>>.

<sup>115</sup> Resoluutio 68/262, 27.3.2014.

<sup>116</sup> <<http://www.themoscowtimes.com/news/article/russia-considers-un-vote-on-crimea-annexation-a-victory/497027.html>>.

<sup>117</sup> Venäjän suhteet latinalaiseen Amerikkaan oli asetettu tärkeään rooliin jo virallisessa ulkopoliittisessa doktriinissa 12.2.2013, artikloissa 92. ja 93. <[http://archive.mid.ru//brp\\_4.nsf/0/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D](http://archive.mid.ru//brp_4.nsf/0/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D)>. Kts. myös <<http://www.russia-direct.org/russian-media/russia-latin-america-cold-war-redux>>, <[http://russiancouncil.ru/en/inner/?id\\_4=4352#top-content](http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=4352#top-content)>.

<sup>118</sup> Sakwa (2015), s. 113. Analyysia BRICS-maiden äänestyspäätöksistä <<http://thediplomat.com/2014/03/why-did-brics-back-russia-on-crimea/>>.



poliittisista syistä, sillä ainoastaan Pohjois-Korea on ilmaissut pitävänsä Krimin liittämistä Venäjään kansainvälisen oikeuden mukaisena.

ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen presidentti Ilkka Kanerva antoi lausunnon Krimin liittamisesta Venäjään ko. tapahtuman 1-vuotispäivänä. Hän totesi yksikantaan, että liittäminen oli kansainvälisen oikeuden selvä loukkaus ja sellainen se on myös vuotta myöhemmin. Maailman ei tule koskaan unohtaa tätä ilmiselvää loukkausta.<sup>119</sup>

## **Yksimielinen Venäjä**

Virallinen Venäjä on ollut ulospäin hyvin yksimielisesti presidentti Putinin politiikan takana. Kun hallitus oli julistanut Krimin venäläisväestön olevan vaarassa, federaatiokokous antoi välittömästi presidentille avoimen valtakirjan asevoiman käyttöön. Vain päivä Krimin ja Venäjän liittosopimuksen allekirjoittamisen (18.3.2014) jälkeen Venäjän perustuslakituomioistuimien vahvasti yksimielisesti tämän sopimuksen ja Krimin tulevan liittämisen olevan perustuslain mukaisia. 20.3.2014 duumassa äänestettiin Krimin liittamisesta Venäjään murskaluvuin 445-1.<sup>120</sup> Lisäksi, maan oikeusvaltion ongelmia alleviivaten, useat duuman jäsenet vaativat vastaan äänestäneen Ilja Ponomarjovin erottamista kansanedustajan tehtävistään.<sup>121</sup> Kun hän ei suostunut eroamaan, liittovaltion haastemies jäädytti hänen pankkitilinsä ja hänen poliittinen uransa muodostui mahdottomaksi. Hän on paennut Yhdysvaltoihin, ilmeisesti ilman aikeita palata takaisin. Kukaan ei ole Venäjällä tietääksemme julkisesti nostanut esiin Krimin liittämiseen liittyviä oikeusongelmia, esimerkiksi Venäjän perustuslain 15 (4) pykälää.

## **Itä-Ukrainan separatistien tukeminen**

Krimin liittämistä seuranneina kuukausina huomio siirtyi Itä-Ukrainaan, jossa verinen sisällissota Venäjän tukemien separatistien ja Ukrainan keskushallituksen välillä saatiin ainakin väliaikaisen päätökseen vasta maaliskuussa 2015. Kapinalliset ovat ottaneet asevoimin haltuunsa useita maakuntia ja julistaneet kaksi itsenäistä valtiota – Donetskin ja Luhanskin kansantasavallat. Nämä perustivat vielä keskenään Novorossijan Konfедераation 24.4.2014.<sup>122</sup> Venäjä on kiistänyt oman sotilaallisen roolinsa Itä-Ukrainassa, eikä ole toistaiseksi jäänyt yksiselitteisesti ja kiistatta kiinni. Epäsuoria todisteita on kuitenkin runsaasti, viimeisimpänä Minsk II sopimuksen artikla, joka nimenomaisesti todistaa Venäjän toimittaneen tiettyjä asejärjestelmiä separatisteille.<sup>123</sup> Ulkopuolisille tarkkailijoille on

<sup>119</sup> OSCE, *Press Release on the Parliamentary Assembly's meeting in Copenhagen*, 18.3.2015.

<sup>120</sup> <<http://tass.ru/en/russia/724601>>.

<sup>121</sup> <[http://www.nytimes.com/2014/03/29/world/europe/Russia-Duma-Crimea.html?\\_r=1](http://www.nytimes.com/2014/03/29/world/europe/Russia-Duma-Crimea.html?_r=1)>.

<sup>122</sup> <<http://separatism-in-europe.silk.co/page/Novorossiya>>; sekä A. Rác & A. Moshes: *Not Another Transnistria: How Sustainable is Separatism in Eastern Ukraine?*, Ulkopoliittinen instituutti 2014.

<sup>123</sup> A. Rác ja S. Saari: *The New Minsk Ceasefire. A Breakthrough, or Just a Mirage in the Ukrainian Conflict Settlement*, Ulkopoliittinen instituutti 5/2015. Minsk II sopimus analysoituna Euroopan parlamentin sivuilla: <<http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-548991-Minsk-peace-summit-FINAL.pdf>>.

muutenkin ollut selvää, että kapinalliset eivät olisi pärjänneet ilman Venäjän toimittamaa massiivista aseapua. Ei ole kuitenkaan tiedossa, kuinka suuressa määrin venäläisjoukot ovat osallistuneet sodankäyntiin ja miltä osin ne ovat olleet Venäjän armeijan sotilaita ja miltä osin puolisolitaallisia joukkoja tai vapaaehtoisia.

Ranskan ja Saksan välitysyritysten tuloksina Ukraina, Venäjä ja Donetskin ja Luhanskin separatistijohtajat suostuivat allekirjoittamaan ensimmäisen Minskin sopimuksen<sup>124</sup> 9.9.2014. Kyseessä oli yhtäältä sekä aseleposopimus että poliittinen sopimus Itä-Ukrainan taisteluiden ja separatismien lopettamisesta. Valitettavasti sopimusta ei päästy ikinä toteuttamaan poliittisten osioiden osalta, sillä niiden edellytykseksi asetettu tulitauko ei pitänyt. Minsk II sopimus ei teknisesti ottaen ole erillinen sopimus, vaan ainoastaan uusi yritys saattaa ensimmäinen Minskin sopimus uudelleen voimaan tulitaukoehtoja muuttamalla. Tämä sopimus on pysynyt voimassa allekirjoituksesta 15.2.2015 eteenpäin, joskin sopimusta valvova ETYJ on raportoinut tulitauon rakoilleen paikoitellen edelleen.<sup>125</sup>

Sopimuksen poliittiset osiot vahvistavat täyden armahduksen separatistijohdolle näiden toiminnasta Donetskin ja Luhanskin provinseissa. Ne myös velvoittavat Ukrainan laatimaan 30 päivän kuluessa lain kapinallisalueiden erityisasemasta, aloittamaan alueen taloudellisen jälleenrakennuksen ja vuoden loppuun mennessä laatimaan perustuslainmuutoksen, jossa kapinallisalueille varmistetaan laaja autonomia. Vaikka Ukraina joutui tekemään paljon myönnytyksiä, se on saanut vihdoin hengähdysaikaa taisteluista eikä sopimus velvoita sitä liittovaltiomalliin. Mahdollinen Ukrainan liittovaltiomalli olisi antanut vain noin 5 %:a Ukrainan kansasta edustaville kapinallisille tosiasiallisen veto-oikeuden kaikkiin Ukrainan isoihin päätöksiin. Ukrainan parlamentti hyväksyi sovitus 17.3.2015 ”lain kapinallisalueista”, joka on ensimmäinen Minskin sopimuksen askel kohti Itä-Ukrainan itsehallintoa.<sup>126</sup> Laki on kritisoitu niin Ukrainan kansallismielisten, separatistien kuin Venäjänkin tahoilta. Laki edellyttää kapinallisalueilta Ukrainan lain mukaisia paikallisvaaleja, joita valvovat kansainväliset vaalitarkkailijat (toisin kuin Donetskin ja Luhanskin itse järjestämiään ”vaaleja” 2.11.2014, joissa ei ollut puolueettomia tarkkailijoita ja joita Venäjäkään ei tunnustanut legitimeiksi), ennen kuin niille voidaan antaa autonominen erityisasema. Lisäksi laki vaatii ”laittomien aseistettujen joukkojen” vetäytymistä alueelta, viitaten Venäjän väitettyihin sotavoimiin alueella. Lain edellyttämiä paikallisvaaleja ei ole onnistuttu järjestämään.

Kansainvälisistä järjestöistä vetovastuun on ottanut ETYJ, pyrkien edesauttamaan Itä-Ukrainan kriisin ratkaisemista rauhanomaisesti ja valvomaan sovittujen päätösten noudattamista. Konsensus-päätöksellä toimiva ETYJ on Venäjälle mieluinen järjestö, sillä se ei kykene tekemään päätöksiä Venäjän tahdon vastaisesti. Niinpä Venäjä suostui ETYJ:n

---

<sup>124</sup> <<http://kiev1.org/en/minskiy-protokol.html>>.

<sup>125</sup> <<http://www.osce.org/ukraine-smm/reports>>.

<sup>126</sup> <[www.ukrweekly.com/uwwwp/rada-oks-bill-on-east-special-status/](http://www.ukrweekly.com/uwwwp/rada-oks-bill-on-east-special-status/)>.

rajatarkkailijoiden toimintaan Donetskin ja Luhanskin alueilla, mutta vesitti heidän mandaattinsa vähämerkitykselliseksi.<sup>127</sup>

*Johtopäätöksenäimme* Itä-Ukrainan taisteluiden osalta voidaan todeta, että Venäjä on ollut aktiivisesti mukana vähintään aseavun ja ”vapaaehtoisten” sotilaiden muodossa ja että ilmeisesti Kremlin tavoitteisiin kuuluu edelleen Ukrainan sisäinen hajaannus. Se pyrkii saattamaan maan takaisin etupiiriinsä kyseenalaistamalla Ukrainan alueellista yhtenäisyyttä. Venäjälle olisi mieluisinta, että Ukraina liittyisi Euraasian unioniin ja Kollektiivisen turvallisuuden järjestöön, jolloin se olisi tiiviisti integroitunut Venäjän ohjaukseen tulevaisuudessa. Lisäksi useat asiantuntijat ovat määrittäneet Ukrainan liittymisen olevan ehdoton edellytys sille, että Euraasian unionista voisi kasvaa todellinen, merkittävä kansainvälinen toimija ja vahva talousalue.<sup>128</sup> Liittyminen vaatisi kuitenkin poliittista täyskäännöstä Ukrainan johdossa, mikä ei vaikuta todennäköiseltä skenaariolta. Näin ollen Venäjän lyhyen aikavälin tavoitteena lienee säilyttää Ukraina hajanaisena - hieman Bosnia-Herzegovinan tyyliisesti – ja edesauttaa valtion muuttamista nimellisesti yhtenäiseksi liittovaltioksi, jota Venäjä voi ohjata ulkopoliittisesti itäisten maankuntien veto-oikeuden kautta.<sup>129</sup>

Minskin sopimuksen mukainen perustuslakimuutos tulee sanelemaan tulevaisuuden suunnan. Ukraina tuskin tulee antamaan kapinallisalueille Venäjän toivomaa veto-oikeutta. Vaikka se antaisi näille kuinka laajan itsehallinnon, voi olla, että kapinalliset ja Venäjä eivät tule hyväksymään perustuslakimuutoksia riittävinä. Vaarana olisi tällöin taisteluiden jatkuminen, joissa Itä-Ukraina yrittäisi vallata lisää alueita saadakseen paremmat neuvotteluvaltit perustuslakineuvotteluihin. Vähemmän väkivaltaisessa skenaariossa syntyisi pitkittynyt, jäänyt konflikti Abhasian, Etelä-Ossetian ja Transnistrian malliin, jota Venäjä todennäköisesti vielä ruokkisi tunnustamalla Novorossijan itsenäisyyden Ukrainasta vedoten taas omaan kansainvälisoikeudelliseen tulkintaansa Kosovon ennakkotapauksesta.

## ”Lawfare”

Venäjä on myös pyrkinyt käymään Ukrainaa vastaan ns. ”oikeussotaa” (*lawfare*) osana informaationsodan kampanjaansa. Venäjän valtakunnansyyttäjä Juri Tšaika ilmoitti elokuussa 2014 rakentavansa oikeusjuttua kansainväliseen rikostuomioistuimeen Haagiin, jossa Venäjä syyttää Ukrainaa ”kansanmurhasta”<sup>130</sup>. Tämä vaikuttaa kuuluvan pyrkimykseen käyttää

<sup>127</sup> ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen presidentin Ilkka Kanervan haastatteluvastaus, 1.4.2015.

<sup>128</sup> Esim. R. Weitz: *After Ukraine, Putin’s Eurasian Union Could be Dead on Arrival*, *World Politics Review* 6.1.2015; <<http://foreignpolicy.com/2015/01/06/putins-urasian-dream-is-over-before-it-began/>>; <<http://www.globalsecurity.org/military/world/int/eeu.htm>>.

<sup>129</sup> Kts. esim. V. Ryzkov: *Putin’s Federalization Card in Ukraine*, *The Moscow Times* 7.4.2014.

<sup>130</sup> <<http://russian.rt.com/article/43462>>. Kansanmurha tai joukkotuhonta määritellään juridisesti Haagin kansainvälisen rikostuomioistuimen peruskirjan artikla 2 mukaisesti ”pyrkimykseksi tuhota, kokonaan tai osittain, kansallinen, etninen, rodullinen tai vastaava ryhmä”, esimerkiksi fyysisesti tuhoten tai altistaen nämä sellaisiin olosuhteisiin, joista seuraa ryhmän tuhoutuminen. Tällä rikosmuodolla ei ole mitään yhteyttä Ukrainan tilanteeseen, jossa neljä eri kansainvälistä ja riippumatonta ihmisoikeuksien noudattamisen valvontaan erikoistunutta valtuuskuntaa totesivat, että venäläisvähemmistö

kaikkia käytettävissä olevia keinoja, nyt myös kansainvälisiä oikeusistuimia, kyseenalaistaakseen Ukrainan hallinnon - jota Venäjän lehdistössä kutsutaan jatkuvasti ”juntaksi” - legitimiisyyttä. Juttu ei ole (huhtikuussa 2016) kansainvälisen rikostuomioistuimen käsittelylistalla. Vastavetona Ukraina on niin ikään haastanut Venäjän kansainvälisiin tuomioistuimiin. Marraskuussa 2014 Ukraina nosti kaksi eri kannetta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa Venäjää vastaan. Ukraina on lisäksi nostanut kaksi eri kannetta Tukholman kansainvälisessä välitystuomioistuimessa koskien sen kaasukiistaa Venäjän valtio-omisteisen kaasujätin Gazpromin kanssa. Ukraina on myös pyytänyt kansainvälistä rikostuomioistuinta tutkimaan väitetyjä sotarikoksia Krimillä ja Itä-Ukrainassa.<sup>131</sup>

## Pakotteet

Venäjän johto vähätteli sille asetettujen pakotteiden vaikutusta pitkään. Kuitenkin ruplan joulukuun 2014 syöksyn jälkeen presidentti Putin on sanonut lännen aiheuttaneen Venäjän talouskriisin<sup>132</sup>, toisaalta pakotteiden ja toisaalta raakaöljyn hinnan keinotekoisen pudotuksen avulla.<sup>133</sup> Yhdysvaltojen, EU:n, Kanadan, Australian ja Japanin asettamat pakotteet olivat pitkään lähinnä symbolisia, mutta niitä laajennettiin kesällä 2014 Itä-Ukrainan taisteluiden kiihtyessä ja vielä lisää, kun Malaysia Airlinesin lento 17 ammuttiin alas Torezin kaupungin yläpuolella Itä-Ukrainassa.<sup>134</sup> Heinäkuun lopulla toteutettiin pakotteiden ns. kolmas kierros, joka käytännössä estää Venäjän valtion tukemien yrityksiä saamasta rahoitusta EU:n rahoitusmarkkinoilta.<sup>135</sup> Yhdysvaltojen osalta tämä oli tehty jo aikaisemmin. Näillä rajoituksilla on merkittäviä negatiivisia vaikutuksia Venäjän talouteen, mutta samalla EU:n jäsenmaista mm. Iso-Britannia, Ranska, Italia ja Itävalta kokevat isoja taloudellisia menetyksiä. Venäjälle on käynyt nyt Ukrainan kriisin yhteydessä tuskallisesti selväksi, kuinka talouksien keskinäisriippuvuus sekä sen oman talouden raaka-aineiden vientiin perustuva yksipuolisuus tekevät siitä haavoittuvaisen pakotteille.

Venäjään on kohdistettu myös merkittäviä ei-taloudellisia sanktioita. Johtavien teollisuusmaiden G-8 ryhmä päätti sulkea Venäjän toistaiseksi järjestön ulkopuolelle

---

ei ollut minkäänlaisessa vaarassa. Ainakaan maaliskuuhun 2016 mennessä kansainvälinen rikostuomioistuin ei ole vastaanottanut Venäjältä tutkintapyyntöä Ukrainasta. Tammikuussa 2016 kansainvälinen rikostuomioistuin on sen sijaan alkanut käsitellä Georgian kannetta Etelä-Ossetiassa mahdollisesti suoritetuista sotarikoksista. <[https://www.icc-cpi.int/en\\_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/Pages/situations%20index.aspx](https://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/Pages/situations%20index.aspx)>.

<sup>131</sup> <<http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-icc-idUSKBN0N812J20150417>>.

<sup>132</sup> <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/47173>>.

<sup>133</sup> <<http://www.theguardian.com/world/2014/dec/18/rouble-collapse-putin-russia-president-economy-crisis>>.

<sup>134</sup> Pakotepolitiikan asiantuntija Clara Portela on arvioinut, että EU on kyennyt osoittamaan historiallista yhtenäisyyttä pakotepäätöksissään Venäjää vastaan siksi, että Venäjä loukkaa kansainvälistä oikeutta aivan EU:n naapurissa. HS 16.3.2015. Kts. myös C. Portela: *Member States Resistance to EU Foreign Policy Sanctions*, *European Foreign Affairs Review*, Vol. 20, Issue 1 (2015) s. 39-61.

<sup>135</sup> <[http://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu\\_sanctions/index\\_en.htm](http://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu_sanctions/index_en.htm)>.

23.4.2014.<sup>136</sup> Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous pidatti Venäjältä äänestysoikeuden järjestössä 10.4.2014 tammikuuhun 2015 saakka. Järjestön päätöslauselma, joka hyväksyttiin äänin 145 puolesta, 21 vastaan, 22 pidättäytyessä, tuomitsi Venäjän toiminnan Krimillä ”ilman mitään epäilyä, vakavaksi kansainvälisen oikeuden rikkomukseksi”.<sup>137</sup>

Venäjän poliittisessa eliitissä nähdään pakotteet seurauksena lännen systemaattisesta pyrkimyksestä heikentää Venäjää, eikä niinkään sen toiminnasta Krimillä ja Itä-Ukrainassa.<sup>138</sup> Lisäksi, jatkona näkemyksilleen ”värivallankumouksista” Yhdysvaltojen tiedustelupalvelun organisoimina ja suunnittelemina vallanvaihdoksina, Kreml näkee länsimaiden pakotteet ja öljyn hinnalla keinottelun pyrkimyksenä kaataa Putinin hallinto.<sup>139</sup>

### **Johtopäätöksiä Venäjän toiminnasta Ukrainassa**

Edellä tässä raportissa olemme osoittaneet rajoitettua ymmärrystä Venäjän sotilaspoliittisille perusteluille sen toiminnalle Ukrainassa, mutta Venäjän kansainvälisoikeudellisiin argumenteihin ymmärryksemme ei ulotu. Venäjän toiminta on loukannut niin selkeästi Ukrainan suvereenisuutta sekä asevoiman käytön tai sillä uhkaamisen kieltoa. Loukkaukset, joissa YK:n jäsenvaltio kaappaa toiselta osan sen valtioalueesta, ovat olleet äärimmäisen harvinaisia.

Venäjän perustelut toiminnalleen Krimillä ja Itä-Ukrainan sotaan osallistumisen kategorinen kiistäminen avaavat huolestuttavia näköaloja Kremlin tämän hetken ulkopolitiikkaan. Venäjän kansainvälisoikeudelliset perustelut ovat olemassa olevien tosiasioiden valossa kömpelöitä ja kestäättömiä.<sup>140</sup> Ne ovat aikaansaaneet huolestuneen kansainvälisen keskustelun ja epäilyksiä siitä, että Venäjän nykyjohto katsoo oikeudekseen rikkoa kansainvälisen oikeuden perustavanlaatuisiakin normeja kokiessaan etunsa uhatuiksi. Nykyjohto vaikuttaa kääntäneen Venäjän politiikan aggressiiviseksi ja vaaralliseksi lähiulkomailleen – etenkin niille jotka ovat politiikassaan suuntautuneet kohti länttä ja etääntyneet vastaavasti Venäjältä.

---

<sup>136</sup> <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/10720297/G8-suspends-Russia-for-annexation-of-Crimea.html>>.

<sup>137</sup> <<http://assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-EN.asp?newsid=4982&cat=8>>.

<sup>138</sup> Näkemyksiä: <<http://russia-insider.com/en/politics/2015/02/18/3620>>; <<http://www.voanews.com/content/russias-putin-defends-annexation-of-crimea/2545475.html>>; <<http://sputniknews.com/politics/20151215/1031763252/us-europe-russia-sanctions.html>>.

<sup>139</sup> Tähän on viitannut suoraan mm. ulkoministeri Lavrov lehdistötilaisuudessa 21.11.2014.

<sup>140</sup> Kts. esim. Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht Krim-teemanumero (Vol. 75, 2015), erityisesti artikkeli O. Merezhko: *Crimea's Annexation by Russia – Contradictions of the New Russian Doctrine of International Law* (s. 167-194); sekä M. Nikouei ja M. Zamani: *The Secession of Crimea: Where Does International Law Stand?*, Nordic Journal of International Law, Vol. 85, No. 1 (2016) s. 37-64.

## Ukrainan kriisin ratkaisemisen heikot tulevaisuudennäkymät

Ukrainan konfliktin ratkaiseminen kestäväällä tavalla on vaikeaa. Tilanne olisi tärkeää saada palautettua entiselleen, mutta kansainvälinen välitystoiminta osapuolten välillä on ollut vaikeaa jo Itä-Ukrainan tapahtumien osalta ja Krimin kysymystä ei ole vielä edes kunnolla alettu käsittelemään. Konfliktin ”jäätyminen” on todennäköinen uhkakuva. Länsimaissa realistisen koulukunnan edustajat ovat puoltaneet Ukrainan julistautumista puolueettomaksi tai liittoutumattomaksi, viitaten kylmän sodan aikaiseen Suomeen onnistuneena esimerkkinä – heitä ovat olleet mm. Yhdysvaltojen aiempien vuosikymmenten voimahahmot Henry Kissinger ja Zbigniew Brzezinski.<sup>141</sup>

Tunnettu venäläinen asiantuntija Sergei Karaganov, joka toimi vaikutusvaltaisen ajatushautomon ”Ulko- ja puolustuspoliittisen neuvoston” puheenjohtajana vuosina 1992–2012 ja joka on toiminut neuvonantajana sekä Jeltsinille että Putinille, on esittänyt oman ehdotuksensa.<sup>142</sup> Hänen mukaansa Ukrainasta pitäisi tehdä alue, jonka kehitykseen osallistuvat sekä Venäjä että EU. Se liittyisi EU:hun assosiaatiosopimuksella ja Euraasian tulliliittoon virallisena jäsenenä. Kompromissiratkaisuna Ukrainan perustuslakiin tulisi kirjata, että maa pysyy ikuisesti puolueettomana, ja ulkovaltojen tulee antaa siitä takuut. Itä- ja Kaakkois-Ukrainalle tulee antaa nykyistä suurempi kulttuurinen autonomia. Venäjä on hänen mukaansa nousemassa lännenvastaisten nousevien valtojen symboliseksi edustajaksi.

Karaganovin ehdotukset eivät kuitenkaan liene toteuttamiskelpoisia. Ukraina oli kirjannut vuonna 2010 – Venäjän painostuksesta – perustuslakiinsa olevansa puolueeton ja liittoutumaton valtio, ja se ei ehkäissyt Venäjän aggressiota. Lisäksi ehdotus ulkovaltojen takuista kuulostaa varmasti sanahelinältä Ukrainan johdolle, jolla oli ”takuut” turvallisuudestaan ja rajoistaan useiden eri kansainvälisten sopimusten ja erityisesti Budapestin Memorandumien (1994) perusteella, tämänkään estämättä Venäjää toimimasta. Tästä johtuvan luottamuspuolan huomioiminen on keskeistä kompromissiratkaisujen suunnittelussa.

---

<sup>141</sup> <[https://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9\\_story.html](https://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html)>; <<http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-04-11/brzezinski-sees-finlandization-of-ukraine-as-deal-maker>>.

<sup>142</sup> S. Karaganov: *Suurvallat törmäyskurssilla*, Ulkopoliittikka 4/2014 (alun perin julkaistu Russia in Global Affairs- lehdessä 2014).

## 7. Psykologinen sodankäynti ja hybridi-sodankäynti

Heti aluksi on syytä tarkentaa, että otsikossa käytetty termi ”sodankäynti” on ymmärrettävä laajassa merkityksessä, sillä tämänkaltaisen sodankäynnin tarkoituksena on kohteen suostuttaminen johonkin sille itselleen epäedulliseen toimeen ilman laajamittaista asevoiman käyttöä sitä vastaan. Tavoitteiden edistämiseen voidaan käyttää mm. informaatioisotaa monine eri muotoineen, kybersotaa, painostusta, hämäysoperaatioita ja tunnusettomia asejoukkoja. Tavoitteena voi olla aseellisen hyökkäyksen tai valtauksen valmistelu.

Psykologinen sodankäynti sekä hybridisodankäynti eivät ole uusia ilmiöitä, mutta Venäjä onnistui niiden käytössä poikkeuksellisen tehokkaasti Krimillä. Asevoimaa käytettiin vain rajoitettuihin, tarkoin suunniteltuihin operaatioihin. Tärkeän osan asevoiman käytöstä suorittivat erikoiskoulutetut joukot, joiden yhteyttä Venäjään ei ollut helppoa todistaa. Lopputuloksena Ukrainan Krimillä sijainneet asevoimat eivät edes yrittäneet estää niemimaan valtausta. Venäjällä oli toki erittäin edullinen lähtökohtatilanne, sillä sen joukkoja oli laillisesti suuria määriä Sevastopolin tukikohdassa ja alueen enemmistö on etnisiä venäläisiä. Kansanäänestys oli helppo toteuttaa nopeasti kun alue oli saatu hallintaan.

Huomiota tulee tässä yhteydessä kiinnittää erityisesti Moldovan separatistiseen ”Transnistrian tasavaltaan”, 1990-luvun alusta asti tosiasiallisesti Moldovan kontrollin ulottumattomissa olleeseen alueeseen, jossa tosiasiallista valtaa pitävä noin 30 % venäläisvähemmistö on jatkuvasti vahvistanut halunsa liittyä Venäjään. Provinssissa sijaitsee noin 1200 sotilaan vahvuinen venäläinen joukko-osasto. EU:n piiristä on toistuvasti vaadittu Venäjää vetämään nämä joukot Transnistriasta Tae-sopimuksen nojalla, mutta Venäjä on kieltäytynyt ja on 10.3.2015 ilmoittanut vetäytyvänsä koko sopimuksesta. 18.3.2014, Krimin esimerkin innoittamina, Transnistrian venäläisedustajat pyysivät Moskovalta ”tasavallan” liittämistä Venäjään. Muun muassa Romania on varoitellut EU:n piirissä Moldovan alueellisen koskemattomuuden olevan vaarassa.

Latvian puolustusakatemian tutkija Janis Berzins laati huhtikuussa 2014 julkaistun, kiinnostavan tutkimusraportin Venäjän sodankäynnistä Ukrainassa ja sen heijastuksista Latvian puolustuspolitiikkaan.<sup>143</sup> Kirjoittajan mukaan Venäjä näkee sodankäynnin uudeksi ulottuvuudeksi ihmismielet, joihin pyritään vaikuttamaan viestinnän ja psykologisen sodankäynnin keinoin. Tämänkaltaisessa sodankäynnissä tietojen hankinta ja vakoilu ovat tärkeitä perustoimenpiteitä. Tietoliikenteen vakoilu onkin osoittautunut hyödylliseksi keinoksi etenkin suurvalloille.

Hybridi-sodankäynnin strategia etenee Berzinsin mukaan vaiheittain. Tärkeän ensimmäisen vaiheen tarkoituksena on luoda edulliset olosuhteet jatkotoimille. Käytössä ovat erilaiset

---

<sup>143</sup> J. Berzins: *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*, National Defense Academy of Latvia – Center for Security and Strategic Research, April 2014.

kommunikaatiokanavat. Toiseen vaiheeseen kuuluu erilaisia vääristelyoperaatioita. Seuraavassa vaiheessa otetaan käyttöön painostus, lahjonta ja pelottelu. Mukaan otetaan myös sotilaallisen voiman osoituksia ja ryhdytään käyttämään vaikeasti identifioitavia yksityisiä turvallisuusyrityksiä. Sitten käytetään erilaisia aggressiivisia keinoja yhteiskunnan saamiseksi sekaisin ja suoritetaan jatkuvaa ilmatilan häirintää.

Hybridisodankäynnissä aggressiiviselle osapuolelle on tärkeää, että se saa levitetyn erimielisyyttä, pelkoja, huhuja ja vääriä tietoja kohdevaltion väestön keskuuteen ja lisätyksi etnisten, uskonnollisten ja poliittisten ryhmien välisiä ristiriitoja – siis kaikkea mikä heikentää väestön yhtenäisyyttä ja puolustustahtoa. On edullista, jos kohdevaltion normaali toiminta saadaan sekaisin ja väestö ahdistuksen valtaan. Vahvempia lisätoimenpiteitä tarvittaneen kohdevaltion asevoimien saattamiseksi epätietoisuuden tilaan.

Jos suurvalta ottaa pienen naapurinsa kohteeksi, tuo naapuri joutuu puolustuskannalle. Suurvalta voi pyrkiä levittämään aggressiivista informaatiota siten, että kohdevaltio ei voi olla varma onko informaation takana suurvallan valtiovalta. Kohdevaltio pyrkii siis vastaamaan varovaisesti, jotta se ei omalla toiminnallaan pahentaisi tilannetta. Tämä johtaa todennäköisesti siihen, että sen yltiö-varovainen vasta-argumentointi ei ole tehokasta. Pienen kohdevaltion ei ole hyvä joutua tämän kaltaisen ”kissa ja hiiri – leikin” kohteeksi. Siksi on tärkeää, että sillä on tukena jokin tai joitakin kansainvälisiä alueellisia järjestöjä, liittolaisuuksia tai vastaavia.

Konkreettisesti tilanteessa suurvallalle on tarjolla suuri määrä erilaisia epäsuoran sodankäynnin muotoja, joilla kohdevaltio tai tietty alue pyritään saamaan polvilleen. Kohteen täytyy olla hyvin tietoinen ja valmistautunut vastaanottamaan erilaisia syytöksiä ja hyökkäyksiä sekä reagoimaan niihin.

Venäjän ja Viron välit kiristyivät alkuvuodesta 2007, kun Viron viranomaiset päättivät siirtää Tallinnan keskeisellä aukiolla sijaitsevan neuvostoajan sankaripatsaan hautausmaan reunaan. Patsas oli joutunut useampaan otteeseen töhrinnän kohteeksi. Virolaisille patsas on miehityksen symboli kun taas venäläisille se on toisen maailmansodan ankarien taisteluiden voittajan symboli. Viro on kehittynyt nopeasti ns. paperittomaksi e-yhteiskunnaksi, jossa monet asiat hoidetaan sähköisesti. Tämän varjopuolet tulivat esiin kun Viro joutui toukokuussa 2007 laajamittaisen kyberhyökkäyksen kohteeksi. Hyökkäyksen kohteet olivat laajat – tärkeät valtioelimet kuten parlamentti, ministeriöt ja presidentin kanslia; poliittiset puolueet; sekä yksityispuolelta monet pankit ja media.<sup>144</sup> Näiden instituutioiden websivut ja tietokoneohjelmat lakkasivat toimimasta. Hyökkäyksestä oli suurta haittaa Viron julkiselle elämälle ja talouselämälle. Siitä ei kuitenkaan aiheutunut ihmisuhreja eikä sitä ollut suunnattu maan vedenjakelujärjestelmää, energiajärjestelmää eikä julkista liikennettä vastaan. Hyökkäystä voisi pitää YK:n peruskirjan voimankäytön kiellon loukkauksena, jos olisi saatu

---

<sup>144</sup> M. Roscini: *World Wide Warfare – Jus ad bellum and the Use of Cyber Force*, Max Planck Yearbook of United Nations Law, Vol. 14 (2010) s. 85-130, sivulla 89.



varmuudella selville, oliko jokin valtio hyökkäyksen takana.<sup>145</sup> Vahvat epäilyt kohdistuivat Venäjän valtiovaltaan, mutta tätä ei voitu todistaa. Näin asiaa oli vaikea analysoida kansainvälisen oikeuden näkökulmasta.

Psykologinen ja hybridi-sodankäynti ovat vaikea ilmiö kansainväliselle oikeudelle säänneltäväksi ja rajoitettavaksi. Yksi perimmäinen tukipilari on asevoiman käytön ja sillä uhkaamisen kieltö, jonka kriteerien täytyminen vaatii kuitenkin selvästi identifioitavaa aggressiivista toimintaa tai sellaisella uhkaamisesta.<sup>146</sup> Hybridi-sodankäynnin harjoittaja pyrkinee välttämään sellaista laajempaa aseellista hyökkäystä tai sitä vastaavaa aggressiivista toimintaa, jonka voidaan selvästi katsoa lankeavan YK:n peruskirjan 2(4) kiellon tai sitä tarkentavan yleiskokouksen vuoden 1974 hyökkäyskäsitteen määritelmän piiriin. Tuo valtio käyttää mielellään sellaisia puolisoitilallisia joukkoja, joiden identifioiminen on vaikeaa.

Parempaan suojan kohdevaltiolle tarjoaa valtion suvereenisuuden loukkaamisen kieltö. Kiellon rikkomiseen riittää, että valtiosta X siirtyy rajan yli valtioon Y vapaaehtoisista koostuvia asejoukkoja tai valtio X lähettää aseita valtion Y kapinallisille. Lisäksi vaaditaan, että kun Y:n hallitus valittaa asiasta X:lle, tämän hallinto ei ryhdy toimenpiteisiin selvittääkseen asiaa ja ehkäistäkseen vastaavan toistumisen. Kun ajatellaan Itä-Ukrainan tilannetta, Venäjä ei ole jäänyt suoraan kiinni joukkojen ja aseiden lähettämisestä rajan yli Ukrainan kapinallisille, vaikka epäsuoria todisteita on paljon. Toisaalta Venäjä ei ole mitenkään osoittanut, että se olisi pyrkinyt estämään joukkojen ja aseistuksen kulkeutumisen Venäjältä Itä-Ukrainan kapinallisille, vaikka sillä on tällainen velvollisuus. Se ei voi välttää syytöstä Ukrainan alueellisen suvereenisuuden loukkaamisesta. Valitettavasti kansainvälinen yhteisö ei ole kuitenkaan kyennyt estämään tätä Venäjän aggressiivista politiikkaa.

Psykologisesta sodankäynnistä ja hybridihyökkäyksestä keskustellaan kansainvälisellä alalla vilkkaasti. Sääntelytarvetta on, mutta yhteisten sääntöjen luominen on poikkeuksellisen haastavaa epäsuoran tai peitelty sodankäynnin kontekstissa. Valtioiden täytyy vain varautua erilaisiin epäsuoran sodankäynnin muotoihin ja tehdä yhteistyötä hybridihyökkäysten torjumiseksi. Venäjän naapurimaissa ja erityisesti lähiulkomaissa tarve varautumiseen on ilmiselvää.

---

<sup>145</sup> Kts. esim. S. Shackelford: *From Nuclear War to Net War: Analogizing Cyber Attacks in International Law*, Berkeley Journal of International Law, Vol 25, No. 3 (2009) s. 192-251; sekä D. Hollis: *Why States Need and International Law for Information Operations*, Lewis and Clark Law Review, Vol. 11 (2007) s. 1023-1061.

<sup>146</sup> Hyvä yhteenveto "aseellisen hyökkäyksen" määritelmästä löytyy mm. K. Zemanek: *Armed Attack*, Oxford Public International Law Online (2013), <<http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e241>>.

## 8. Venäjä kansainvälisessä politiikassa vuodesta 2014 eteenpäin

### Venäjä kansainvälispoliittisena toimijana

Seuraavaksi esittelemme analyysiamme Venäjästä kansainvälispoliittisena toimijana vuodesta 2014 eteenpäin. Tarkastelemme sekä Venäjän että ulkovaltojen muuttunutta kuvaa Venäjästä, tämän muutoksen syitä sekä mahdollisia tulevaisuuden skenaarioita.

Nyky-Venäjänsen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa on *kolme päätasoa*: 1) Venäjän elintärkeät puolustukselliset intressit entisen Neuvostoliiton alueella ja muilla raja-alueillaan, 2) dominoivan aseman ylläpito lähialueilla ja tähän liittyen ”lähiulkomaiden” integroiminen Venäjän valtapiiriin etenkin Euraasian unionia kehittämällä, 3) Venäjän suurvalta-aseman turvaaminen tulevaisuuden moninapaisessa maailmassa.<sup>147</sup>

Suhteessa elintärkeisiin puolustuksellisiin etuihinsa Venäjä kokee länsivaltojen pyrkivän patoamaan sen ”luonnollista” vaikutusvaltaa ja integraatiosuunnitelmia piirittämällä sen lännelle ystävällismielisillä hallituksilla, jotka nostetaan valtaan ns. värivallankumouksissa.<sup>148</sup> Tällä aikaansaadaan Naton laajeneminen kohti Venäjän rajoja. Venäjä on pettynyt siihen, että länsivallat jatkuvasti toisaalta kokevat sen vihollisena ja toisaalta eivät kohtele sitä tasavertaisena suurvaltana. Mikäli Venäjä haastetaan rajojensa tuntumassa, se on valmis melkein mihin vain, koska se kokee välttämättömäksi puolustuksellisen etupiirin.<sup>149</sup> Lähimaista tärkeimpiä ovat Ukraina ja Valko-Venäjä, jotka täytyy ehdottomasti pitää poissa Natosta.<sup>150</sup> Muista lähiulkomaista ajankohtaisimpia ovat Georgia ja luultavasti Moldova. Georgia on varoitellut Venäjän suunnittelevan Abhasian ja Etelä-Ossetian virallista liittämistä itseensä. Venäjä on mm. joulukuussa 2014 allekirjoittanut Abhasian kanssa mittavan poliittisen sopimuksen ”liittoutumisesta ja strategisesta

---

<sup>147</sup> M. Omelicheva: *Russian Foreign Policy: A Guest for Great Power Status in a Multipolar World* teoksessa R. Beasley, J. Kaarbo, J. Lantis ja M. Snarr (ed.): *Foreign Policy in Comparative Perspective*, CQ Press 2012, s. 94–117; Venäjän ulkoministeriön ulkopolitiittiset doktriinit, 28.6.2000 ja 12.2.2013; B. Lilly: *Russian Foreign Policy toward Missile Defense: Actors, Motivations, and Influence*, Lexington Books 2014, s. 26; sekä A. Clunan: *The Social Construction of Russia's Resurgence: Aspirations, Identity, and Security Interests*, John Hopkins University Press 2009, s. 127.

<sup>148</sup> Presidentti Putin on viitannut tähän ”patoamispolitiikkaan” useasti. Mm. puheessaan Duumalle 4.12.2014 hän viittasi siihen kahteen otteeseen. <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/47173>>. ”Värivallankumoukset” on myös nostettu uhkakuvaksi tuoreimmissa sotilasdoktriineissa.

<sup>149</sup> Puolustuspiirin määrittelystä kts. Venäjän sotilasdoktriini 25.12.2014, artiklat 54–56. <<http://rusemb.org.uk/press/2029>>.

<sup>150</sup> Esimerkiksi Venäjän presidentin lehdistösihteeri Dimitri Peskov kommentoi viime syyskuussa, että Ukrainan mahdolliset aikeet hakea Nato-jäsenyyttä tulevat johtamaan Venäjän vastatoimiin. Hän lisäsi presidentti Putinin varoittaneen useita kertoja Ukrainan päättäjien joutuvan katumaan. <<http://tass.ru/en/politics/822928>>. Ukrainan ulkoministeriön mukaan Nato-jäsenyyden kannatus on merkittävässä kasvussa Ukrainassa. <<http://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/euroatlantic-cooperation/ukraine-nato>>. Tutkijapiireissä kantoja Ukrainan ja/tai Valko-Venäjän mahdollisista Nato-jäsenyyksistä, kts. esim. S. Giusti ja T. Penkova: *EU Policy toward Ukraine and Belarus: Diverging Paths?* teoksessa F. Bindi (ed.): *The Foreign Policy of the European Union: Assessing Europe's Role in the World*, Brookings Institution Press 2010, s. 133–148; sekä A. Fedorov: *Belarus's Relations with NATO and Russia in the Context of European Security*, Demokratizatsiia, Vol. 8, Issue 3 (2000) s. 302–307;

yhteistyöstä”.<sup>151</sup> Moldovassa taas Transnistrian venäjämielinen johto on pyytänyt jatkuvasti Transnistrian liittämistä Venäjään ja lisäksi Gagauzian provinssi järjesti kansanäänestyksen 2.2.2014, jossa 97 % äänestäneistä halusi liittyä Euraasian unioniin, kun taas Moldova allekirjoitti assosiaatiosopimuksen EU:n kanssa.<sup>152</sup> Moldovan perustuslaki sallii Gagauzian irtautumisen tällaisessa poliittisessa ristiriitatilanteessa, joten Moldovan hajoaminen näyttää melko todennäköiseltä, jos siitä tulee EU:n jäsen. Venäjällä on hyvin todennäköisesti valmiina operatiiviset suunnitelmat mahdollisen Valko-Venäjän ”värivallankumouksen” varalta. Jos vallankumous tapahtuisi, Venäjä tulee suurella todennäköisyydellä puuttumaan tapahtumiin ja varmistamaan itselleen ystävällismielisen hallinnon Minskiin.

Venäjän tavoitteet Ukrainassa herättävät suurta huolta naapurivaltioissa ja laajemminkin. Onko Venäjä valmis Ukrainan jakoon Koreoiden esimerkin mukaisesti? Minskin toisen tulitauon pitävyys on edelleen epävarmaa. Venäjän ja kapinallisten tähtäimessä saattaa yhä olla lisäalueiden valtaaminen Etelä-Ukrainassa. Venäjä laskelmoinee, että kahtiajakoa edullisempaa olisi puolueettomuuteen sitoutunut Ukrainan liittovaltio, jonka hallitus joutuisi kuuntelemaan tarkoin Venäjän mielipiteitä.<sup>153</sup> Jos Ukraina jakautuisi, läntinen osa tulisi varmasti kokemaan Venäjän viholliseksi, eikä Itä-Ukrainakaan ole yksimielisesti tukemassa Venäjän valta-haaveita alueella. Lisäksi tulee huomioida, että kapinallisalueilla asuu ainoastaan 5 % Ukrainan väestöstä ja muilla alueilla ei separatistista liikehdintää ole tapahtunut.

Venäjän suuri integraatiosuunnitelma entiselle Neuvostoliitolle on presidentti Putinin vahvasti presidentinvaalikampanjassaan 2011 puoltama Euraasian unioni.<sup>154</sup> Se on mallinnettu EU:n mukaan ja pyrkii nopeaan integraatioon. Alkuvuodesta 2015 jäseninä olivat Venäjä, Valko-Venäjä, Kazakstan, Armenia ja Kirgisia. Euraasian unionin tärkeyttä Venäjän politiikkaan ei tule vähätellä; useiden analyysien mukaan Venäjän ainoa keino palata todelliseksi suurvallaksi on johtorooli Euraasian unionissa, ja toisaalta unionilla ei nähdä tulevaisuutta ilman Ukrainan liittymistä.<sup>155</sup> Ei ole sattumaa, että Ukrainan kriisi sai alkunsa

---

<sup>151</sup> Mm. EU:n ulkopoliitikan korkea edustaja Federica Mogherini kommentoi sopimuksen olevan Georgian suvereniteetin sekä yleisen kansainvälisen oikeuden loukkaus. <<http://www.euintheus.org/press-media/statement-on-the-signature-of-a-treaty-on-alliance-and-strategic-partnership-between-the-russian-federation-and-georgias-breakaway-region-of-abkhazia/>>. Myös Venäjän ja Abhasian armeijoiden integroimista edistetään vauhdilla, ja ensimmäinen yhteinen joukko-osasto on tarkoitus perustaa vuonna 2018. <<http://tass.ru/en/defense/845265>>.

<sup>152</sup> D. Minzarari: The Gagauz Referendum in Moldova: A Russian Political Weapon?, Eurasia Daily Monitor, Vol. 11 (2014). <[http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx\\_ttnews\[tt\\_news\]=41922&tx\\_ttnews\[backPid\]=756&no\\_cache=1#.VvpinEanHdM](http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews[tt_news]=41922&tx_ttnews[backPid]=756&no_cache=1#.VvpinEanHdM)>.

<sup>153</sup> Tämän kaltaisista skenaarioista ollaan kirjoitettu paljon artikkeleita, joissa on usein kuvattu Ukrainan potentiaalista roolia Euroopassa ”uus-suomettuneeksi”. Katso esim. entisen Yhdysvaltain ulkoministeriön Venäjän ja Ukrainan osastojen entisen virkamiehen Kirk Bennetin kanta <<http://russialist.org/finland-and-its-lessons-for-ukraine/>>, sekä I. Straus: *Ukrainian NATO Membership as a Bargaining Chip with Russia*, Atlantic-Community 1.10.2015.

<sup>154</sup> Ulkopoliittinen doktriini (2013) määrittää artiklassa 44 Euraasian unionin perustamisen Venäjän ykkösprioriteetiksi.

<sup>155</sup> D. Trenin: *Russia Reemerges as Great Power Through New Union*, Carnegie Moscow Center, 16.2.2014; F. Starr ja S. Cornell (ed.): *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*, Central-Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program 2014; sekä K. Liik (ed.): *Russia's "Pivot" to Eurasia*, European Council on Foreign Relations 2014.

maan tasapainoilusta EU:n ja Euraasian unionin välillä. Maaliskuussa 2014 Ukraina, Georgia ja Moldova valitsivat integraatiopyrkimykseseen EU:n, sulkien siten pois Euraasian unionin jäsenyyden. Odotetusti heti tämän jälkeen separatistitasavallat näissä valtioissa, Novorossija, Abhasia, Etelä-Ossetia ja Transnistria ilmaisivat halunsa liittyä Euraasian unioniin. Euraasian unionin jäsenvaltioiden välillä on kuitenkin ollut erimielisyyksiä integraation tavoitteista ja tulevaisuudesta.<sup>156</sup> Lisäksi Venäjän toiminta Krimillä on huolestuttanut sen Euraasia-kumppaneita ja jäädyttänyt unionin jatkolaajenemishaaveet tältä erää.

Venäjän itsensä määrittelyssä suurvallaksi on hyvin tärkeässä roolissa vaatimus moninapaisesta maailmasta.<sup>157</sup> Tämä näkemys kehittyi reaktiona Venäjän tulkintaan George W. Bushin hallinnon pyrkimyksestä luoda Yhdysvaltojen yksinään johtama kansainvälinen yhteisö. Venäjä haluaa, että sitä kohdellaan suurvaltana, mm. vahvan ydinaseistuksensa vuoksi. Koska suhteita länsivaltoihin leimaa vastakkainasettelu, Venäjän tulee valita tärkeimmät poliittiset yhteistyökumppanit muiden suurvaltojen joukosta. Kuvaan tulevat BRICS ja lännen ulkopuoliset kansainväliset järjestöt. Yhteistyö niiden kanssa ei kuitenkaan ole tiivistä, sillä ne sijaitsevat eri osissa maailmaa eikä niillä ole juurikaan muita yhteisiä poliittisia tavoitteita kuin länsiblokin tai Yhdysvaltojen yksinapaisuuden vastapainona toimiminen.<sup>158</sup> Veto-oikeuden säilyttäminen TN:ssa on ensiarvoisen tärkeää, sillä länsimaiden johtamassa maailmassa ja ilman todellisia liittolaisia Venäjä on alakynnessä.

Venäjällä on kaksijakoinen suhde Kiinaan. Toisaalta tiedostetaan, että Kiina ei ota Venäjän suurvalta-asemaa kovin vakavissaan, sillä Venäjä on laiminlyönyt taloutensa kehittämisen pidemmällä tähtäimellä.<sup>159</sup> Kiinan Venäjän asiantuntijat ovat kannattaneet maiden välisten suhteiden järjestämistä samanlaisiksi kuin mitä Yhdysvaltojen ja Kanadan väliset suhteet

---

<sup>156</sup> Presidentti Putin ilmoitti Guardianin haastattelussa helmikuussa 2014 tavoitteena olevan ”Voimakas, ylikansallinen unioni, joka yhdistää jäsenvaltioiden taloudet, oikeusjärjestelmät ja asevoimat” ja johon kuuluisivat kaikki entiset neuvostotasavallat pois lukien Baltian maat, jotka kuuluvat EU:hun. Uusi unioni pystyisi sitten kilpailemaan EU:n, Yhdysvaltojen, Intian ja Kiinan kanssa tasavertaisesti. Toisaalta Kazakstanin taholta on nimenomaisesti korostettu unionin olevan heille pragmaattinen, taloudellinen ratkaisu. He eivät halua poliittista unionia, eivät ota kantaa Venäjän politiikkaan eikä Venäjä ohjaa heidän ulkosuhteitaan.

<sup>157</sup> Putin ilmaisi selkeästi toiveensa moninapaisen maailman muotutumisesta Münchenin puheessaan 2007, ja on sittemmin viitannut siihen yhä useammin. Esimerkiksi uutistoimisto TASS:n haastattelussa 22.3.2013 Putin kutsui BRICS-maiden yhteistyötä avainsiaksi jolla luodaan moninapainen maailmanjärjestys. <<https://www.rt.com/news/brics-multipolar-world-putin-635/>>.

Venäjän kansallisen turvallisuuden neuvoston varajohtaja Jevgeni Lukjanov meni haastattelussa vielä pidemmälle 2.7.2014, jolloin hänen mukaansa Yhdysvaltojen hegemonia maailmassa oli jo päättynyt ja korvautunut moninapaisella maailmanjärjestyksellä. <<https://www.rt.com/politics/169860-us-hegemony-brics-russia/>>.

<sup>158</sup> Kts. esim. C. Roberts: *Russia's BRICS Diplomacy: Rising Outsider with Dreams of an Insider*, Polity, Vol. 42 (2010) s. 38-73; sekä M. Schaefer ja J. Poffenbarger: *The Formation of the BRICS and its Implications for the United States*, Palgrave Macmillan 2014.

<sup>159</sup> Kiintoisa analyysi Kiinan suhteesta Euraasian unioniin C. Michel: *Putin's Eurasian Union Doomed to Irrelevance by China's Silk Road*, *World Politics Review*, 5.10.2015.

ovat.<sup>160</sup> Toisaalta Venäjä uskoo, että sen päättäväinen toiminta lähialueillaan lisää Kiinan arvostusta Venäjää kohtaan. Eräiden asiantuntija-arvioiden mukaan Venäjä ja Kiina pyrkivät anti-vallankumoukselliseen liittoon, joka painottaa valtioiden sisäisiin asioihin puuttumattomuutta.<sup>161</sup> Kiina ei siten katsonut asiakseen tuomita, mutta ei tukeakaan, Venäjän toimintaa Krimillä. Venäjä on pyrkinyt aktiivisesti korvaamaan menettämiään markkinoita Euroopassa ja allekirjoitti 21.5.2014 valtavan 30-vuoden maakaasusopimuksen Kiinan kanssa.<sup>162</sup> Lisäksi, Venäjä on suostunut vähentämään rajoituksia, jotka aiemmin estivät Kiinan valtio-omisteisten yritysten investoinnin Venäjälle. Vaikka näillä toimilla tulee oletettavasti olemaan positiivisia vaikutuksia Venäjän taloudelle, ne lisäävät merkittävästi riippuvuutta suuresta etelänaapurista ja vähentävät vastaavasti Venäjän poliittista liikkumavaraa tulevaisuudessa.

## Venäjä turvaa aseisiin

Vuonna 2015 Venäjä näyttäytyi ulospäin olevansa voimansa tunnossa. Julkisuudessa se on muistuttanut ydinaseidensa iskuvoimasta<sup>163</sup>, joka on ollut johdon ylpeyden aihe ja toistuva teema sotilasdoktriineissa. Vuonna 1993 Venäjä poisti vanhan Neuvostoliiton ydinasedoktriinin ja ilmoitti, että tästä eteenpäin se voi olla valmis ensimmäisenä käyttämään ydinaseitaan valtiollisen olemassaolonsa ollessa vaarassa. Vuoden 2000 doktriini, asiantuntijoiden mukaan vastauksena Kosovon interventioon, lisäsi mahdollisia skenaarioita joissa ydinaseita voitaisiin käyttää. Tästä peruutettiin vuoden 2010 doktriinissa, sillä tällöin pyrittiin parantelemaan suhteita länteen. Tuolloin ydinaseiden käytölle laitettiin selvästi korkeammat vaatimukset kuin 2000 doktriinissa. Nykyinen 2014 doktriini ylläpitää tätä korkeampaa rimaa, vaikka Venäjä muuten listaa aiempaa vahvemmin Naton uhaksi itselleen.

Putinin presidenttikausina Venäjän öljytuloista on käytetty jatkuvasti suurempia osia armeijan varusteluun, sotilasmenojen kaksinkertaistuu vuosien 2004–2014 välillä. Uusimman budjettiesityksen mukaan sotilasmenojen osuuden pitäisi nousta hätkähdyttävän korkeaan 20,7 %:iin valtion menoista vuoteen 2017 mennessä.<sup>164</sup> Nykyisestä talouskriisistä huolimatta Venäjän johto on kieltäytynyt leikkaamasta varustelukuluistaan, ilmoittaen pitäytyvänsä tavoitteissaan päivittää 70 % asevoimistaan moderniin sodankäyntiin

---

<sup>160</sup> Eli Kiinalla olisi pohjois-naapurinaan harvaanasuttu raaka-ainereservaatti, joka ei haasta sitä poliittisesti tärkeissä asioissa. Vasili Kašin: *Russia's Rapprochement with China Runs Deep*, CAST think tank Moscow (Vedomosti/The Moscow Times 27.5.2014).

<sup>161</sup> Väite perustuu mm. presidenttien Putin ja Xi Jinping yhteislausumaan johtajien tavatessa Kiinassa 27.5.2014. Yhteislausumassa he lupasivat "to resist interference in the internal affairs of other states, to reject the language of unilateral sanctions and organizations ... and activities aimed at altering the constitutional order of another state or its involvement in a multilateral association or union".

<sup>162</sup> <<http://www.theguardian.com/world/2014/may/21/russia-30-year-400bn-gas-deal-china>>.

<sup>163</sup> <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/vladimir-putin-says-russia-was-preparing-to-use-nuclear-weapons-if-necessary-and-blames-us-for-10109615.html>>; <<http://www.cbsnews.com/news/putin-russia-will-keep-developing-nuclear-weapons/>>.

<sup>164</sup> <<http://rt.com/politics/173548-russia-military-budget-boost/>>.

soveltuviksi vuoteen 2020 mennessä.<sup>165</sup> Tavoite vaatisi 600 miljardin euron arvosta investointeja, samalla kun liittovaltion budjetti on selkeästi alijäämäinen ja kaikesta muusta leikataan. Asevarusteluohjelman toteutus on annettu varapääministeri Dmitri Rogozinin hoidettavaksi, joka on luvannut, että ohjelma tulee pysymään aikataulussa.<sup>166</sup>

## Kriittistä tarkastelua

Vaatiessaan, että Yhdysvallat, EU ja muut länsimaat suhtautuvat Venäjään tasa-arvoisena suurvaltana Venäjä *sulkee silmänsä* siltä tosiasialta, että se on pärjännyt huonosti kansainvälisessä politiikassa. Ulkopuolisilla ei ollut minkäänlaista ratkaisevaa roolia Neuvostoliiton hajoamisessa, joka oli järjestelmän oma vika. Venäjä ei ole kyennyt kehittymään sellaiseksi demokraattiseksi yhteiskunnaksi, jonka malli vetoaisi laajasti muiden maiden väestöihin.<sup>167</sup> Neuvostokokemusten jälkeen monet itsenäisyytensä palauttaneet maat ovatkin pyrkineet ja myös päässeet osaksi läntisiä liittoumia. Venäjä yrittää selittää tämän huonon menestyksensä länsimaiden juonittelulla. Kremlin parhaat ystävät ovat vakaat diktatuurit, joissa samat vallanpitäjät pysyvät vallassa pitkään – kuten Putinkin aikoo tehdä. Toisaalta Venäjä pitää arvossa lähialueillaan myös sellaisia vakaita demokratioita, joiden ulkopoliitikassa ei tapahdu dramaattisia muutoksia, kuten Suomi.

Georgian ja Ukrainan kriisit ovat konkreettinen osoitus Venäjän saamasta vähäisestä kansainvälisestä kannatuksesta. Etelä-Osetia ja Abhasia ovat saaneet vain muutaman valtion tunnustuksen itsenäisyysjulistuksilleen ja suora tuki on ollut myös Ukrainan kriisissä todella vähäistä. Tutkija Lilia Ševtsovan mukaan eristyneisyys ja pyrkimykset nähdä pidättyneiden valtioiden määrä itselleen myönteisessä valossa ovat osoituksia Venäjän epäonnistumisesta ulkosuhteissaan Putinin aikana.<sup>168</sup> Euroopassa Venäjä on saanut tukea ainoastaan äärioikealta ja Ukrainan kriisin yhteydessä se on tuhonnut tärkeät suhteensa Saksaan ja Ranskaan – puhumattakaan ennen niin läheisistä suhteista Ukrainan kanssa. Venäjällä ei ole varteenotettavia liittolaisia, lähiulkomaat ovat äänestäneet sitä vastaan ja jopa Euraasian unionin jäsenvaltioista se sai ainoastaan kahden uskollisimman valtion tuen. Suhde Kiinaan on kohtelias, mutta Venäjä tarvitsee Kiinaa huomattavasti enemmän kuin toisinpäin – ja Putinin politiikka ainoastaan vahvistaa Venäjän riippuvuutta suuresta naapuristaan.

---

<sup>165</sup> <<http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mo-budget.htm>>, <<http://www.reuters.com/article/us-russia-economy-spending-defence-idUSKCN0HW1H420141007>>.

<sup>166</sup> <<http://www.nationalinterest.org/commentary/russias-military-back-9181>>; <[http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx\\_ttnews\[tt\\_news\]=42926&cHash=419d2173f0771cbff161b9709d5a39a7#.Vvpu0EanHdM](http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews[tt_news]=42926&cHash=419d2173f0771cbff161b9709d5a39a7#.Vvpu0EanHdM)>.

<sup>167</sup> Venäläistahoilta on pyritty kuvaamaan Venäjän takapakkia demokratisoimisessa termillä ”suvereeni demokratia”, jossa yhdistetään kansalaisten demokraattinen osallistuminen vaaleissa yksipuoluejärjestelmään. Termin esitti ensimmäisenä tuolloin Kremlin pääideologi Vladislav Surkov puheessaan 22.2.2006 Yhtenäinen Venäjä-puolueen aktivisteille. <[http://rbth.com/articles/2007/10/25/sovereign\\_democracy\\_as\\_a\\_concept\\_for\\_russia.html](http://rbth.com/articles/2007/10/25/sovereign_democracy_as_a_concept_for_russia.html)>; sekä R. Sontag: *The End of Sovereign Democracy in Russia: What Was It, Why Did It Fail, What Comes Next and What Should the United States Think of This?*, Center of Global Interests, 3.7.2013.

<sup>168</sup> Shevtsova (2010).

Venäjä ja Ukraina ovat vertailevien tutkimusten mukaan korruptoituneimmat valtiot Euroopassa.<sup>169</sup> Tämä aiheuttaa tietenkin monia vaikeuksia näissä maissa. Ukrainassa on ollut yleisesti ottaen Venäjää huonompi valtionhallinto, vaikka sen vaalit lienevät olleet rehellisemmät kuin Venäjällä, lukuun ottamatta vuoden 2004 tökeröä vaalivilppiä. Ukraina on toteuttanut tähän asti samanlaista yksityistämispolitiikkaa ja ns. ”oligarkkitaloutta” kuin Venäjä, mutta ilman merkittäviä luonnonvaroja. Tästä johtuen Ukraina on jäänyt Venäjän talouskehityksestä merkittävästi jälkeen itsenäisyytensä aikana, bruttokansantuotteen ollessa henkilöä kohden ainoastaan kolmannes Venäjän vastaavasta. Venäjän turhautumisen Ukrainan kyvyttömyyteen maksaa ostamansa ja käyttämänsä energia voi ymmärtää, mutta tämä ei tietenkään oikeuta Venäjän valitsemaa menettelyä nykykriisissä.

## Uusimmat doktriinit

Venäjällä on hyväksytty uusi sotilaspoliittinen doktriini vuonna 2014, pohjautuen vuoden 2010 doktriiniin. Vuoden 2010 versiossa mainitaan Venäjän kansalaisten suojeleminen Venäjän rajojen ulkopuolella *kansainvälisen oikeuden sallimissa puitteissa*. Kansalaisten suojeleminen arvioitaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon Kremlin toistuvat viittaukset ”maanmiehiin”,<sup>170</sup> joita Venäjä voi mielestään myös suojella. Presidentti Putin määritteli ”maanmiehen” käsitteen puheessaan (1.7.2014) seuraavasti: ”Henkilöt, jotka kokevat olevansa osa laajempaa venäläistä yhteisöä. He eivät välttämättä ole etnisiä venäläisiä, mutta kokevat kuuluvansa Venäjän kansaan”.<sup>171</sup>

Vuoden 2014 doktriini on jatkanut vanhemmista doktriineista tuttua kaavaa, jossa Venäjä listaa *jatkuvasti enemmän mahdollisia uhkakuvia* itselleen ja pyrkii siten oikeuttamaan korkean panostuksensa valtion budjetista sotilasmeneihin. Naton osalta doktriini listaa uhiksi järjestön voimistumisen, laajenemisen, ohjuspuolustuskilven sekä joukkojen keskityksen Venäjän rajojen läheisyyteen. Lisäksi doktriini listaa muina uhkina Venäjälle ystävällismielisten valtioiden ulkoisen horjuttamisen (viitaten todennäköisesti tapahtumiin Syyriassa, Libyassa ja Ukrainassa), Venäjän sisäisen hajaannuksen, etniset kiistat ja konfliktit, ulkomaiden aluevaatimukset Venäjälle, joukkotuhoaseiden leviämisen, maailmanlaajuisen terrorismin, aseiden ja huumeiden salakuljetuksen, sekä aseistetut monikansalliset radikaalit, kuten Isis. Uhkana nähdään myös naapurimaissa sellaiset hallitukset, jotka harjoittavat Venäjän etujen vastaista politiikkaa, erityisesti jos ne tulevat valtaan kumoamalla laillisen hallituksen.<sup>172</sup> Näin doktriini oikeuttaa Venäjän sekaantumisen Ukrainan kriisiin mainiten nimenomaan erityis- ja puolisolitaallisten joukkojen käytön sekä

<sup>169</sup> Euroopasta vain kolme valtiota kuuluu maailman 80. korruptoituneimman valtion joukkoon. Ukraina on 32. korruptoitunein valtio koko maailmassa, Venäjän ollessa 35. ja Valko-Venäjän 44. <[http://www.ranker.com/list/the-most-corrupt-countries-in-the-world/info-lists?utm\\_expid=16418821-179.L\\_j85cRBSIGuH417Qr719g.0&utm\\_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.fi%2F](http://www.ranker.com/list/the-most-corrupt-countries-in-the-world/info-lists?utm_expid=16418821-179.L_j85cRBSIGuH417Qr719g.0&utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.fi%2F)>.

<sup>170</sup> Ks. s. 27, ”Venäjän kansainvälisoikeudelliset perustelut ja FF-mission reaktiot”.

<sup>171</sup> Suora lainaus: ”those people who consider themselves part of the broad Russian community, they may not necessarily be ethnic Russians, but they consider themselves Russian people.” <<http://eng.news.kremlin.ru/news/22586/print>>.

<sup>172</sup> Englanninkielinen käännös: <<http://www.scribd.com/doc/251695098/Russia-s-2014-Military-Doctrine#scribd>>.

paikallisen väestön protestipotentiaalin hyödyntämisen modernin sodankäynnin piirteinä. Jälkimmäistä protestipotentiaalia on vuodesta 2008 eteenpäin ruokittu Venäjän passien ja erilaisten etujen, kuten eläkkeiden jakamisella Krimillä, Georgian separatistialueilla ja Transnistriassa. Yhteenvetona voi todeta, että vuoden 2010 versio viittaa enemmän kansainväliseen oikeuteen, kun taas myöhemmässä versiossa viittaus Venäjän toimintamalliin Ukrainan kriisissä heijastelee peittelemättä maan voimapolitiikkaa. Tämä on huolestuttava suuntaus virallisessa sotilasdoktriinissa.<sup>173</sup>

Presidentti Putin hyväksyi 31.12.2015 Venäjälle uuden *kansallisen turvallisuuden strategian*. Mielestämme ainoa huomionarvoinen uusi sisältö strategiassa on länsimaiden syyttäminen Ukrainan vallankumouksesta ja vastakkainasettelun luomisesta Venäjän ja Ukrainan välille.<sup>174</sup>

Venäjän *ulkopoliittisesta* doktriinista, jonka Putin allekirjoitti helmikuussa 2013, on syytä todeta erityisesti se, että lähivaltioiden osalta se vaikuttaa jo nyt - vain kolme vuotta myöhemmin – vanhentuneelta. Doktriinipaperi käsittelee laajasti Venäjän roolia kansainvälisissä suhteissa ja on sovitteluvampi kuin Venäjän nykypolitiikka.

### **Eräiden asiantuntijoiden arvioita**

Pietarilaisprofessoreiden V. Konyševin ja A. Serguninin elokuussa 2014 kirjoittama artikkeli analysoi Venäjän kolmen ulkopoliittisen ryhmittymän näkemyksiä – haukkojen, maltillisten ja kyyhkyjen. Kovimman linjan haukoilla tai kyyhkyillä ei ole vahvaa jalansijaa Putinin leirissä, mutta haukat ovat muuten vahvistaneet asemiaan. Erityisen kiintoisaa artikkelissa on analyysi Putinin ”punaisesta viivasta” jonka yli länsivallat eivät saa astua. Punaisen viivan takana ovat Ukraina, Georgia, Ruotsi ja Suomi, joiden tulee säilyä liittoutumattomina puskurialueina. Venäjä ei ole kiinnostunut luomaan normaaleja suhteita Georgian kanssa, jos se merkitsee luopumista Abhasian ja Etelä-Ossetian itsenäisestä asemasta suojana Natoa ja länsimailman leviämistä vastaan. Punaisen viivan takana ovat myös lännen yritykset luoda ”viides kolonna” Venäjälle rohkaisemalla mielenosoituksia Putinin valtaa vastaan.<sup>175</sup>

Kansainvälisen politiikan professori Tuomas Forsberg ja tutkija Sirke Mäkinen olivat syksyllä 2014 kirjoittamassaan seminaariesitelmässä sitä mieltä, että Venäjän toimet Georgian ja Ukrainan alueilla ovat puolustuksellisia ja että Venäjä ei aikone omaksua avoimemmin imperialistista roolia suhteissa naapurivaltioihinsa. Heidän mukaansa ”*the non-recognition of Kosovo, Republica Serbska, Nagorno-Karabakh, and Transnistria in contrast to the recognition of South Ossetia, Abkhazia, and Crimea gives no ground to a new general doctrine.*” Kirjoittajien mielestä em. kolmen alueen tunnustaminen tulee nähdä pikemminkin

<sup>173</sup> Lisäksi uusimman sotilasdoktriinin suuntaus on yllättävä ottaen huomioon, että juuri Venäjä on aiemmin tullut tunnetuksi asevoiman käytön oikeutuksen hyvin tiukan tulkinnan puolestapuhujana YK:ssa.

<sup>174</sup> Englanninkielinen käännös: <<http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>>.

<sup>175</sup> V. Konyšev & A. Sergunin: *Russian Views on the Ukraine's Crisis*, Near Abroad, 11.08.2014.



poikkeuksena Venäjän valtiorajoja koskevassa politiikassa.<sup>176</sup> Vuoden 2016 alun perspektiivistä katsoen kyseinen tulkinta saattaa olla liian optimistinen. Toisaalta Venäjän toimilla Ukrainassa ja Georgiassa voi katsoa olevan pohjimmiltaan puolustukselliset tarkoitusperät, mutta käytetyt keinot ovat silti kiistatta laittomia ja imperialistisia.

Päinvastaisen analyysin on esittänyt tutkija ja parlamentaarikko Chrystia Freeland, katsoen Ukrainan kriisin Venäjän pyrkimykseksi laskea uusi rautaesirippu entisen Neuvostoliiton rajoille ja sulkea alue omaan etupiiriinsä. Väitettä tukee vertailu Venäjän uusimpiin sotilasdoktriineihin, joissa valtion sisäiset ja ulkoiset uhat on määritelty siten, että Naton ja EU:n laajenemisyhtymät Euraasiaan nähdään ”sekaantumina Venäjän sisäisiin asioihin”.<sup>177</sup> Tämä selittää osittain Venäjän näkemystä siitä, että esimerkiksi Ukrainan liittyminen länsimaisiin liittoumiin on myös suoraan Venäjän asia. Samanaikaisesti Putin on syyttänyt länsimaisia ”vihollisiaan” pyrkimyksistä rakentaa uusi rautaesirippu Venäjän ympärille.<sup>178</sup>

Venäläinen liberaali historioitsija Vladimir Ryžkov esitti huhtikuussa 2014 karun analyysin Venäjän laajentumishaluisesta nykypolitiikasta.<sup>179</sup> Hänen mukaansa Venäjä kokee epäluuloa länsimaita kohtaan, koska se on jätetty sivuun tärkeistä päätöksentekoprosesseista eikä sen mielipiteitä kuunnella.<sup>180</sup> Tämä on vahvistanut johdon käsitystä, että Venäjä on eurooppalaisesta kulttuuripiiristä erillinen valtio. Venäjän näkemyksen mukaan kansainvälinen oikeus on eri lailla sitovaa suurvalloille ja muille valtioille; täysi valtiosuvereenisuus ja alueellinen koskemattomuus ovat ainoastaan suurvaltojen erioikeus.<sup>181</sup> Tämä olisi kuin paluu 1800-luvun Euroopan konsertin aikoihin. Ryžkov arvioi myös Venäjän näkevän entisen Neuvostoliiton alueen omana historiallisena valtaoikeutenaan ja turvallisuutensa strategisena perustana. Baltian maat muodostavat poikkeuksen, mutta lännen yrityksiä tunkeutua muille alueille vastustetaan voimakkaasti. Venäjälle sopii, että muutkin suurvallat luovat ympärilleen samankaltaisia etupiirejä. Venäjän visioissa myös kansainvälisten järjestöjen rooli heikkenee huomattavasti ja maailmaan muodostuu voimien uusi tasapaino: lännen painoarvo heikkenee, kun taas muiden maanosien merkitys lisääntyy. Johtavat valtiot länsimaailman ulkopuolella ovat kiinnostuneita Putinin uusista pelisäännöistä saadakseen itselleen sen, minkä voimien uusi tasapaino niille oikeuttaa.

---

<sup>176</sup> T. Forsberg & S. Mäkinen: *Russian Discourse on Borders and Territorial Questions – Crimea as a Watershed?* University of Tampere, Aleksanteri Conference 2014.

<sup>177</sup> C. Freeland: *Putin's Brittle Iron Curtain*, Politico 13.11.2014.

<sup>178</sup> Vuosittainen liittovaltion tilaa käsittelevä puhe 4.12.2014. <<http://eng.kremlin.ru/transcripts/23341>>.

<sup>179</sup> V. Ryžkov: *The New Putin Doctrine*, The Moscow Times 3.4.2014.

<sup>180</sup> Esimerkkinä tästä voisi pitää Medvedevin presidenttikaudellaan ajamaa ”Euroopan turvallisuus-sopimusta”, jonka tarkoituksena olisi ollut muodostaa yhteiseurooppalainen puolustusrakennelma ja ”päästä eroon blokeista” Euroopassa. Sopimustaehdotusta ei kuitenkaan otettu vakavasti länsimaiden toimesta ja Putinin palauttua presidentiksi ei sitä ole enää pidetty esillä. R. Weitz: *The Rise and Fall of Medvedev's European Security Treaty*, GMF Foreign Policy and Civil Society Program (2012).

<sup>181</sup> Presidentti Medvedeviltä on tästä erittäin kuvaava lausunto 31.8.2008, kun hän samoi reportterille Venäjällä olevan erityisoikeuksia naapurimaissa, joiden kanssa heillä on ”erityiset historialliset siteet”. <[http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2008/08/31/1850\\_type82912type82916\\_206003.shtml](http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2008/08/31/1850_type82912type82916_206003.shtml)>.

Ulkoministeriön tilaama ”Arvio Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksista” ilmestyi huhtikuun lopussa 2016.<sup>182</sup> Raportti käsittelee laaja-alaisesti Venäjää eri aspekteista. Siinä Putinin ajan Venäjää kutsutaan tyytymättömäksi vallaksi, joka suhtautuu revisionistisesti eurooppalaisen järjestyksen normeihin ja periaatteisiin, pyrkien niiden uudelleenneuvotteluihin.<sup>183</sup> Raportin mukaan Venäjä tuntuu kokevan EU-jäsenyyden johtavan väistämättä myös Nato-jäsenyyteen ja on siksi ottanut niin kovan linjan Georgiassa ja Ukrainassa.

## Venäjän sotatoimet Syyriassa

Todennäköisesti Libyn intervention yhteydessä tapahtuneen TN:n voimankäyttövaltuutuksen ylittämisen johdosta Venäjä ja Kiina ovat toistuvasti käyttäneet veto-oikeuttaan ennaltaehkäistäkseen Libyan tapahtumien toisinnon Syyriassa, jonka niin sanotun ”arabikevään” vallankumouskierre saavutti maaliskuussa 2011. Venäjä on ollut Syyrian hallituksen tärkein tukija niin aseellisesti kuin poliittisestikin.<sup>184</sup> Syyrian käytettyä todistetusti<sup>185</sup> kemiallisia aseita, Iso-Britannia ja Yhdysvallat alkoivat suunnitella elokuussa 2013 interventiota ilman TN:n valtuutusta, ”humanitaarisen intervention” nimikkeen alla.<sup>186</sup> Tilanne rauhoittui, kun Venäjä käytti vaikutusvaltaansa Syyrian johtoon ja sai Damaskoksen

---

<sup>182</sup> M. Bergquist, F. Heisbourg, R. Nyberg & T. Tiilikainen: *Arvio Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksista*, Ulkoasianministeriö 2016.

<sup>183</sup> Ibid. s. 6-7 ja 56.

<sup>184</sup> Kts. luvun 2 alaluku ”Johtopäätöksiä vuosista 1993–2013” Syyrian hallituksen tukemisen osalta. Venäjä on koordinoitunut toimiaan Syyriassa presidentti al-Assadin toisen tärkeän tukijan, Iranin, kanssa. <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11944870/Assad-flies-to-Moscow-for-surprise-talks-with-Putin.html>>.

<sup>185</sup> *United Nations Mission to Investigate Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Syrian Arab Republic*, Final report, 13.12.2013.

<sup>186</sup> Yhdysvalloissa presidentti Obama oli linjannut elokuussa 2012 mahdollisen kemiallisten aseiden käytön Syyriassa (hallituksella tiedettiin olevan hallussaan näitä kiellettyjä aseita suuria määriä) ”punaiseksi linjaksi”, joka oikeuttaisi sotilaallisen intervention. Käytön tapahduttua Obama haki kongressilta laajoja valtuuksia 60 päivän asevoiman käytölle Syyriassa. *An Original Joint Resolution to Authorize the Limited and Specified Use of the United States Armed Forces against Syria*, 113th United States Congress, 6.9.2013.

Ison-Britannian hallitus julkisti elokuussa 2013 muistion, jossa se perusteli mahdollista interventiotaan Syyriaan ”humanitaarisen intervention” nimikkeen alla, koska: ”Syyrian hallituksen kemiallisten aseiden käyttö on vakava kansainvälinen rikos”. Policy Paper: *Chemical Weapon Use by Syrian Regime: UK Government Legal Position* (29 August 2013).

<<https://www.gov.uk/government/publications/chemical-weapon-use-by-syrian-regime-uk-government-legal-position/chemical-weapon-use-by-syrian-regime-uk-government-legal-position-html-version>>.

Putin mukaan Venäjä ”ei suojele Syyrian hallintoa, vaan kansainvälistä oikeutta. Kansainvälisen oikeuden noudattaminen on keino estää kansainvälisen yhteisön liukumista kaaokseen”. New York Times, 11.9.2013.

suostumaan luovuttamaan kemialliset aseensa YK:n hävitettäväksi, eikä Syyrian hallituksen vastaista interventiota tapahtunut.<sup>187</sup>

Terroristijärjestö ISIS:n<sup>188</sup> uhan kasvaessa Yhdysvallat aktivoitui uudelleen ja alkoi liittolaisineen pommittamaan ISIS:n joukkoja Syyriassa syyskuussa 2014.<sup>189</sup> Vuotta myöhemmin, syyskuussa 2015 presidentti Putin piti YK:n yleiskokoukselle puheen, jossa hän ylisti presidentti al-Assadin toimia terrorismia vastaan ja antoi ymmärtää ISIS:n syntyneen Irakin sodan suorana seurauksena. Myöhemmässä tapaamisessaan Yhdysvaltojen presidentti Obaman kanssa Putin oli kuitenkin joustavampi suhteessa Syyrian tulevaisuuden hallintoon myöntäen, että rauhan saamiseksi Syyriaan poliittinen reformi voi olla välttämätön.<sup>190</sup> Venäjä aloitti suoran intervention Syyriassa al-Assadin hallituksen puolella 29.9.2015. Ennen interventiota Venäjän ja Syyrian puolustusministerit solmivat sopimuksen, joka takaa Venäjän asevoimille vapaan kauttakulun Syyriassa ja oikeuden sijoittaa sinne asevoimiaan. Kumpi tahansa osapuoli voi irtisanoa sopimuksen vuoden varoitusajalla.<sup>191</sup>

Suorat sotatoimet Syyriassa ovat Venäjän ensimmäiset IVY-alueen ulkopuolella sitten vuosien 1979–1988 Afganistanin intervention. Niin valtio- kuin tutkijayhteisöissäkin oltiin yllättyneitä tästä käänteestä.<sup>192</sup> Venäjän motiiveiksi on esitetty mm. uusien asejärjestelmien kokeilemistä taisteluolosuhteissa<sup>193</sup> sekä al-Assadin neuvotteluaseman parantamista alueiden takaisinvaltauksilla<sup>194</sup>. Suorina varmoina seurauksina Venäjän viiden kuukauden interventiosta voidaan todeta Syyrian hallituksen aseman merkittävä paraneminen ja toisaalta

---

<sup>187</sup> Ulkoministeri Sergei Lavrov täsmensi Venäjän kannan lehdistötilaisuudessa 9.9.2013. Lavrov ehdotti, että Syyria luovuttaa kemialliset aseensa kansainväliseen valvontaan ja Yhdysvallat luopuu suunnitelmistaan voimankäyttöön Syyriaa vastaan. Seuraavana päivänä Syyrian ulkoministeri ilmoitti maan tukevan Venäjän ehdotusta ja 12.9.2013 presidentti al-Assad allekirjoitti asetuksen, jolla Syyria liittyi YK:n kemiallisia aseita koskevaan yleissopimukseen ja kutsui YK:n asetarkastajat maahan. 14.9.2013 Yhdysvallat ja Venäjä allekirjoittivat keskinäisen sopimuksen, jossa maat sopivat Syyrian kemiallisten aseiden tuhoamisen aikataulusta. Syyrian hallitus toimitti 20.9.2013 listan kemiallisista aseistaan, joiden tuhoaminen aloitettiin sopimuksen mukaisesti alkuvuonna 2014. <<https://www.armscontrol.org/factsheets/Timeline-of-Syrian-Chemical-Weapons-Activity>>.

<sup>188</sup> Määritelmä YK:n TN:n päätöslauselmassa 2170, 15.8.2014.

<sup>189</sup> Venäjän ulkoministeriö vastusti Yhdysvaltojen interventiota Syyriassa ”ilman laillisen hallituksen kutsua tai TN:n päätöslauselmaa”, kutsuen sitä laittomaksi aggressioksi.

<sup>190</sup> <<http://www.theguardian.com/world/2015/sep/27/putin-russia-syria-assad-propaganda-gangster>>.

<sup>191</sup> Sopimus julkaistiin Venäjän hallituksen sivuilla. Käännetty versio: <[https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/01/15/the-secret-pact-between-russia-and-syria-that-gives-moscow-carte-blanche/?tid=a\\_inl](https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/01/15/the-secret-pact-between-russia-and-syria-that-gives-moscow-carte-blanche/?tid=a_inl)>.

<sup>192</sup> Kts. esim. P. Rogers ja R. Reeve: *Russia's Intervention in Syria: Implications for Western Engagement*, Oxford Research Group, Global Security Briefing (2015);

<sup>193</sup> Kts. mm. G. Gressel: *Lessons from Russia's Intervention in Syria*, European Council on Foreign Relations, Commentary, 5.2.2016.

<sup>194</sup> <<http://uk.businessinsider.com/russia-syria-intervention-war-2016-1?r=US&IR=T>>.

Venäjän ja Turkin aiemmin hyvien suhteiden liki täydellinen katkeaminen<sup>195</sup> Turkin ammuttua alas Venäjän ilmavoimien SU-24 hävittäjän 24.11.2015.<sup>196</sup>

Aivan kuten Venäjän aiempi päätös interventtiosta Syyriaan, myös ilmoitus sotatoimien äkillisestä lopettamisesta 15.3.2016 tuli valtioyhteisölle yllätyksenä. Syiksi on esitetty muun muassa al-Assadin pakottaminen neuvottelupöytään opposition kanssa - aiempaa vahvemmista asemista mutta vailla mahdollisuutta ottaa sotilaallisesti koko maa takaisin hallintaansa<sup>197</sup> - sekä osoitus länsimaille Venäjän yhteistyökyvystä ja -halusta muissakin kysymyksissä, kuten Ukrainan osalta.<sup>198</sup>

Kansainvälisen oikeuden osalta voimme todeta, että Venäjän interventio Syyriaan voidaan katsoa paremmin perustelluksi kuin Yhdysvaltojen vastaava. Molemmat maat nojaavat perusteluissaan TN:n päätöslauselmaan 2170, joka määrittelee ISIS:n terroristijärjestöksi. Yhdysvallat on tukeutunut lisäksi Irakin kollektiiviseen puolustamiseen, joka on kiistaton argumentti Irakin sisällä, mutta kiistanalaisempi pommitusten kohdistuessa Syyrian puolelle rajaa. Venäjä taas turvautuu lisäksi Syyrian ”laillisen hallituksen” kutsuun, jota voidaan pitää melko vahvana väitteenä.<sup>199</sup> Myöhemmin Venäjään alkoi kuitenkin kohdistua kritiikkiä, johtuen sen puheiden ja tekojen ristiriidasta.<sup>200</sup> Venäjän vetäytymispäätöstä ja sen nopeaa toteuttamista on pidetty yleisesti hyvänä asiana Syyrian rauhanneuvotteluiden onnistumismahdollisuuksille. Venäjä onnistui välttämään eskaloituvan intervention ansan, missä sen olisi pitänyt jatkuvasti lisätä joukkoja pitääkseen asemansa ja jäädä kenties vuosikausiksi kannattelemaan Syyrian hallintoa.

## Kuriilien saaret

Venäjän puolustusministeri Shoigu ilmoitti maaliskuussa 2016, että Venäjä aikoo sijoittaa keskimatkan ohjuksia Kuriilien saarille ja selvittää sitä, löytyykö Kuriileilta sopiva alue pysyvällä sotilastukikohdalle. Venäjällä on aiemminkin ollut sotilaita saarilla, mutta nykyinen suunnitelma tähtää aiempaa selvästi voimakkaampaan sotilaalliseen läsnäoloon

<sup>195</sup> O. Matthews: *Putin's Winning in Syria – but Making a Powerful New Enemy*, The Spectator 20.2.2016.

<sup>196</sup> <<http://www.theguardian.com/world/live/2015/nov/24/russian-jet-downed-by-turkish-planes-near-syrian-border-live-updates>>. Kts. myös C. Hallinan: *So Why Did Turkey Shoot Down That Russian Plane?*, Foreign Policy in Focus, 10.12.2015.

<sup>197</sup> <<http://www.dw.com/en/opinion-russia-has-sent-a-clear-signal-to-syrias-assad/a-19130447>>.

<sup>198</sup> J. Saryusz-Wolski: *Russian Withdrawal from Syria: The Right to Doubt*, EPP Group in the European Parliament, 18.3.2016; <<http://www.voanews.com/content/us-official-russia-withdrawal-from-syria-should-not-affect-ukraine-sanctions/3239125.html>>. Kts. myös K. Marten ja R. Menon: *Putin's Mission Accomplished?*, Foreign Affairs 15.3.2016.

<sup>199</sup> Kansainvälisoikeudellisesti on mahdollista väittää al-Assadin olevan sellainen taho, jolla olisi laillinen oikeus kutsua vieraita joukkoja maahan. Vrt. luvun 6. alaluku ”Venäjän kansainvälisoikeudelliset perustelut Krimin liittämiseksi” presidentti Janukovitšin kutsun osalta.

<sup>200</sup> Vain hyvin pieni osa Venäjän pommituksista on kohdistunut ISIS:n joukkoihin. Kohteiden valintaan tuntuu vaikuttavan se, että Venäjä on luonnehtinut ilma-iskujaan terrorisminvastaisiksi operaatioiksi ja al-Assadin hallinto on nimennyt kaikki hallitusta vastaan taistelevat tahot terroristeiksi. <<http://time.com/4129222/russia-airstrikes-syria-civilian-casualties-isis/>>; <<http://uk.businessinsider.com/90-of-russian-airstrikes-have-not-targeted-isis-2015-10?r=US&IR=T>>; <<http://www.interpretermag.com/putin-in-syria-even-isis-says-russia-is-not-bombing-isis/>>.

Kuriileilla. Venäjän toiminta ei ole kiellettyä, mutta se kiristää suhteita Japaniin, joka on vuosikymmeniä vaatinut Venäjää palauttamaan Neuvostoliiton elokuussa 1945 – vain muutamia päiviä ennen Japanin ehdotonta antautumista - valtaamat neljä Kuriilien saarta. Venäjä on tarjoutunut palauttamaan kaksi pienintä saarta, mutta Japani ei ole suostunut kompromissiin. Shoigun ilmoitus henkii samaa Venäjän nykypolitiikkaa, jonka mukaan sotilaallinen voima on tärkein tekijä kansainvälisissä suhteissa – voimakkaan valtion ei tarvitse kantaa huolta siitä, onko sillä ystäviä. Muutamassa vuodessa Venäjän ulkosuhteet ovat kiristyneet useiden maiden kanssa, myös suhteessa Japaniin.

Sotilaallisen voiman korostusta ja ainakin retoriikan tasolla myös valmiutta sen käyttöön onkin pidettävä yhtenä Venäjän ulkopolitiikan leimallisen piirteenä vuodesta 2014 eteenpäin.

### **Kokoavia huomioita**

Venäjä määrittelee itsensä vuoden 2016 alussa jatkuvasti vahvistuvaksi suurvallaksi, kuten se on johdonmukaisesti tehnyt vuodesta 2007 eteenpäin. Vaikkakaan maailmanpolitiikasta ei löydy mitään tarkkarajaista suurvallan määritelmää, taloudelliset nykyrealiteetit eivät tue Venäjän näkemystä.<sup>201</sup> Vahvistaakseen suurvaltastatustaan Venäjä pyrkii dominoivaan asemaan entisen Neuvostoliiton alueella erilaisten poliittisten ja sotilaallisten liittoumarakenteiden kautta.<sup>202</sup> Se saavutti aiemmin rajattua menestystä näillä areenoilla, mutta turvautuminen voimakeinoihin Ukrainassa on ainakin tällä erää jäädyttänyt Venäjän johtamien kansainvälisten järjestöjen laajenemismahdollisuudet.

Venäjä on menestynyt huonosti kansainvälisessä politiikassa verrattuna neuvostoaikaan, ainakin vertailtaessa liittolaismaiden määrää. Kompensoidakseen tätä Venäjä on turvautunut kiistattomaan sotilaalliseen suurvaltastatukseensa saadakseen lisää painoarvoa kansainvälisissä suhteissaan. Tälle on myös sisäpoliittisia syitä. Presidentti Putinin johtama eliitti uskoo säilyttävänsä kansansuosionsa parhaiten korostamalla voimapolitiikkaa. Putinista onkin onnistuttu luomaan kuva vahvana johtajana ja yhdistämällä tämä kansallisuusaatteen korostamiseen on saatu hyvät edellytykset opposition toimintaedellytysten kaventamiseksi.

Koska voimapolitiikka on usein väistämättä ongelmallista kansainvälisen oikeuden kannalta, Venäjän doktriini on yrittänyt tasapainoilla aiemman lainkuuliaisuuden ja nykyisen liikkumavaran tarpeen välimaastossa. Nyky-Venäjän voidaan katsoa edelleen kunnioittavan kansainvälistä oikeutta, mutta tulkitsevan sitä huomattavasti tarkoitushakuisemmin kuin federaation olemassaolon ensimmäisinä 15 vuotena. Lisäksi se tulkitsee aivan perustavanlaatuisimpia sääntöjä – valtiosuverenisuutta, itsemääräämisoikeutta ja asevoiman käytön kieltä – eri tavoin suhteessa lähiulkomaihin kuin muuhun maailmaan.

---

<sup>201</sup> Esimerkiksi Kansainvälisen valuuttarahaston vuoden 2015 arvioissa Venäjä oli maailman 12. suurin talous. <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/weodata/index.aspx>>.

Toisaalta tulee huomioida, että Venäjän luonnonvarojen suuruus ja mittavuus tulevat lisäämään sen merkittävyyttä kansainvälisessä politiikassa yli sen verrattain vaatimattomien taloudellisten mittareiden myös tulevaisuudessa.

<sup>202</sup> Kts. Euraasian unioni ja Kollektiivisen turvallisuuden järjestöt, tämän raportin sivut 10 ja 48.

## 9. Analyysia kansainvälisen oikeuden asemasta nyky-Venäjän ulkopoliitikassa

Edellä olemme esittäneet syitä siihen, miksi Venäjän kansainvälisepoliittinen linja on kääntynyt kovenevaan suuntaan vuodesta 2007 eteenpäin. Vaikuttaa siltä, että Venäjä kokee kansainvälisen politiikan nollasumma-peliksi, jossa länsivaltojen rikkomukset johtavat niiden aseman vahvistumiseen ja vastaavasti Venäjän aseman heikkenemiseen. Kansainvälisepoliittisesti se saattaa nyt nähdä hyödyllisen aikaikkunan saada aikaan sille edullinen ratkaisu tai tilanteen jäätyminen Ukrainassa, ennen Yhdysvaltojen seuraavia presidentinvaaleja. Nykyinen presidentti Barack Obama on kongressin voimasuhteista johtuen ehkä ulkopoliittisesti heikompi toimija kuin seuraajansa.

Venäjän nollasumma-ajattelu kansainvälisessä politiikassa ei kuitenkaan oikeuta sen omia kansainvälisen oikeuden rikkomuksia. Etenkin Panamassa 1989 ja Irakissa 2003 Yhdysvallat sai paljon kielteistä kansainvälistä julkisuutta ja kokonaisuutena George W. Bushin hallinnon vähättelevä suhtautuminen kansainväliseen oikeuteen heikensi tuntuvasti Yhdysvaltojen kansainvälistä arvostusta.<sup>203</sup> Arvioimme, että näin käy ja on jo käynyt myös Putinin Venäjälle.<sup>204</sup>

Venäjä on esittänyt *kahdenlaista juridista argumentaatiota* Ukrainan kriisissä. Suhteessa kaikista perustavanlaatuisimpiin sääntöihin, kuten voimankäytön kieltoon, se on pyrkinyt ylläpitämään mainettaan kansainvälisen oikeuden mukaisena toimijana ja yrittänyt faktoja vääristelemällä esittää pidättäytyneensä voimankäytöstä. Tämä ei ole kuitenkaan vakuuttanut muita valtioita edes Itä-Ukrainan separatistien tukemisen osalta, ja Krimillä Venäjä on myöhemmin suoraan myöntänyt laittoman voimankäyttönsä. Suhteessa monitulkintaisimpiin ja kiistellyimpiin sääntöihin – kuten kansalaistensa (maanmiesten) suojeluun tai yksipuoliseen irtautumisoikeuteen – se on pyrkinyt perustelemaan toimiaan kömpelöillä oikeudellisilla tulkinnoilla. Venäjään kohdistuu merkittävästi painetta yrittää perustella toimiaan, sillä Krimin aseellinen valtaus ja liittäminen osaksi Venäjää on äärimmäisen poikkeuksellinen tapahtuma toisen maailmansodan jälkeisessä maailmassa ja kuuluu kansainvälisen oikeuden räikeimpien loukkausten kategoriaan. Lopuksi haluamme huomauttaa, että analyysimme mukaan Georgia 2008 ja Ukraina 2014–15 eivät ole yksittäisiä tapahtumia vaan osia vuonna 2008 alkaneessa kokonaisuudessa, jossa *entisten*

---

<sup>203</sup> Aiheesta on runsaasti akateemisia julkaisuja. Kts. esim. P. D’Anieri: *International Politics: Power and Purpose in Global Affairs*, Cengage 2015, s. 386–387; M. Henn: *Under the Color of Law: The Bush Administration’s Subversion of U.S. Constitutional and International Law in the War on Terror*, Lexington Books 2010; sekä T. Schoenbaum: *International Relations: The Path Not Taken – Using International Law to Promote World Peace and Security*, Cambridge University Press 2006.

<sup>204</sup> Tällä sivustolla listataan eri maiden päättäjien kommentteja Krimin liittämisestä: <https://euomaidanpr.wordpress.com/2014/03/24/international-response-to-annexation-of-crimea/>.

*neuvostotasavaltojen suvereenisuutta loukataan esittämällä samoja näennäisoikeudellisia perusteluja Venäjän ulkopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi.*<sup>205</sup>

### **Venäjän loukkaamat säännöt**

Tässä alaluvussa luettelemme niitä sääntöjä ja aihepiirejä, joiden alalla Venäjän toimet ja argumentit Ukrainan kriisin alun jälkeen herättävät erityistä huolta tai ihmetystä.

Venäjä painottaa omia erityisoikeuksiaan ”lähiulkomaissaan” yli näiden itsenäisten valtioiden suvereenisuuden. Se kokee, että lähiulkomaiden pitää ottaa kaikissa ulkopoliittisissa päätöksissään huomioon Venäjän suurvalta-asema ja legitiimit edut. Näin ollen esimerkiksi Georgian ja Ukrainan Nato- tai EU-pyrkimykset nähdään suorina uhkina Venäjälle, ei näiden valtioiden sisäisinä asioina. Samalla kun Venäjä vaatii länsivaltoja kohtelevaan sitä tasa-arvoisesti, se on *sysännyt syrjään valtioiden täysivaltaisen tasa-arvon periaatteen suhteissaan lähiulkomaihinsa*. Tämä on kansainvälisen oikeuden vakava loukkaus, jolle Venäjä ei kykene löytämään hyväksyttäviä perusteluja reaalipoliittisten visioidensa tueksi. Vaikka Venäjä on juridisesti Neuvostoliiton jatkajavaltio, tästä ei johdu sille mitään erityisiä valtaoikeuksia itsenäistyneisiin neuvostotasavaltoihin nähden, joiden itsenäisyyden, rajojen koskemattomuuden ja sisäisiin asioihin puuttumisen kiellon se on moneen kertaan vahvistanut erilaisissa kansainvälisissä sopimuksissa. Nämä valtiot ovat YK:n täysivaltaisia jäseniä ilman juridista alistussuhdetta Venäjään.

Venäjän nykypolitiikalla ja Neuvostoliiton politiikalla toisen maailmansodan alkuaikoina on se yhtäläisyys, että molemmat syrjäyttävät pienten naapurivaltioiden suvereenisuus oikeudet suurvallan turvallisuusetujen nimissä. Neuvostoliitolla oli politiikkansa perusteena todellinen pelko Saksan hyökkäyksestä, kun taas Venäjän ilmaisema huoli Naton hyökkäysaikeista on vailla perusteita.

Toinen Venäjän kyseenalainen tulkinta on valmius kansalaistensa ja ”maanmiestensä” (epämääräinen formulointi) suojeluun *tekosyynä* tai liioiteltuna perusteena aseelliselle interventiolleen, joilla pyritään peittämään todelliset, imperialistiset tarkoitukset. Tämän interventiotulkinnan voi arvioida heijastuvan jatkossa naapurimaiden varovaisuutena suhteissaan Venäjään. Niiden on vaarallista myöntää Venäjälle mitään valtaoikeuksia kansainvälisissä sopimuksissa ja alueellisissa järjestöissä.

Venäjä katsoi aiemmin johdonmukaisesti kansojen itsemääräämisoikeuden olevan alisteinen valtiosuvereenisuudelle.<sup>206</sup> Kuitenkin, petyttyään kansainvälisen tuomioistuimen linjaukseen

---

<sup>205</sup> Aiheesta löytyy runsaasti tutkijakirjoituksia. Kts. esim. S. Starr ja S. Cornell: *Tactics and Instruments in Putin's Grand Strategy* teoksessa Starr ja Cornell (2014) s. 59–81; K. Kakachia: *The Ukraine Crisis: Repercussions for Georgia*, Ponars Eurasia Policy Memo 349 (2014); sekä G. Gressel: *In the Shadow of Ukraine: Seven Years on from Russian-Georgian War*, Commentary, European Council on Foreign Relations 6.8.2015. Myös ulkoministeri Lavrov yhdisti haastattelussa 23.4.2014 Georgian ja Ukrainan tapahtumat Venäjän näkökulmasta. <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/ukraine-crisis-russian-foreign-minister-sergei-lavrov-warns-moscow-will-respond-if-interests-9278137.html>>.

että Kosovon itsenäistymisjulistus ei ollut laiton, se on muuttanut näkemystään radikaalisti. Venäjä on soveltanut ennakkotapaukseksi katsomaansa Kosovon itsenäistymistä IVY- alueen alueellisissa konflikteissa mielivaltaisella tavalla silloin kun se sopii sen poliittisiin päämääriin. Venäjä tulkitsee kuitenkin samalla tuomioistuimen lausuntoa tahallaan väärin. Se on katsonut olevansa oikeutettu jopa edesauttamaan vähemmistöjen asuttamien maakuntien irtautumista kotivaltioistaan näin halutessaan. Sen sijaan irtautumista oman suvereenisuutensa piiristä Venäjä ei hyväksy - se vetoaa perustuslakinsa kieltoon.<sup>207</sup> Samalla se jättää vaille huomiota monien muiden valtioiden vastaavanlaisen irtautumisen kiellon.

Euroopan kansainvälisoikeudellista, pitkäaikaista ja monenkeskisiin sopimuksiin perustunutta turvallisuusjärjestelmää on vakavasti horjutettu Krimin liittämällä Venäjään sekä Venäjän aktiivisella osallistumisella Ukrainan sisällissotaan.

### **Venäjän kansainvälisen oikeuden asiantuntijat ja Ukrainan kriisi**

Venäjän kansainvälisen oikeuden asiantuntijoilla on kollektiivinen näkemys Krimin liittamisestä Venäjään. Kesäkuussa 2014 Venäjän kansainvälisen oikeuden yhdistys julkaisi Moskovan yliopiston kansainvälisten suhteiden instituutin nettisivuilla avoimen kirjeen arvostetulle *International Law Association*- järjestölle (ILA), ja tämä on noteerattu kansainvälisen oikeuden asiantuntijoiden parissa. Kirjeen on allekirjoittanut yhdistyksen puheenjohtaja professori Anatoli Y. Kapustin. Antoni Moisejenkon arvion mukaan yhdistys edustaa Venäjän asiantuntijoiden eliittiä.<sup>208</sup> Kirje asettuu täysin hallituksen Ukrainan politiikan tueksi. Sen viisi sivua eivät pitäydy ainoastaan oikeudellisessa analyysissä, vaan esittävät myös laajempia Venäjän kansainvälistä ajattelua tukevia näkemyksiä. Kirjeen mukaan Ukrainassa tapahtui vallankaappaus, jonka seurauksena vailla legitimitettä oleva uusi hallitus on syyllistynyt lukuisiin väkivallantekoihin. Venäläinen väestö on joutunut sorron kohteeksi – niin Itä-Ukrainassa kuin Krimilläkin. Krimin osalta selvästi paras vaihtoehto vaikeassa tilanteessa oli irtautua Ukrainasta. Kirjeen johdannon mukaan Venäjän osasto on ”*surprised by the USA and EU leaders disrespect of the will of the population of Crimea to exercise the right to self-determination provided by the UN Charter. The destiny of the Crimea was decided by the will expression of the Crimean people and the people of its historical homeland – Russia.*”

---

<sup>206</sup> P. Goble: *Putin Asserts Right of Russians to Self-Determination Even Though Peoples of Russia Don't Have It*, The Interpreter 12.5.2014; sekä A. Askerov ja T. Matyok: *Power, National Unity, and Territorial Integrity: The Cases of Russia's Chechnya and Ukraine's Crimea*, European Journal of Interdisciplinary Studies, Vol. 1, No. 1 (2015).

<sup>207</sup> Venäjän perustuslaki takaa artiklassa 4. Venäjän federaation alueellisen yhtenäisyyden ja täsmentää artiklassa 5. että kansojen itsemääräämisoikeuden tulee toteutua Venäjän rajojen sisällä.

<sup>208</sup> Ks. Anton Moisejenko: *What do Russian Lawyers say About Crimea*, Opinio Juris 24.9.2014. ILA-kirjeen teksti on nähtävissä: <<http://www.mgimo.ru/study/faculty/mp/kmp/news/n252984.phtml>>.

Kirjettä ovat olleet valmistelemissa myös mm. Stanislav Tšernitšenko ja Oleg Hlestov, jotka ovat jo pitkän aikaa olleet Venäjän johtavia kansainvälisen oikeuden asiantuntijoita.



Toteamme, että kansojen itsemääräämisoikeuden periaate ei kuitenkaan oikeuta yksipuolista irtautumisoikeutta kuin – kiistellysti, sillä valtioilla on eriäviä kantoja tästä<sup>209</sup> – äärimmäisissä erityistapauksissa. Myös Venäjä on ylläpitänyt tätä kantaa aiemmin, eikä mikään valtio maailmassa ole väittänyt, että vähemmistöillä olisi laaja yksipuolinen irtautumisoikeus aina halutessaan. Sellainen tulkinta murtaisi nykyisen maailmanjärjestyksen, kun valtiot hajoaisivat yhä pienemmiksi keskenään riiteleviksi ryhmiksi. Todennäköisesti myös Venäjän oma federaatio hajoaisi kappaleiksi Pohjois-Kaukasukselta alkaen.

Venäläiskirje viittaa Kosovon ennakkotapaukseen ja yllättäen Pohjois-Schleswigin vuoden 1920 kansanäänestykseen, joka johti alueen paluuseen Tanskan yhteyteen Saksan 60-vuotisen valtakauden jälkeen. Tanskan pyynnöstä voittajavallat päättivät Versaillesin rauhansopimuksessa (109–114 artiklat), että Pohjois- ja Keski-Schleswigissä järjestetään kansanäänestykset siitä, haluavatko alueiden enemmistöt kuulua Tanskaan vai Saksaan. Kansanäänestysten jälkeen pohjoisalue liittyi Tanskaan ja keskialue pysyi Saksan osana. Saksa hyväksyi poliittisesti pohjoisen osan menetyksen vasta vuonna 1955. Kaikkiaan näiden alueiden tanskalaiset ja saksalaiset vähemmistöt ovat tyytyväisiä nykytilanteeseen. Kansainvälisoikeudellisesti analogia Schleswigin ja Krimin välillä on keinotekoinen ja tarkoitushakuinen. Kansanäänestykset perustuivat Versaillesin rauhansopimukseen, jonka Saksa oli joutunut hyväksymään. Ne myös valmisteltiin huolella ja toteutettiin kansainvälisten tarkkailijoiden valvonnassa.

Emme löydä venäläiskirjeestä mitään, mikä millään tavoin arvostelisi sen oman hallituksen toimintaa Ukrainan kriisissä. Kirje vaikuttaa hallituksen tilaustyöltä, ei akateemiselta analyysilta Ukrainan tilanteesta. Kirjeessä on vahvasti leimaava sävy ja syytöksiä osoitetaan niin Ukrainan hallitukselle kuin länsimaillekin. Esitetyt oikeudelliset väitteet ovat kyseenalaisia tai suorastaan heikkoja.

Putinin taakse asettuu erillisessä artikkelissa myös Venäjän ulkoministeriön alaisen diplomaattiakatemian kansainvälisen oikeuden osaston johtaja Aleksei Moisejev, jonka kirjoituksesta löytyvät kaikki Venäjän johdon juridiset perustelut Krimin siirtymiselle Venäjän alaisuuteen.<sup>210</sup>

Moisejenko tekee johtopäätöksen, että Krimin liittämisen arvostelu on aivan marginaalissa venäläisissä tiedotusvälineissä. Esimerkiksi tunnettu verkkosivu Pravo.ru poistaa kaikki sellaiset näkemykset, jotka epäilevät Krimin liittämisen laillisuutta. Moisejenko pitää tätä yllättävänä ottaen huomioon Venäjän perustuslain 15 (4) pykälän säännöksen kansainvälisen oikeuden asemasta Venäjän oikeusjärjestyksessä. Näin hallinnon kansainvälisen oikeuden tulkintojen tukemiseen on valjastettu - totalitarismin hengessä - koko valtamedia ja oikeudelliset asiantuntijat. Lisäksi tulee muistaa, että duuma sääti heinäkuussa 2014 lain,

<sup>209</sup> Kts. esim. G. Bolton & G. Visoka: *Recognizing Kosovo's Independence: Remedial Secession or Earned Sovereignty?*, University of Oxford 2010.

<sup>210</sup> A. Moisejev: *Some International Legal Positions on the Ukrainian Question*, *International Affairs* 4/2014, s. 84–95.

jonka mukaan ”kiihotus separatismiin” on kielletty viiden vuoden vankeusrangaistuksen uhalla.<sup>211</sup> Lain perusteella väite, että Krim ei olisi osa Venäjää, on siis nykyään laiton.

Uskomme, että yhdenmukaisuuden paine Venäjällä on todella kova ja tämä selittää vallitsevan yksimielisyyden ja eriävien mielipiteiden itesesensuurin. Taustalla on totalitaarinen ajattelu, jonka mukaan eri mieltä olevat ovat automaattisesti ainakin epäilyttäviä. Eri mieltä oleva kansainvälisen oikeuden tutkija voi joutua helposti erilaisten vastatoimien kohteeksi, joten kynnys vastakkaisten mielipiteiden esittämiseen on korkea.

Lauri Mälksoon uusi kirja Venäjän kansainvälisen oikeuden asiantuntijoista analysoi, että Venäjän Ukrainan nykypolitiikka on *täysin vastoin sitä*, mitä maan kansainvälisen oikeuden asiantuntijat ovat esittäneet viimeisen 20 vuoden aikana. Jos siis asiantuntija asettuu Venäjän hallituksen tueksi, hän joutuu tekemään täyskäännöksen ajattelussaan. Näin lienee tapahtunut, sillä Mälksoon mukaan kukaan venäläinen asiantuntija ei ole julkisuudessa arvostellut Venäjän suorittamaa Krimin liittämistä alueeseensa.<sup>212</sup> Jos Putinin Ukrainan politiikkaa puoltava venäläinen asiantuntija esiintyy kansainvälisissä asiantuntijatapaamisissa, hän saa vastaansa hyvin perustellut kansainvälisoikeudelliset analyysit, joita hän ei kykene todistamaan vääriksi. Tuloksena on venäläisten asiantuntijoiden arvovallan heikkeneminen.

Arvioimme luvussa 3, että 1990-luvulla ja 2000-luvun alkuvuosina kansainvälisen oikeuden asiantuntijat pääsivät melko vahvoihin aseisiin Venäjän valtiohallinnossa ja heillä oli rooli Venäjän ulkopoliittisten kantojen muotoilussa. Ukrainan kriisissä oikeudellisilla asiantuntijoilla ei näytä enää olevan merkitystä. Tällä hetkellä presidentti Putinin sisäpiiriin ei vaikuta kuuluvan yhtäkään kansainvälisen oikeuden asiantuntijaa.

### **Suurvallat ja niiden kansainvälisen oikeuden asiantuntijat**

Ei ole mitenkään epätavallista, että vahva valtio loukkaa kansainvälistä oikeutta, mutta yleensä se aina pyrkii esittämään asiat siinä valossa, että olosuhteet oikeuttavat sen toiminnan. Olemme esittäneet lukuisia esimerkkejä tästä edellisissä luvuissa. Kuitenkaan mikään valtio ei ole YK:n aikana kieltänyt kansainvälisen oikeuden velvoittavuutta. Lähimmäksi sitä on päässyt George W. Bushin hallinto terrorismin vastaisen sodan yhteydessä, mutta useista loukkauksista huolimatta Yhdysvallatkin on pääasiassa noudattanut kansainvälisen oikeuden sääntöjä. Loppujen lopuksi suurvallatkin haluavat kansainvälisen oikeuden ylläpitämää vakautta.

Ei ole mitenkään epätavallista, että suurvalta löytää halukkaita kansainvälisen oikeuden asiantuntijoita perustelemaan laittomiakin toimiaan. Sellaisia löytyy suurvaltojen ulkoministeriöistä, joiden virkamiehillä on velvollisuus totella ylempiään. Muut maan eturivin asiantuntijat sen sijaan harkitsevat tarkoin, asettuvatko he hallituksensa tueksi.

---

<sup>211</sup> <<http://en.kremlin.ru/events/president/news/46297>>.

<sup>212</sup> Mälksoo (2015), s. 134 ja 192; sekä Mälksoo: *Crimea and (the Lack of) Continuity in Russian Approaches to International Law*, *European Journal of International Law*, 28.3.2014.

Yhdysvallat ja Venäjä eroavat tässä suhteessa siinä, että ensimmäisessä vallitsee sananvapaus, kun taas jälkimmäisessä esim. kansainvälisen oikeuden professorilta saattaa mennä virka, jos hän kritisoi hallitusta.

Yleisarviona voitaneen todeta, että yleensä suurvaltojen ulkopoliitikassa kansainvälisen oikeuden asiantuntijoilla on rajoitettu merkitys. Silloin kun hallitus haluaa noudattaa kansainvälistä oikeutta *bona fide*, kansainvälisen oikeuden asiantuntija pyydetään mielellään mukaan. Mutta jos hallitus päättää ehdoin tahdoin toimia vastoin kansainvälistä oikeutta, alan asiantuntijan tehtäväksi tarjotaan vain näennäisperustelujen formulointia. On yleistä, että juristit sopeutuvat hyväksymään kotimaansa hallituksen tulkinnat kansainvälisestä oikeudesta.<sup>213</sup>

Jaan Kross on kirjoittanut hienon kirjan ”Professori Martensin lähtö” kansainvälisen oikeuden korkean luokan asiantuntijan asemasta Venäjän keisarikunnan ulkopoliitikassa. Teoksen päähenkilö on Pietarin yliopiston kansainvälisen oikeuden professori F.F. Martens, maailmankuulu oikeusoppinut, jonka ansiot välitystuomarina ja sota-oikeuden sopimusten muotoilijana olivat kiistattomat. Hän tiesi olevansa oman alansa paras spesialisti jopa maailmanlaajuisesti, mutta hänellä oli ”taipumus liiaksi taivuttaa mielipiteensä sopusointuun Venäjän hallituksen politiikan vaihtelujen kanssa”.<sup>214</sup> Näin käy usein sellaisille kansainvälisen oikeuden asiantuntijoille, jotka uskovat itsellään olevan mahdollisuuksia saada työtehtäviä ja arvostusta oman maansa ulkopoliitikan eliitin piirissä.

## Johtopäätöksiä

Nyky-Venäjän kansainvälisoikeudellinen ajattelu on sekavassa tilassa, sen käännettyä selkensä omille aiemmille tulkinnoilleen. Venäjä pitää lähtökohtaisesti kansainvälistä oikeutta edelleen tärkeänä instrumenttina kansainvälisen järjestyksen ylläpidossa, mutta sen muuten lainkuuliaisessa toiminnassa on kuitenkin havaittavissa yksi merkittävä poikkeus. Venäjän suhteissa entisiin neuvostotasavaltoihin vaikuttaa olevan muotoutumassa tietynlainen kansainvälisen oikeuden vastainen kaava. Venäjä katsoo, että lähiulkomailla ei ole samankaltaista kansainvälisen oikeuden suojaa kuin ”normaaleilla” valtioilla. Tässä kontekstissa tulee huomioida vuoden 2014 sotilasdoktriinin linjaus, jossa Venäjä pitää suorana uhkana itselleen lähiulkomaissa valtaan nousevia ”venäläisvastaisia” hallituksia, etenkin jos ne tulevat valtaan vallankaappauksella. Kansainvälisen oikeuden mukaan valtioilla on sisäinen toimivalta päättää omasta yhteiskuntajärjestelmästä, eivätkä edes vallankumoukset ole tässä mielessä laittomia. Tämäkin Venäjän linjaus asettaa lähiulkomaat normaalin oikeudellisen suojan ulkopuolelle, pyrkien oikeuttamaan sen puuttumisen niiden sisäisiin asioihin.

---

<sup>213</sup> C. Focarelli: *International Law as Social Construct: The Struggle for Global Justice*, Oxford University Press 2012, s. 135.

<sup>214</sup> Suomentaja Salokanteleen esipuheesta. Toisaalta Martens oli sitä mieltä, että kansainvälinen oikeus oli tärkeä keino Venäjän sivistämisessä. Hän ei pitänyt Venäjän keisarikuntaa kovinkaan suuressa arvossa sivistyksellisesti. R. Müllerson: *F.F. Martens – Man of the Enlightenment: Drawing Parallels between Martens Times and Today’s Problems*, *European Journal of International Law* Vol. 25 No. 3 (2014) s. 811-829.

Neuvostoliitto noudatti aikanaan kahta eri kansainvälisoikeudellista säännöstöä ulkosuhteissaan. Yleinen kansainvälinen oikeus koski sen suhteita muuhun maailmaan, mutta suhteissa sosialistisiin maihin noudatettiin sosialistista kansainvälistä oikeutta, jossa esimerkiksi asevoiman käytön kieltä ei pitänyt. Brežnevin opin mukaisesti sosialistisilla valtioilla ei ollut myöskään sisäistä toimivaltaa päättää omasta yhteiskuntajärjestelmästä. Nyky-Venäjällä vaikuttaa olevan uudelleen nousussa etupiirijäteli lähiulkomaissa väitettyjen ”historiallisten oikeuksien” perusteella. Tämän kaltainen toiminta pyritään perustelemaan lailliseksi, sillä Venäjä kokee tarvitsevansa kansainvälisen oikeuden tarjoamaa suojaa eikä halua kyseenalaistaa järjestelmää kokonaisuudessaan.

Krimin tapahtumien valossa voidaan kysyä, jääkö perustuslain 15 (4) § kansainvälisen oikeuden ensisijaisuudesta kuolleeksi kirjaimiksi. Sille ei kuitenkaan ole välttämätöntä tehdä mitään, koska perustuslakituomioistuin näyttää myötäilevän hallintoa.<sup>215</sup>

Heinäkuussa 2014 Venäjän kansallisen turvallisuuden neuvoston varajohtaja Jevgeni Lukjanov ehdotti kansainvälisen konferenssin kutsumista koolle tavoitteena ”kirjoittaa uudelleen kansainvälinen oikeus”. Hän perusteli tätä seuraavasti: ”Koska nykymaailmassa ei ole yleisesti hyväksytyjä sääntöjä ja tästä johtuen maailmasta on tulossa sekasortoisempi paikka.”<sup>216</sup> Tähän voi vastata, että kansainvälisen oikeuden nykysäännöt ovat muotoutuneet ajan kanssa valtiokäytännöllä ja kansainvälisillä sopimuksilla, Neuvostoliiton ja Venäjän ottaessa aktiivisesti osaa niiden luomiseen. Syyskuussa 2014 ulkoministeri Lavrov puolestaan ehdotti, että YK:n yleiskokouksen tulisi laatia päätöslauselma, joka kieltäisi jäsenvaltioita tunnustamasta perustuslain vastaisesti valtaan nousseita hallituksia.<sup>217</sup> Tämä ehdotus on liian yleisluontoinen, sillä maailmassa on ja on ollut pahoin korruptoituneita, mutta silti laillisessa järjestyksessä valtaan tulleita hallituksia. Näitä Venäjän epärealistisia ehdotuksia ei ole juuri huomioitu ulkomailla.

---

<sup>215</sup> Huolimatta perustuslain 15(4) pykälästä, Venäjän perustuslakituomioistuin hyväksyi 19.3.2014 yksimielisesti Venäjän ja Krimin välisen liittymissopimuksen laillisuuden. Perustuslakituomioistuimen puheenjohtajan, Valeri Zorkinin mukaan ”Perustuslakituomioistuin tunnustaa sopimuksen olevan Venäjän perustuslain mukainen”. <<http://www.jurist.org/datetime/2014/05/jason-samuel-russia-crimea.php>>.

<sup>216</sup> Haastattelu, alun perin RIA Novosti 2.7.2014, käännös julkaistu Eurasia Daily Monitorissa 3.7.2014, Vol. 11 Issue 121.

<sup>217</sup> <[http://www.un.org/en/ga/69/meetings/gadebate/pdf/RU\\_en.pdf](http://www.un.org/en/ga/69/meetings/gadebate/pdf/RU_en.pdf)>.

## Lähdeluettelo

### Kirjoja ja artikkeleita:

- E. Abrahamyan: *Russia's Main Strategy for the Nagorno-Karabakh Issue*, Foreign Policy Journal 28.11.2014
- R. Allison: *Russia Resurgent? Moscow's Campaign to 'Coerce Georgia to Peace'*, International Affairs, Vol. 86, Issue 6 (2008), s. 1145-1171
- M. Aro & J. Petman: *Voimankäytön oikeuttaminen ja sotilaallisten järjestelmien muutokset Euroopassa ja Suomessa*, Helsinki 1999
- A. Askerov ja T. Matyok: *Power, National Unity, and Territorial Integrity: The Cases of Russia's Chechnya and Ukraine's Crimea*, European Journal of Interdisciplinary Studies, Vol. 1, No. 1 (2015)
- M. Bergquist, F. Heisbourg, R. Nyberg & T. Tiilikainen: *Arvio Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksista*, Ulkoasianministeriö 2016
- J. Berzins: *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*, National Defence Academy of Latvia – Center for Security and Strategic Research, April 2014
- V. Bilkova: *The Use of Force by the Russian Federation in Crimea*, Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht Krim-teemanumero (Vol. 75, 2015), s. 27-50
- H. Bix: *The Russo-Georgia War and the Challenge to American Global Dominance*, Asia-Pacific Journal Vol. 6, Issue 10 (2008), s. 1-13
- S. Blank: *The Intellectual Origins of the Eurasian Union Project* teoksessa F. Starr ja S. Cornell (ed.): *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*, Central-Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program 2014, s. 14-28
- A. Boll: *Multiple Nationality and International Law*, Martinus Nijhoff Publishers 2007
- G. Bolton & G. Visoka: *Recognizing Kosovo's Independence: Remedial Secession or Earned Sovereignty?*, University of Oxford 2010
- C. Borgen: *Kosovo's Declaration of Independence: Self-Determination, Secession and Recognition*, American Society of International Law: Insights, Vol. 12, Issue 2 (2008)
- Z. Brzezinski ja P. Sullivan (ed.): *Russian and the Commonwealth of Independent States: Documents, Data, and Analysis*, M.E. Sharpe New York 1997
- C. Burke: *An Equitable Framework for Humanitarian Intervention*, Hart Publishing 2013
- A. Clunan: *The Social Construction of Russia's Resurgence: Aspirations, Identity, and Security Interests*, John Hopkins University Press 2009
- B. Coppitieters: *"The Roots of the Conflict"* teoksessa C. Jonathan (ed.): *A Question of Sovereignty. The Georgia-Abkhazia Peace Process*, Conciliation Resources, Accord 7, 1999
- A. Cordesman: *The Background to Putin's Actions in Syria and the UN: Russia's New View of the US and Western Strategy: The Color Revolution*, Center for Strategic and International Studies, 2.10.2015
- R. Cryer: *Iraq and the Use of Force: Do the Side-Effects Justify the Means?*, Theoretical Inquiries in Law, Vol. 7, Issue 1 (2006), s. 9-41

- P. D'Anieri: *International Politics: Power and Purpose in Global Affairs*, Cengage 2015
- J. Dietrich: *George W. Bush Foreign Policy Reader: Presidential Speeches with Commentary*, Routledge 2005
- L. Doswald-Beck: *The Legal Validity of Military Intervention by Invitation of the Government*, British Yearbook of International Law, Vol. 56, Issue 1 (1985), s. 189-252
- P. Dumberry, *State Succession to International Responsibility*, Martinus Nijhoff Publishers 2007
- A. Eckert: *Constructing States: The Role of the International Community in the Creation of New States*, Journal of Public and International Affairs, Vol. 13 (2002), s. 19-39
- A. Fedorov: *Belarus's Relations with NATO and Russia in the Context of European Security*, Demokratizatsiia, Vol. 8, Issue 3 (2000), s. 302-307
- C. Fenwick: *The Russian Peace Treaties*, The American Political Science Review, Vol. 12, No. 4 (1918), s. 706-711
- S. Fischer: *The EU's Non-Recognition and Engagement Policy towards Abkhazia and South Ossetia*, Seminar Report, European Union Institute for Security Studies 12/2010
- C. Focarelli: *International Law as Social Construct: The Struggle for Global Justice*, Oxford University Press 2012
- T. Forsberg & S. Mäkinen: *Russian Discourse on Borders and Territorial Questions – Crimea as a Watershed?* University of Tampere, Aleksanteri Conference 2014
- C. Freeland: *Putin's Brittle Iron Curtain*, Politico 13.11.2014
- G. Friedman: *Georgia and Kosovo: A Single Intertwined Crisis*, Geopolitical Weekly, Stratfor, 25.8.2008
- G.A Gadzhiev: *The Russian Judicial Doctrine of the Rule of Law: Twenty Years After* teoksessa J. Silkenat, J. Hickey ja P. Barenboim (ed.): *The Legal Doctrines of the Rule of Law and the Legal State (Rechtsstaat)*, Springer 2014, s. 209-229
- M. Genoni: *Die Notwehr im Völkerrecht*, Zürich 1987
- K. Giles: *Crimea's Referendum Choices Are No Choice at All*, Chatham House 20.3.2014
- S. Giusti ja T. Penkova: *EU Policy toward Ukraine and Belarus: Diverging Paths?* teoksessa F. Bindi (ed.): *The Foreign Policy of the European Union: Assessing Europe's Role in the World*, Brookings Institution Press 2010, s. 133-148
- S. Glebov: *The Russian Black Sea Fleet and Ukraine's Security Strategy: Agenda 2017* teoksessa L. Rodrigues ja S. Glebov: *Military Bases: Historical Perspectives, Contemporary Challenges*, IOS Press 2009, s. 183-185
- P. Goble: *Putin Asserts Right of Russians to Self-Determination Even Though Peoples of Russia Don't Have It*, The Interpreter 12.5.2014
- C. Gray: *International Law and the Use of Force*, Oxford 2008
- J. Green: *The Annexation of Crimea: Russia, Passportisation and the Protection of Nationals Revisited*, Journal on the Use of Force and International Law, vol. 1 (2014), s. 3-10
- G. Gressel: *In the Shadow of Ukraine: Seven Years on from Russian-Georgian War*, Commentary, European Council on Foreign Relations 6.8.2015
- G. Gressel: *Lessons from Russia's Intervention in Syria*, European Council on Foreign Relations, Commentary, 5.2.2016

- A. Grigoryan: *Armenia: Joining under the Gun* teoksessa F. Starr ja S. Cornell (ed.): *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*, Central-Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program 2014, s. 98–109
- K Grzybovski: *Soviet Public International Law*, Leyden 1970
- C. Hallinan: *So Why Did Turkey Shoot Down That Russian Plane?*, Foreign Policy in Focus, 10.12.2015
- L. Hannikainen: *Kansainvälisen oikeuden johtavat periaatteet*, Kansat ja oikeus 1980, s. 35–65
- L. Hannikainen: *Kosovon katastrofi horjuttaa kansainvälistä oikeutta*, Ulkopoliitiikka (Kosovo-erikoisno.) 1999, s. 76-92
- L. Hannikainen & A. Kärkkäinen: *Etelä-Ossetian elokuun 2008 sota kansainvälisen oikeuden näkökulmasta: Oliko Venäjällä oikeus reagoida asevoimin?* Kosmopolis 3/2009
- L. Hannikainen: *Kansainvälisen oikeuden käsikirja*, 2014
- L. Henkin, *Kosovo and the Law of "Humanitarian Intervention"*, The American Journal of International Law, Vol. 93, No. 4 (1999), s. 824-828
- M. Henn: *Under the Color of Law: The Bush Administration's Subversion of U.S Constitutional and International Law in the War on Terror*, Lexington Books 2010
- P. Hilpold: *Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History*, Chinese Journal of International Law, Vol. 14, Issue 2 (2015), s. 237-270
- D. Hollis: *Why States Need and International Law for Information Operations*, Lewis and Clark Law Review, Vol. 11 (2007), s. 1023-1061
- I. Hurd: *Is Humanitarian Intervention Legal? The Rule of Law in an Incoherent World*, Ethics and International Affairs, Vol. 25, No. 3 (2011), s. 293-313
- A. Jamal: *Identifying Causes of State Failure: The Case of Somalia*, Atlantic-community, 13.8.2013
- D. Joyner: *The Kosovo Intervention: Legal Analysis and a More Persuasive Paradigm*, European Journal of International Law, Vol. 13, No. 3 (2002)
- K. Kakachia: *The Ukraine Crisis: Repercussions for Georgia*, Ponars Eurasia Policy Memo 349 (2014)
- S. Karaganov: *Suurvallat törmäyskurssilla*, Ulkopoliitiikka 4/2014
- V. Kašin: *Russia's Rapprochement with China Runs Deep*, CAST Think Tank Moscow (Vedomosti/The Moscow Times 27.5.2014
- J. Ker-Lindsay: *Preventing the Emergence of Self-Determination as a Norm of Secession: An Assessment of the Kosovo 'Unique Case' Argument*, Europe-Asia Studies, Vol. 65, Issue 5 (2013), s. 837-856
- M. Kmak: *The Independence of Kosovo: The ICJ and the Advisory Opinion Required by UN General Assembly*, Eric Castrén Insititute 2010
- K. Kniivilä: *Krim on meidän. Imperiumin paluu*, Into 2015
- V. Konyšev & A. Sergunin: *Russian Views on the Ukraine's Crisis*, Near Abroad, 11.08.2014
- Y. Korgunyuk: *The End of the Rule of Law in Modern Russia?*, Russia Direct 26.5.2015
- J. Koroma: *Dissenting Opinion*, ICJ Reports 2010, 467, 473, para. 16

- M. Koskenniemi: *Kosovon pommitukset ja kansainvälinen oikeus: Laittomia mutta oikein?*, Ulkopoliitikka (Kosovo-erikoisnro.) 1999, s. 93–98
- M. Koskenniemi: *'The Lady Doth Protest Too Much' – Kosovo, and the Turn to Ethics in International Law*, *Modern Law Review*, Vol. 65 (2002), s. 159-175
- C. Krauthammer: *The Unipolar Moment*, *Foreign Affairs*, Vol. 70, No. 1 (1990)
- J. Kross: *Professori Martensin lähtö*, WSOY 1986.
- V.I Kuznetsov & B.R Tuzmuhamedov (ed.): *International Law – A Russian Introduction*, Eleven International Publishing 2009
- A. Legault: *NATO Intervention in Kosovo: The Legal Context*, *Canadian Military Journal*, Vol. 1, No. 1 (2000)
- C. Le Miere: *Evaluating Russia's Black Sea Fleet*, International Institute for Strategic Studies, 26.2.2014
- K. Liik (ed.): *Russia's "Pivot" to Eurasia*, European Council on Foreign Relations 2014
- B. Lilly: *Russian Foreign Policy toward Missile Defense: Actors, Motivations, and Influence*, Lexington Books 2014
- V. Litovkin: *The Importance of Sevastopol for Russia*, *Russia and India Report*, 4.3.2014
- A. Luukkanen & S. Grönroos (ed.): *Venäjä: Uhka vai mahdollisuus*, Suomen perusta 2014
- T. Långström: *Transformation in Russia and International Law*, Helsinki 2002
- K. Marten ja R. Menon: *Putin's Mission Accomplished?*, *Foreign Affairs* 15.3.2016
- C. Marxsen: *The Crimea Crisis: An International Law Perspective*, *Heidelberg Journal of International Law*, Vol. 74, Issue 2 (2014), s. 367-391
- O. Matthews: *Putin's Winning in Syria – but Making a Powerful New Enemy*, *The Spectator* 20.2.2016
- D. McGoldrick: *From '9-11' to the 'Iraq War 2003': International Law in an Age of Complexity*, Hart Publishing 2014
- A. Melville ja T. Shackleina (ed.): *Russian Foreign Policy in Transition: Concepts and Realities*, Central European University Press 2005
- O. Merezko: *Crimea's Annexation by Russia – Contradictions of the New Russian Doctrine of International Law*, *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht Krim-teemanumero* (Vol. 75, 2015) s. 167-194
- C. Michel: *Putin's Eurasian Union Doomed to Irrelevance by China's Silk Road*, *World Politics Review*, 5.10.2015
- D. Minzarari: *The Gagauz Referendum in Moldova: A Russian Political Weapon?*, *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 11, Issue 23 (2014)
- L. Mitchell: *The Color Revolutions*, University of Pennsylvania Press 2012
- A. Moisejenko: *What do Russian Lawyers Say about Crimea?*, *Opinio Juris Guest Post* 24.9.2014
- A. Moisejev: *Some International Legal Positions on the Ukrainian Question*, *International Affairs* 4/2014, s. 84-95
- A. Motyl, B. Ruble ja L. Shevtsova (ed.): *Russia's Engagement with the West: Transformation and Integration in the Twenty-First Century*, M.E. Sharpe New York 2005
- B. Mowell: *Operation Just Cause: The U.S Invasion of Panama* (s. 315-323) teoksessa A. Thompson ja C. Frenzos (ed.): *The Routledge Handbook of American Military and Diplomatic History, 1865 to the Present*, Routledge 2013



- S. Murphy: *Assessing the Legality of Invading Iraq*, Georgetown Law Journal, Vol. 92, No. 4 (2004), s. 173-257
- R. Müllerson: *Precedents in the Mountains: On the Parallels and Uniqueness of the Cases of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia*, Chinese Journal of International Law, Vol. 8, Issue 1 (2009), s. 2-25
- R. Müllerson: *F.F Martens – Man of the Enlightenment: Drawing Parallels between Martens Times and Today's Problems*, European Journal of International Law Vol. 25 No. 3 (2014), s. 811-829
- L. Mälksoo: *Crimea and (the Lack of) Continuity in Russian Approaches to International Law*, European Journal of International Law: Talk!, 28.3.2014
- L. Mälksoo: *Russian Approaches to International Law*, Oxford University Press 2015
- M. Nikouei ja M. Zamani: *The Secession of Crimea: Where Does International Law Stand?*, Nordic Journal of International Law, Vol. 85, No. 1 (2016), s. 37-64
- E. Nyström: *Krimin valtaus vahvisti Venäjän asemaa*, Ulkopoliitikka 1/2016
- P. Okowa: *The International Court of Justice and the Georgia/Russia Dispute*, Human Rights Review, Vol. 11, No. 4 (2014), s. 739-757
- A. Olaosebikan: *United States' Invasion of Panama in 1989: A Paradox*, The Social Sciences, Vol. 2, No. 3 (2007), s. 270-274
- M. Omelicheva: *Russian Foreign Policy: A Guest for Great Power Status in a Multipolar World* teoksessa R. Beasley, J. Kaarbo, J. Lantis ja M. Snarr (ed.): *Foreign Policy in Comparative Perspective*, CQ Press 2012, s. 94-117
- V. Orlov: *The Crimean Crisis and the Issue of Security Guarantees for Ukraine*, International Affairs, Vol. 2 (2014), s. 22-34
- A. Peters: *Sense and Nonsense of Territorial Referendums in Ukraine, and Why the 16 March Referendum in Crimea Does Not Justify Crimea's Alteration of Territorial Status under International Law*, European Journal of International Law: Talk!, 16.4.2014
- J. Petman: *Irakin sota, hegemonia ja kansainvälinen oikeus*, Kosmopolis 2/2003, s. 11–32
- C. Portela: *Member States Resistance to EU Foreign Policy Sanctions*, European Foreign Affairs Review, Vol. 20, Issue 1 (2015), s. 39-61
- A. Rácz & A. Moshes: *Not Another Transnistria: How Sustainable is Separatism in Eastern Ukraine?*, Ulkopoliittinen instituutti 2014
- A. Rácz ja S. Saari: *The New Minsk Ceasefire. A Breakthrough, or Just a Mirage in the Ukrainian Conflict Settlement*, Ulkopoliittinen instituutti 5/2015
- A. Roberts: *NATO's 'Humanitarian War' over Kosovo*, Survival, Vol. 41, No. 3 (1999), s. 102-123
- A. Roberts: *Legality vs. Legitimacy: Can Uses of Force be Illegal but Justified?* teoksessa P. Alston ja E. MacDonald (ed.): *Human Rights, Intervention, and the Use of Force*, Oxford University Press 2008, s. 179-214
- C. Roberts: *Russia's BRICs Diplomacy: Rising Outsider with Dreams of an Insider*, Polity, Vol. 42 (2010), s. 38-73
- M. Roscini: *World Wide Warfare – Jus ad bellum and the Use of Cyber Force*, Max Planck Yearbook of United Nations Law, Vol. 14 (2010), s. 85-130
- P. Rogers ja R. Reeve: *Russia's Intervention in Syria: Implications for Western Engagement*, Oxford Research Group, Global Security Briefing (2015)

- N. Ronzitti: *Rescuing Nationals Abroad Through Military Coercion and Intervention on Grounds of Humanity*, Martinus Nijhoff Publishers 1985
- B. Roth: *The Virtues of Bright Lines: Self-Determination, Secession, and External Intervention*, German Law Journal, Vol. 16, Issue 3 (2015) s. 384-415
- V. Ryžkov: *The New Putin Doctrine*, The Moscow Times 3.4.2014
- V. Ryžkov: *Putin's Federalization Card in Ukraine*, The Moscow Times 7.4.2014
- R. Sakwa: *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, I.B Tauris 2015
- J. Saryusz-Wolski: *Russian Withdrawal from Syria: The Right to Doubt*, EPP Group in the European Parliament, 18.3.2016
- O. Schaefer: *A Minimal Proceduralist Argument against Crimean Independence*, University of Oxford 2014
- M. Schaefer ja J. Poffenbarger: *The Formation of the BRICS and its Implications for the United States*, Palgrave Macmillan 2014
- T. Schoenbaum: *International Relations: The Path Not Taken – Using International Law to Promote World Peace and Security*, Cambridge University Press 2006
- P. Schwartz: *Crimea's Strategic Value to Russia*, Center for Strategic and International Studies, 18.3.2014
- S. Shackelford: *From Nuclear War to Net War: Analogizing Cyber Attacks in International Law*, Berkeley Journal of International Law, Vol 25, No. 3 (2009), s. 192-251
- J. Sherr: *Hard Diplomacy and Soft Coercion: Russia's Influence Abroad*, Chatham House 2013
- L. Shevtsova: *Lonely Power: Why Russia Has Failed to Become the West and the West is Weary of Russia*, Carnegie 2010
- R. Sontag: *The End of Sovereign Democracy in Russia: What Was It, Why Did It Fail, What Comes Next and What Should the United States Think of This?*, Center of Global Interests, 3.7.2013
- V. Sotirovic: *Kosovo and the Caucasus: A Domino Effect*, Advanced Research in Scientific Areas, 12/2012
- F. Starr ja S. Cornell (ed.): *Putin's Grand Strategy: The Eurasian Union and Its Discontents*, Central-Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program 2014
- I. Straus: *Ukrainian NATO Membership as a Bargaining Chip with Russia*, Atlantic-Community 1.10.2015
- W. Taft ja T. Buchwald: *Preemption, Iraq and International Law*, American Journal of International Law, Vol. 97, No. 3 (2003), s. 557-563
- S. Taimon: *The Constitutive versus the Declaratory Doctrine of Recognition: Tertium Non Datur?*, British Yearbook of International Law, Vol. 75 (2004), s. 101-181
- F. Tesón: *Kosovo: A Powerful Precedent for the Doctrine of Humanitarian Intervention*, Amsterdam Law Forum, Vol. 1, No. 2 (2009), s. 1-13.
- G. Toal: *Russia's Kosovo: A Critical Geopolitics of the August War Over South Ossetia*, Eurasian Geography and Economics, Vol. 49, Issue 6 (2008), s. 670-705
- D. Trenin: *Russia Reemerges as Great Power Through New Union*, Carnegie Moscow Center, 16.2.2014
- A. Tsygankov: *Russia in the Post-Western World: The End of Normalization Paradigm?*, Post-Soviet Affairs, Vol. 25, Issue 4 (2009), s. 347-369

G.I Tunkin (ed.): *Contemporary International Law*, Progress Publishers 1969

G.I Tunkin: *Theory of International Law*, Harvard University Press 1974

J. Vidmar: *Crimea's Referendum and Secession: Why it Resembles Northern Cyprus More than Kosovo*, European Journal of International Law: Talk!, 20.4.2014

R. Weitz: *The Rise and Fall of Medvedev's European Security Treaty*, GMF Foreign Policy and Civil Society Program 2012

R. Weitz: *After Ukraine, Putin's Eurasian Union Could be Dead on Arrival*, World Politics Review 6.1.2015

D. Wisehart: *The Crisis in Ukraine and the Prohibition of the Use of Force: A Legal Basis for Russia's Intervention?* European Journal of International Law: Talk!, 4.3.2014

K. Zemanek: *Armed Attack*, Oxford Public International Law Online (2013)

I. Zevelev: *Russia's Policy towards Compatriots in the Former Soviet Union*, Russia in Global Affairs, Vol. 6 (2008), s. 49-62

B. Zimnenko: *International Law and the Russian Legal System*, Eleven International Publishing 2007

A. Žulys: *Towards a Union State of Russia and Belarus*, Lithuanian Foreign Policy Review Vol. 15-16 (2005), s. 148-169

## **Muita lähteitä**

*Advisory Committee's Ad hoc Report on the situation of national minorities in Ukraine*, adopted on 1 April 2014, Council of Europe Doc. ACFC(2014)001

*Agreement on a Cease-fire and Separation of Forces*, 14.5.1994

*Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia*, Opinion No. 2, 11.2.1992

*Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*, Approved on 28.6.2000

*Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*, Approved on 12.2.2013

*The Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement*, 2.2.2007

*Crimea: The Road to Motherland*, Rossiya-1, 15.3.2015

European Commission for Democracy through Law: “*Opinion on the Constitution of Serbia*”, Council of Europe, 18.3.2007

European Commission for Democracy through Law: “*Opinion on Whether the Decision Taken by the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea in Ukraine to Organize a Referendum on Becoming a Constituent Territory of the Russian Federation or Restoring Crimea's 1992 Constitution is Compatible with Constitutional Principles*”, Council of Europe, 22.3.2014

*Federal Constitutional Law No. 7-FKZ (14.12.2015) 'On amendments to the Federal Constitutional Law On the Constitutional Court of the Russian Federation'*

*Human Rights Abuses in Crimea Need to Be Addressed*, Council of Europe Commissioner for Human Rights, 12 September 2014

*Independent International Commission on Kosovo: The Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned*, Oxford University Press 2000

*Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*, Report (II), 9/2009

*Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia*, Report (III), 9/2009

International Law Association: *Recognition/Non-Recognition in International Law*, Sofia Conference 2012

*Items Relating to the Situation between Iraq and Kuwait*, UN Security Council Archives

*Items Relating to the Situation in Panama*, UN Security Council Archives

*Military Doctrine of the Russian Federation*, Approved by Russian Federation Presidential Edict on 5.2.2010

*Military Doctrine of the Russian Federation*, Approved by Russian Federation Presidential Edict on 25.12.2014

*Minsk Protocol: The Special Status of Donbass and the Election*, 9.9.2014

*Original Joint Resolution to Authorize the Limited and Specified Use of the United States Armed Forces against Syria*, 113th United States Congress, 6.9.2013

Policy Paper: *Chemical Weapon Use by Syrian Regime: UK Government Legal Position* 29.8.2013

*Report on the human rights situation in Ukraine*, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 15 June 2014

C. Rice: *U.S Recognizes Kosovo as Independent State*, U.S Department of State 18.2.2008

*Statement by the OSCE High Commissioner on National Minorities on her Recent Visit to Ukraine, 4 April 2014*

*Statement by the OSCE High Commissioner on National Minorities, 19 September 2014*

*Treaty of the Creation of the Union of Soviet Socialist Republics, 30.12.1922*

*Voimankäytön oikeussäännöt: Selvitys Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle, Ulkoasiainministeriö 2015*

*Written Statement by the Russian Federation, Kosovo Advisory Opinion Hearings of the International Court of Justice, 16.4.2009*

*ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen presidentin Ilkka Kanervan sähköpostihaastattelu 1.4.2015*

*United Nations Mission to Investigate Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Syrian Arab Republic, Final report, 13.12.2013*